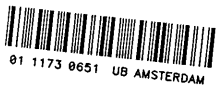

~~1296 G-10~~

061-6087

01 1173 0651 UB AMSTERDAM

S C H E T S

DER

NEDERDUITSCHÉ

SPRAAKKUNST.

D O O R

O. R. F. W. WINKELMAN.

Te U T R E C H T,

Bij G. VAN DEN BRINK Jansz.

Stadsdrukker, 1784.

OVER HET NUT

D E R

S P R A A K K U N S T.

Veele lieden vooronderstellen, dat de kennis van eenige gemeene régelen en het gebruik der taal alles is, wat men van dezelve nodig heeft te wéten; anderen gaan verder, en verbeelden zig, dat de oefening der spraakkunst onnut is voor het algemeen zo wel, als voor bijzondere perfoonen: voor het algemeen, om dat het eene oefening is, die den staat geen voordeel aanbrengt; en voor bijzondere perfoonen, om dat het onderzoek en de nasporing van de grondrégelen der spraakkunst niets anders zijn, dan bespiegelingen en onderzoekingen van enkele weetgierigheid; en dat, betreffende de eenvoudige régelen, het gebruik dezelveu béter leert dan de beschouwing; dewijl men zig toch schier altijd aan het gebruik gedraagt.

Zéker, indien men in eenen ſtaat niets anders als nuttig voor het algemeen wil erkennen, dan het geen régelregt tot het vermogen en het goed beſtuur van den ſtaat toebrenge; dan moet men toefſtemmen, dat al wat tot den godsdienſt, het recht, de wapenmagt, de inkomſten, en den koophandel niet behoort, als zodanig niet aangemerkt kan worden. Maar, wél ingèzien, brengt alles, wat tot volmaking van eenige kunst of wétenſchap ſtrekt, eenigermate toe tot eer en luister van den ſtaat: en deze volmaaktheid, in welke kunst of wétenſchap het ook mag wézen, kan niet verkrégen worden, wanneer men zig niet toelegt om er de grondrégelen van nateſporen. Voor het overige, de beſchouwing bij de oefening voegende, word men de zaaken geheel anders eigen, dan wanneer men zig alleen wil vergenoegen, dezelve door eene foort van gewoonte en gebruik te wéten.

Maar de nadéligé denkbeelden, welken zommigen van de ſpraakkunst mogen hebben, daar gelaten, en tot dezulken overgegaan, welken meer geſtaafd en béter gegrond zijn. — De wézenlijke eigenſchap der ſpraakkunst, in elke taal, is zuiver en net te léren ſpréken: en uit dien hoofde is, in alle landen, waar men de

wétenschappen op eenigen prijs stelt, de spraakkunst altijd beschouwd als eene wétenschap, die tot eene inleiding dient tot al de anderen, en in zéker opzigt er de sleutel van is. De geleerdsten onder de Grieken PLATO en ARISTOTELES, zijn de eersten geweest, die dezelve hebben begonnen te oefenen; anderen na hen hebben zig tot derzelve volmaking verlédigd; en na den tweeden Punifchen oorlog hebben de grootste mannen onder de Romeinen er wel hunne voornaamste bézigheid van willen maken.

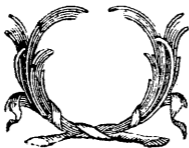
Men verhaalt van een geschil te Rome tusfchen vier der beroemdste regtsgeleerden van het gemeenebest, om te beslifen, of de tijd van eene wet van den voorléden of van den toekomenden verftaan moest worden. POMPE'US voor de derdemaal burgemeester zijnde, en ter gedagtenis daar van een opschrift in den voorgével van den tempel der overwinning willende doen plaatzen, was de vraag, of men in dit opschrift *tertium* of *tertio* moest ftellen. De geleerdsten in Rome, daar over geraadpleegd zijnde, waren verdeeld, doordien het gebruik het was: en CICERO, geen uitspraak willende doen, wijl beide gevoelens op het gebruik gegrond waren, was van oordeel, dat men het woord

verkort moest ſchrijven , ten einde elk het zou kunnen lézen , zo als het hem goeddagt. CESAR zelf ſchreef , te midden van zijne krijgſtogten tégen de Gaulen , twee boeken over de overeenkomst der woorden. De burgemeester MESSALA ſchreef ook geheele boeken over de woorden en letteren.

Er zou geen einde aan wézen , indien men van al de groote mannen wilde ſpréken , die , op onderscheiden tijden , aan de ſpraakkunst der Griekſche , Latijnsche , of van eenige andere taal géarbeid hebben.

Schoon men nu ook reeds verſcheiden taalkundige werken en verhandelingen , géſchikt om zig in de Néderduitſche taal te oefenen , van tijd tot tijd , heeft zien in het licht komen ; kwam mij egter een beknopt zamenſtel van meest al de grondrégelen der Néderduitſche ſpraakkunst , zo duidelijik mogelijk verklaard en door voorbeelden opgehelderd , voor eerstbeginnende beminnaars dezer taal , niet ondienſtig voor : en deze gedagte gaf mij aanleiding tot het ontwerpen en zamenſtellen van deze *ſchets der Néderduitſche Spraakkunst* , in die orde , zo als dezelve hier aangeboden word ; vertrouwende , dat elk , die zig zal bevljigten , om de grondrégelen , welken daar in bevat zijn , magtig te worden , ook

zal ondervinden, merklijke vorderingen in deze taal te maken: en vind zulk een dan zijnen lust opgewekt, om zig al verder in deze nuttige wétenschap te oefenen, het zal hem niet ten eenemaal aan breedvoeriger handleidingen ontbréken. *De Néederduitsche spraakkunst* van den heer E. ZEIJDELAAR, *Utrecht*, 1781. 8°, mag men, onder anderen, gerustlijk aanbevélen.

I N H O U D.

<i>Van de spraakkunst in het gemeen.</i>	Bladz. 1.
<i>Van de letters en spelling.</i>	2.
<i>Van de gestigtwwoorden.</i>	13.
<i>Van de naamwoorden.</i>	15.
<i>Van de zelfstandige naamwoorden.</i>	15.
<i>Van de buiging der naamwoorden.</i>	24.
<i>Van de bijvoeglijke naamwoorden.</i>	33.
<i>Van de voornaamwoorden.</i>	41.
<i>Van de werkwoorden.</i>	53.
<i>Van de buiging der hulpwoorden.</i>	58.
<i>Van de tijdvoegingen.</i>	70.
<i>Van de deekwoorden.</i>	86.
<i>Van de bijwoorden.</i>	89.
<i>Van de voegwoorden.</i>	94.
<i>Van de voorzetzels.</i>	95.
<i>Van de tusfchenwerpzels.</i>	97.
<i>Van de woordvoeging.</i>	98.
<i>Van de zinscheidingstékens.</i>	117.

S C H E T S

D E R

N É D E R D U I T S C H E

S P R A A K K U N S T.

Door wat middel worden de taalen op de beste wijze en grondig geleerd?

Door middel der spraakkunsten, waarvan elke taal haare bijzondere heeft.

Wat verstaat men door de spraakkunst?

Door de spraakkunst verstaat men eene wétenschap, waar door men eene taal, volgens zékerre algemeen aangenomen régelen, wél en zuiver leert spréken en schrijven.

Wat is spréken?

Spréken is zijne gedagten uitdrukken door middel van de stem; en men bedient zig hiertoe van woorden, die men ook rédendeelen noemt.

En wat is schrijven?

Schrijven is zijne gedagten op het papier of niet anders néderstellen, door middel van lette-

ren, waarvan men lettergreepen, en van dezen woorden, zamenstelt.

Hoe veele deelen heeft de spraakkunst?

De spraakkunst heeft twee deelen: I. de *woordgronding*, en II. de *woordvoeging*. — Door de woordgronding onderzoekt men den oorsprong, de eigenschappen, de afleiding en de verdubbeling der woorden, en onderscheid er de woorden door in zékere spraak- of réden-deelen. — De woordvoeging leert de woorden behoorlijk zamenstellen en schikken, ten einde eene wélvloeiende en klare réden te vormen.

Wat is eene letter?

Eene letter is een ondeelbaar gedeelte van eene réden, en heeft een bijzonder geluid. Het getal der gebruikelijke letteren, in het Néederduitsch, is zes en twintig.

Worden de letters ook in soorten onderscheiden?

Men onderscheid de letters in zelf- of alleenklinkers, als: *a, e, i, o, u, ij*; en in médeklinkers, als: *b, c, d, f, g, h, k, l, m, n, p, q, r, s, t, v, w, x, z*.

Waaröm worden de eersten zelf- of alleenklinkers genoemd?

Om dat zij uit zig zelve haar' eigen klank volkomen géven, zonder de hulp van andere letters; en eene lettergreep kunnen maken, zonder eenen médeklinker.

En waaróm worden de anderen medeklinkers genoemd?

Om dat zij uit zigzelven geen klank hebben; en, vóór of agter zig eenen of meer zelfklinkers kriigende, medeklinken, en haar geluid aan de zelfklinkers mededélen; makende door derzelver hulp lettergreepen en woorden.

Wat zijn lettergreepen?

Wanneer men twee, drie of meer letters bij elkander voegt en uitspreekt, noemt men dit eene lettergreep. De lettergreepen maken woorden, wordende dezelve in de uitspraak door verandering der stem onderscheiden; want zo veele buigingen de stem in het uitspreken van een woord maakt, zo veele lettergreepen heeft hetzelfde. Daar zijn woorden van ééne lettergreep: *volk, land*. Van twee lettergreepen: *landen, stéden*. Van drie: *genégen, bedenking*. Van vier: *onbetaamlijk, gedagtenis*. Van vijf: *onvergenoegdheid*. Van zes: *onbedagtzaamheden*. Van zéven: *allerónbegrijplijkste, e. z. v.* Deze behandeling word spelling genoemd.

Welke régelen kan men aangaande de spelling aan de hand géven?

Tot nog toe heeft men in de Néderduitsche taal geen vaste régelen ten aanzien der spelling of zamenvoeging der lettergreepen en woorden; wijl de beste taalsmannen, daarómtrent, van elkander verschillen. Het best is derhalven, dat men, hierin, de voornaamste taalkundigen, naar eigen goeddunken, volgt; alleenlijk agt géven.

de, zig zelve, zo veel mogelijk, in de spelling gelijk te blijven. De zuiverste spelling is, dat men in het schrijven van een woord geen meer of minder zelf- en medeklinkers gebruikt, dan men nodig heeft; en in de uitspraak het geluid der medeklinkers aan den regten zelfklinker mededeelt.

Kunt gij omtrent de voornaamste zwaarigheden ten aanzien der spelling eenig onderrigt geven: bij voorbeeld, wat is er bij het verdubbelen der zelfklinkers in agt te nemen?

Men verlengt de *a* met *a*, de *e* met *e*, de *i* met *e*, de *o* met *o* en de *u* met *u*; dus alleen de *i* met eenen anderen zelfklinker verlengd word. Daar is er egter, die de *a* ook met *e* verlengen; doch de meesten houden zig bij *aa*. Nogthans verkiezen wederom veelen van de laatsten de *ae*, en niet de *aa*, in de volgende woorden te gebruiken, om dat die woorden den klank van *ai*, in het Fransch woord *clair*, hebben, als: *blaeten*, *gaern*, *haerd*, *kaers*, *naerstig*, *paerd*, *paerel*, *staert*, *vaers*, *waereld*, *zwaerd*.

Als ééne a in de uitspraak voldoet, is het dan wel nodig aa te gebruiken?

Men moet daaromtrent nooit zo spaarzaam wézen, dat men de woorden, die in het enkelvoud *aa* moeten hebben, in derzelve meervoud met ééne *a* schrijft. Men schrijft regelmatig: *baanen*, *daaden*, *baanen*, *taalen*, *zaaken*, e. z. v.; want het enkelvoud is *baan*, *daad*, *baan*, *taal*, *zaak*, e. z. v. Deze régel moet met de andere zelfklinkers insgelijks in agt genomen worden,

als: *beenen, steenen, e. z. v.*, naar het enkelvoud *been, steen, e. z. v.*; *boonen, loonen, zoonen, e. z. v.*, naar het enkelvoud *boon, loon, zoon, e. z. v.*; *huuren, kuuren, e. z. v.*, naar het enkelvoud *huur, kuur, e. z. v.*

Heeft men in het Néderduitsch ook onderscheiden e's?

Men kan drie soorten van *e's* onderscheiden, als: *eene stomme of vrouwlijke, eene scherpe of manlijke, en eene opene of zwaare*; de eerste vind men in *aarde, armoede, koude, gaave, ronde, wonde, e. z. v.*; en de tweede in *béde, réde, hémel, zétel, vréde, e. z. v.*; en de derde in *béd, belèg, zèggen, lèggen, wèg, wèb, mèt, røk, verdèk, opstèl, e. z. v.*

Heeft de o ook niet verschillende klanken in het Néderduitsch?

Men heeft ook eene *opene en lange, eene heldere, en eene doffe o*. Zij is *open en lang* in *boven, hoven, bodem, toren, over, mogelijk, e. z. v.* Zij is *helder en kort* in *of, stof, kop, dop, drop, word, kort, zorg, pot, spot, e. z. v.* Zij is *dof* in *blom, stom, kom, hond, lont, jong, wond, rond, zon, zonde, donker, vonken, kromte, e. z. v.*

Wat is er ten aanzien der c aantemerken?

De *c* geen Néderduitsche letter zijnde, behoort in deze taal vermijd, en niet dan in onduitsche woorden gebézigd te worden; want, daar zij

voor *a*, *o* en *u* als eene *k* klinkt, kan men zig van de laatste in plaats van de *c* bedienen. De *ch*, schoon Grieksch, word gevoeglijk in plaats van de *g* gebruikt ter onderscheiding van eenige gelijkluidende woorden, als: van *doch*, (koppelwoord) en *dog* (eene foort van hond); van *noch* (ontkennend woord) en *nog* (vermeerderend woord); van *licht* (dat schijnzel geeft) en *ligt* (dat niet zwaar weegt); van ik *lach* (van lachen) en ik *lag* (van liggen); van *dicht* of *gedicht* (een vaers) en *digt* (dat niet ver, of dat gesloten is) en *gedigt* (dat digt gemaakt is). De *sch* is in het Néderduitsch van een noodzaaklijk gebruik, aan het begin der woorden, in het midden en op het einde derzelven, als: in *schip*, *schim*, *schepzel*, *scheen*, *schoon*, *schans*; *tusfchen*, *menschen*; *aardsch*, *mensch*, *hémelsch*, *Fransch*, *Hollandsch*, *boersch* e. z. v. De *sch* word op den uitgang der woorden wel als eene *s* uitgesproken; doch men moet die woorden évenwel met geen *s* alléén schrijven.

Heeft men eenen vasten régel om te kunnen wétén, of een woord met d of met t moet eindigen?

Al de zelfstandige enkelvoudige en de bijvoeglijke naamwoorden, gelijk ook de werk- en deelwoorden, die in het meervoud en in het vrouwelijke *den* of *de* hebben, moeten met *d* eindigen, als: *God* — *Goden*, *hand* — *handen*, *wind* — *winden*, *jood* — *jooden*, *goed* — *goede*, *wreed* — *wreede*, ik *word* — wij *worden*, ik *strijd* — wij *strijden*, *geleerd* — *geleerde*, *verschoond* — *verschoonde*, *vermaard* — *vermaarde* e. z. v. De woorden, die in *heid* eindigen, moeten

NEDERDUITSCHĒ SPRAAKKUNST. 7

ook met *d*, en nooit met *t*, sluiten, als: *boosheid*, *grootheid* e. z. v.; want men zegt in het meervoud: *boosheden*, *grootheden*.

Welke woorden moeten met t eindigen?

De zelfstandige enkelvoudige en de bijvoeglijke naamwoorden, die in het meervoud en in het vrouwlijke *ten* of *te* hebben, moeten met *t* eindigen, als: *lot* — *loten*, *hout* — *houten*, *schuit* — *schuiten*, *slot* — *sloten*, *duit* — *duiten*, *beest* — *beesten*, *meest* — *meesten*, *leest* — *leesten* e. z. v.

Geeft de onderscheiden uitgang in d of t geen verschillende betékenis aan zommige woorden?

Dat deze letters een groot verschil in de betékenis van een woord, dat zij sluiten, kunnen maken, blijkt uit de volgende woorden:

<i>Blood</i> , bedeesd.	<i>Bloot</i> , naakt.
<i>Bond</i> , van binden.	<i>Bont</i> , pelswerk.
<i>Bood</i> , van bieden.	<i>Boot</i> , een vaartuig.
<i>Boord</i> , van het schip.	<i>Boort</i> , van boren.
<i>Gebed</i> , finéking.	<i>Gebet</i> , natgemaakt.
<i>Gemoed</i> , gewéten.	<i>Gemoet</i> , tégen.
<i>Geschud</i> , van schudden.	<i>Geschut</i> , kanon.
<i>God</i> , het opperwézen.	<i>Got</i> , een volksnaam.
<i>Graad</i> , trap, graad van lengte of breedte.	<i>Graat</i> , been van visch.
<i>Hard</i> , niet week, overluid.	<i>Hart</i> , deel van het lichaam.
<i>Houd</i> , van houden.	<i>Hout</i> , van boomen e. z. v.

<i>Mild</i> , niet gierig.	<i>Milt</i> , deel van het lichaam
<i>Moed</i> , dapperheid.	<i>Moet</i> , dwang, van moeten.
<i>Nood</i> , gevaar.	<i>Noot</i> , boomvrugt.
<i>Oord</i> , gewest.	<i>Oort</i> , vierde van een stuk gelds.
<i>Pond</i> , gewigt.	<i>Pont</i> , vaarttuig.
<i>Snood</i> , ondeugend.	<i>Snoot</i> , van snuiten.
<i>Speld</i> , werktuig.	<i>Spelt</i> , graangewas.
<i>Wand</i> , muur.	<i>Want</i> handschoen, een bijwoord.
<i>Wed</i> , daar men paerden in drenkt.	<i>Wet</i> , bevel der overheid.
<i>Wild</i> , gedierte.	<i>Wilt</i> , van willen.
<i>Zweed</i> , volksnaam.	<i>Zweet</i> , uitwaasfeming.

Is het ook noodzaaklijk, zommige woorden met dt te sluiten?

Daar is er, die de werkwoorden, welken de *d* tot eene wortelletter hebben, en dezelve in de buiging behouden, in den tweeden en derden perfoon van het enkelvoud, en den tweeden perfoon van het meervoud des tegenwoordigen tijds van de aantonnende wijze, met *dt* sluiten, als: ik *treed*, gij *treedt*, hij *treedt*, gijlieden *treedt*, van het werkwoord *tréden*; ik *bind*, gij, hij, gijlieden *bindt*, van het werkwoord *binden* e. z. v. Zo ook in den tweeden perfoon van het meervoud des onvolmaakten voorlédén tijds, als: gij *bondt*, gijlieden *bondt* e. z. v. De *réden*, die men voor deze spelling heeft, is, om dat men plagt te spellen: gij of gijlieden *bondet*, gij of gijlieden *smeeddet*, *dooddet*; doch andere taalkundigen spellen: gij *smeedde*, gijlieden

*f*meedden, *gij* doodde, *gij*lieden doodden e. z. v.
Elk kieze derhalven.

*Wat heeft men omtrent de f bijzonder aante-
merken?*

Deze letter, die in het Néderduitsch veel over-
eenkomst heeft met de *v*, moet met deze letter
niet vermengd worden. Zij is veel harder en
scherper dan de *v*, die een zagt geluid heeft.

*Is er niet een groot onderscheid in de betéke-
nis van sommige woorden, als zij met eene f
of v gespeld worden?*

Dit blijkt uit de volgende lijst; want *faam* be-
tékent eene verzierte godin des roems, en ook
berugtheid, en *vaam* betékent zékere maat,
ook eene lading. *Feest* bet. vierdag, en *veest*
eenen wind. *Feil* bet. mislag, en ook eenen
vloerdweil, en *veil* bet. een gewas, klimöp ge-
noemd, als méde willig, zo zegt men zijn goed
veil hebben. *Feit* bet. wanbedrijf, en *vijt* eene
boosäartige zweer aan de vingers. *Fel* bet. hard,
geweldig, boos, wreed, en *vel* huid, een blad
papier. *Fier* bet. trotsch, grootmoedig, en
vier een getal. *Fiöl* bet. een flesje, en *viöl*
een speeltuig, en eene foort van lentebloem.

*Komen er in de spelling met de overige letters
ook eenige aanmerkingen voor?*

Omtrent de *g*, *h*, *j*, *k*, *l*, *m*, *n*, *p* valt niet
veel bijzonder aante merken; doch bij de *q*, die
in de Néderduitsche taal in geen gebruik is, zul-
len wij aanmerken, dat dezelve eertijds met de

u gebruikt werd, en van zommigen, doch te onregt, nog gebruikt word, om *quaad*, *quaal*, *quellen* e. z. v. te schrijven; doch men schrijft beter *kw* in plaats van *qu*, gelijk thans de meeste goede schrijvers doen, spellende *kwaad*, *kwaal*, *kwellen* e. z. v. Ondertusfchen doet men wél, de *qu* te behouden in onduitsche woorden.

Daar de s veel overëenstemming heeft met de z, en die twee letters door veele schrijvers verschillend gebruikt worden; naar welken régel moet men zig ten aanzien der s rigten?

Veelen willen, dat men de *s*, en niet de *z*, zal gebruiken tusfchen twee zelfklinkers, als: *désen*, *lésen*; dat men de *s* ook zal behouden in het meervoud der woorden, die in het enkelvoud met *s* eindigen, als: *plaats*, *plaatsen*, *kaats*, *kaatsen*, *trits*, *tritsen*, *scherts*, *schertsen*, *huis*, *huisen*, *muis*, *muisen* e. z. v.; vaders, dat al de woorden in *fel* eindigende, met *f*, en niet met *z*, moeten gespeld worden; en eindelijk, dat men met eene *f* moet schrijven *fédert*, *sints*, *geensins*, *langzaam*, *werkzaam*, *spraakzaam*, *perfoon*, e. z. v.

Gaat het altijd wel door, eene f tusfchen twee zelfklinkers te gebruiken?

Die verkiezen wil, eene *f* tusfchen twee zelfklinkers te gebruiken, moet egter eene uitzondering maken in *gezien*, *gezoden*, *gezuiverd*, *gezogt*, *gezoogd*, *gezéten*, *bezéten*, als komende deze woorden van *zien*, *zieden*, *zuiveren*, *zoeken*, *zogen*, *zitten*, *bezitten*. En, fchoon zommigen de *f* willen behouden in het meervoud

der woorden, die in het enkelvoud met eene *s* eindigen, maken zij nogthans de volgende uitzondering, schrijvende: *bonzen, baarzen, beurzen, ganzen, halzen, linzen, vaerzen, grenzen, gonzen, teemzen e. z. v.*, welke woorden in het enkelvoud geschreven worden *bons, baars, beurs, gans, hals, lins, vaers, grens, gons, teems*.

Is het wel goed te keuren, dat men de woorden met eene v sluit?

Veelen schrijven: *briev, wijv, lijv, braav, slaav, doov, hov, kerv*, en eene menigte dergelijke woorden, om dat men in het meervoud schrijft: *brieven, wijven, lijven, e. z. v.*; doch de meeste en beste schrijvers keuren dit af. En waarom zou men zwaarigheid maken, om *brief, wijf, e. z. v.* te schrijven, en de *f*, voor het meervoud, in *v* te veranderen? De Franschen, zo kies in de taal, schrijven immers: *crainlif, plaintif, actif &c.*, en voor het vrouwlijke *craintive, plaintive, active &c.*, de *f* dus ook in *v* veranderende. Wat de dichtkunde betreft, waarin men zekere vrijheden kan nemen, men sluit in dezelve zommige woorden met *v*, in de aanvoegende wijze, schrijvende de *v* met eene afsnijding, als: dat ik *leev'*, men *loov'*, dat zij *zweev'* e. z. v.

Heeft men ook eenig verschil omtrent de w?

Na dat deze letter verscheiden gedaantewisselingen ondergaan heeft, is zij tot een gebruik geschikt, waaromtrent men thans algemeen overeenkomt. In zommige woorden komt zij voor eenen medeklinker, als: in *wraak, wrak, wrok, wrével*,

wrat, wrang, wreed, wrong, wroeten, wringen, wrijven, wroeging, wroegen.

*Is de x wel veel gebruikelijk in de Nederduit-
sche taal?*

Men gebruikt in plaats van de *x* de *ks*, als hebbende denzelfden klank; doch men behoud de *x* in *Xerxes, Xenophon, Xantes, e. z. v.*

Wanneer gebruikt men de z, en niet de s?

De *z* word gebruikt voor eenen zelfklinker, in woorden, die eenen zagten klank hebben, als: in *zaad, zelf, zoon, zon, zang, zee, zeer, zien, zijn, zullen, e. z. v.* Zij word vóór geen anderen medeklinker gebruikt, dan vóór de *w*, in de woorden *zwaar, zweer, zwier, zwam, zwijn, zwoegen, zwavel, zwijm, zwaerd, zweet, e. z. v.*

Hoe veele soorten van woorden zijn er?

Daar zijn négen soorten van woorden of spraakdeelen, als: *gestagtwoorden, naamwoorden, voornaamwoorden, werkwoorden, deelwoorden, bijwoorden, voegwoorden, voorzetsels, tuschenwerpzels.*

Zijn deze spraakdeelen veranderlijk?

De vijf eersten van dezelve zijn veranderlijk; maar de vier laatsten veranderen niet. Het is van het hoogste belang, deze spraakdeelen, en derzelver gebruik, wél te kennen.

VAN DE GESLAGTWOORDEN.

Dit doet mij naar eene stukswijze verklaring van dezelve verlangen. Wat zijn geslagtwoorden?

De geslagtwoorden, ook woordleedjes genoemd, worden vóór de zelfitandige naamwoorden geplaatst, en dienen om derzelve verschillende geslagten, getallen en naamvallen uittedrukken.

Worden de geslagtwoorden ook onderscheiden?

Men onderscheid de geslagtwoorden in *bepalende* en *onbepalende*. Door een bepalend geslagtwoord word iet zékers benoemd, als: *de vader, de moeder, het kind*. En door een onbepalend geslagtwoord word wel iet benoemd, maar men bepaalt er niet door *wie* of *wat*, als: *een vader, eene moeder, een kind*. — Hier word niet bepaald, welken vader, welke moeder of welk kind, onder veelen, men bedoelt.

Hoe veele getallen zijn er?

Daar zijn twee getallen, het enkelvoudig, en het meervoudig getal. Het onbepaald geslagtwoord heeft geen meervoud, maar wel het bepalend geslagtwoord, hetwelk dan in alle drie de geslagten gelijk is, behalven in de twee naamvallen *géver* en *némer*.

Wat zijn naamvallen?

De naamvallen zijn zékere buigingen der geslagtwoorden, naamwoorden, voornaamwoorden,

en deelwoorden. Wij zullen het gebruik van dezelve onder de naamwoorden léren.

Hoe veele naamvallen zijn er?

Daar zijn zes naamvallen, welken men best uitdrukt door 1. *Noemer*, 2. *Téler*, 3. *Géver*, 4. *Aanklager*, 5. *Roeper*, 6. *Némer*.

Hoe worden de geslagtwoorden gebogen?

De geslagtwoorden worden in deze zes naamvallen op de volgende wijze gebogen.

Bepalend geslagtwoord.

Enkelvoud.

<i>Manlijk.</i>	<i>Vrouwlijk.</i>	<i>Onzijdig.</i>
1. De.	1. De.	1. Het.
2. Des.	2. Der.	2. Van het of des.
3. Den of aan den.	3. Der of aan de.	3. Aan het of den.
4. Den.	4. De.	4. Het.
5. O.	5. O.	5. O.
6. Van den.	6. Van de.	6. Van het.

Meervoud.

<i>Manlijk.</i>	<i>Vrouwlijk.</i>	<i>Onzijdig.</i>
1. De.	1. De.	1. De.
2. Der.	2. Der.	2. Der.
3. Den of aan de.	3. Den of aan de.	3. Den of aan de.
4. De.	4. De.	4. De.

5. O.	5. O.	5. O.
6. Van de.	6. Van de.	6. Van de.

Onbepalend geflagtwoord.

<i>Manlijk</i>	<i>Vrouwlijk.</i>	<i>Onzijdig.</i>
1. Een.	1. Eene.	1. Een.
2. Eens.	2. Eener.	2. Eens.
3. Eenen ofaan eenen.	3. Eener ofaan eene.	3. Eenen ofaan eenen.
4. Eenen.	4. Eene.	4. Een.
5. O.	5. O.	5. O.
6. Van eenen.	6. Van eere.	6. Van een.

VAN DE NAAMWOORDEN.

Wat zijn naamwoorden?

Door de naamwoorden worden allerlei zaaken en hoedanigheden benoemd en onderscheiden. Daar zijn er tweederlei: *zelfstandige* en *bijvoeglijke naamwoorden*. — Een zelfstandig naamwoord drukt eene zaak uit, die onder het oog valt, en op zigzelve bestaat, als: *boek, tafel, huis, boom, e. z. v.* — Een bijvoeglijk naamwoord drukt de hoedanigheid en de eigenschap van een zelfstandig naamwoord uit, als: *groot, klein, fraai, goed, flegt, e. z. v.*

VAN DE ZELFSTANDIGE NAAMWOORDEN.

Worden de zelfstandige naamwoorden ook niet onderscheiden?

De zelfstandige naamwoorden onderscheid men in *oorspronkelijke* en in *afleidende*. — Oorspronkelijke zelfstandige naamwoorden zijn: *vraag,*

vogel, tuin, koppel, réden, fchip, e. z. v. Die van ééne lettergreep. Zijn meest alle oorspronkelijk. — Afleidende zelfstandige naamwoorden zijn zulken, die van oorspronkelijk afkomstig, en derzelve oorsprong er aan verschuldigd zijn, als: *vraager* van *vraag*, *redenaar* van *redén*, *tuinier* van *tuin*, *vriendfchap* van *vriend*, *broederschap* van *broeder*, *Godist* van *God*; *latijnist* van *latijn*, *Christendom* van *Christen*, *Joodendom* van *Jooden*, e. z. v.

Worden de afleidende zelfstandige naamwoorden ook van andere woorden afgeleid?

De afleidende zelfstandige naamwoorden worden ook afgeleid van bijvoeglijke naamwoorden; en dezen gaan uit in *heid* of in *te*, als: *goedheid* van *goed*, *deugdzaamheid* van *deugd*, *kwaadheid* van *kwaad*, *hoogte* van *hoog*, *breedte* van *breed*, *kromte* van *krom*. e. z. v. Sommigen worden ook van werkwoorden afgeleid, en gaan uit in *er* of in *is*, als: *helper* van *helpen*, *graver* van *graven*, *klager* van *klagen*, *begravenis* van *begraven*, *getuigenis* van *getuigen*, e. z. v.

Worden de zelfstandige naamwoorden ook niet nog anders onderscheiden?

Men onderscheid de zelfstandige naamwoorden ook in *eigen* en in *gemeene*. — Een eigen zelfstandig naamwoord past alleen op eene eenige zaak en is daaraan alleen eigen, als: *Frankrijk*, *Lisfabon*, *Morea*, *Libanon*, *Jan*, *Maria*, *Pieter*, e. z. v. Een gemeen zelfstandig naamwoord is aan veele zaken gemeen, als: *Vader*, *moeder*, *tafel*, *paerd*, *fchaap*, e. z. v.

Wer-

Worden ook wel niet zomwijlen twee zelfstandige naamwoorden bij elkander gevoegd?

Wanneer men twee zelfstandige naamwoorden zamen voegt, word zulk zamengevoegd woord een koppelwoord genoemd, en het voorste bekleed alsdan de plaats van een bijvoeglijk woord, als: *geldzak, koffijkan, windmolen, turfmand, e. z. v.* Zomtijds is het voorste van dergelijke koppelwoorden de téler van het woord, als: *landsvorst, watersnood, kalfsvél, e. z. v.*

Hoe verandert men de zelfstandige naamwoorden in verkleinwoorden?

De meeste zelfstandige naamwoorden worden door *ken, je* of *tje* in verkleinwoorden veranderd, als: *tafelken* en *tafeltje, doeksen* en *doekje, kindeken* of *kindje, jongsen* of *jongetje, manneken* of *mannetje, e. z. v.*

Hoe veelerlei geslagten der naamwoorden zijn er?

De geslagten in de Néderduitsche taal zijn drieërlei, als: het *manlijk*, het *vrouwlijk* en het *onzijdig* of *geenerlei* geslagt.

Hoe zal men het geslagt der zelfstandige naamwoorden kennen?

Men kan wel eenige algemeene, doch geen vaste, régels géven om de geslagten der naamwoorden te kennen. — Een zelfstandig naamwoord is manlijk, wanneer het in den téler *des* en in

den aanklager *den* heeft, en vrouwlijk, wanneer het in den *téler der* heeft, als: vader, man, boom, e. z. v. zijn manlijk, want men zegt: *des vaders, des mans, des booms*, en *den vader, den man, den boom*; egter is de *téler* van de onzijdige zelfstandige naamwoorden ook *des*, als: *des kinds, des lands*, e. z. v. Moeder, dogter, vrouw. e. z. v. zijn vrouwlijk, want men zegt: *der moeder, der dogter, der vrouw*.

Welke algemeene regels van de geslachten kan men verder géven?

Tot het manlijk geslacht behoren:

1. De naamen van mannen, of die aan mannen passen.
2. De naamen van manlijke ampten, gebréken, misdaden, deugden en ondeugden.
3. De zéven dagen der week, en de verdélingen van den dag.

Van de dieren en planten zijn zommigen manlijk en anderen vrouwlijk.

Tot het vrouwlijk geslacht behoren:

1. De naamen, die aan vrouwen passen.
2. De naamen van vrouwlijke ampten, gebréken, deugden en ondeugden.

Tot het onzijdig geslacht behoren:

1. Het aardrijk en deszelfs deelen, als méde de vier waereldhoeken.
2. De naamen van landen, stédén en dorpen.
3. De naamen der metaalen en bergstoffen, als méde de verkleinwoorden.

Staat er omtrent het geslacht van sommige woorden niet iet bijzonders aantemerken?

Omtrent zommige woorden moet men in agt nemen, dat men de betreklijke woordjes bepaalt tot den persoon en niet tot het woord, of tot de *kunne* van den persoon en niet tot het *geslagt* van het woord.

Kunt gij dit door voorbeelden ophelderen?

Het woord *wijf* is van het onzijdig geslagt; doch men moet zeggen: *het wijf heeft haaren man*, niet *zijn* of *deszelfs* man, *verloren*. Zo ook met de woorden *meisje*, *vrouwetje* e. z. v. *Het meisje zoekt haare moeder*, *het vrouwtje be- treurt haar lot*.

Het woord *laster* is manlijk; doch men zegt: *de laster knerst op haare*, niet op *zijne*, *tanden*. Zo ook met de woorden *nagt*, *nood*, *nijd*, om dat dezelve onder vrouwlijke persoonsverbeelding voorkomen. De *nagt* met *haaren* vaalen sluijer; de *nood* draagt op *haare* handen; de *nijd* bijt op *haare* lippen.

Kan men de geslagten der zelfstandige naam- woorden ook niet kennen aan de uitgangen der woorden?

De zelfstandige woorden op *er*, *aar* en *ier* uitgaande en eenen daader of bedrijver aanwijzende, zijn manlijk, als: *brenger*, *leeraar*; *hovenier*. Die op *ster* uitgaan, zijn doorgaans vrouwlijk, zo ook die op *heid* uitgaan.

Die van werkwoorden afgeleid zijn, en in *ing* of *ling* eindigen, zijn vrouwlijk; doch er zijn eenigen uitgezonderd, als: *haring*, *kring*, *penning*, *ring*, *rotting*, *jongeling*, *beuling*, *drieling*,

duimeling, kamerling, nesteling, schelling, taarling, vierling, vingerling, wieling, zilverling.

Die in *schap* eindigen zijn veeltijds vrouwlijk, als méde die in *nij* en *rij*, in *nis* en *zel* eindigen, weinigen van de beide laatsten uitgezonderd. *Getuigenis* en *vounis* zijn onzijdig, en *kanzel* en *ranzel* zijn manlijk. —

Die in *dom* uitgaan zijn zommigen onzijdig, anderen manlijk. Tot de onzijdigen behoren die, welken eenig ampt, bestiering of gemeenschap betékenen; terwijl dezulken, die den staat, de magt of de gesteldheid van iet betékenen, manlijk zijn.

Is er niets aantemerken omtrent zommige woorden, die op schap uitgaan?

Zommige woorden, die op *schap* uitgaan, zijn onzijdig, in bijzondere gevallen. *Burgerschap* is vrouwlijk: wanneer het de geheele schaar der burgers betékent; maar onzijdig, wanneer hetzelfde het voorregt van burger te zijn, te kennen geeft. *Priesterschap* is vrouwlijk, wanneer het de priesterschaar betékent, en onzijdig, wanneer er de priesterlijke waardigheid door te kennen word gegéven. En zo ook met weinige anderen.

Hebt gij ook nog eenige régelen ten aanzien van de geslagten aan de hand te géven?

De zelfstandige naamwoorden, die met *be* beginnen, zijn doorgaans, en die met *ge* beginnen, meestendeels, onzijdig; gelijk ook de bijvoeglijke

naamwoorden en de werkwoorden, wanneer zij als zelfstandige naamwoorden gebruikt worden, onzijdig zijn. De woorden, die in *et* uitgaan, of die met *mis* en met *ver* beginnen, zijn insgelijks onzijdig. *Wet* is egter vrouwlijk.

Hebt gij ook nog iet aangaande de geslagten aantemerken?

Schoon het woord *been* onzijdig is, zegt men nogthans: *op de been*, als: een léger op *de been* brengen, het volk kwam op *de been*, om dat men er het meervoud onder verstaat. — Zo is het ook met het onzijdig woord *wapen*. Men zegt: in *de wapen'*, onder *de wapen'*; verstaande daardoor *wapenrusting* of *wapenen*. — *Beest* is onzijdig, en *baas* is manlijk; men zegt egter: hij speelt *de beest*, hij speelt *de baas*. — *Voet* is manlijk, en men zegt onder *de voet'* smijten, met *de voet'* tréden, om dat het meervoud *voeten* daar onder verstaan word. Maar men zegt: met *den voet* schoppen; want men schopt niet met beide voeten te gelijk.

Hoe onderscheid men de zelfstandige naamwoorden door derzelver getallen?

Door het *enkelvoudig* en het *meervoudig* getal. De zelfstandige naamwoorden zijn enkelvoudig, wanneer zij slegts op eene enkele zaak betrekking hebben, en er maar ééne zaak door betékend word; doch dezelve zijn meervoudig, wanneer zij op eene meerderheid van zaaken betrekking hebben, en er meer dan ééne zaak door betékend word.

Hoe maken de zelfstandige naamwoorden derzeker meervoud?

De zelfstandige naamwoorden maken derzelve meervoud met *en*, en zomtijds met *s* op het einde aanterémen. — Doch er is zomwijlen onderscheid in de betékenis van woorden, die het meervoud met *en* of met *s* maken, bij voorbeeld:

Maat betékent zéker vat, waarmede men zommige waaren meet; en

Maat betékent makker, medgezel; het meervoud van het eerste is *maaten*, en het meervoud van het tweede is *maats*.

Boot betékent zéker vrouwenfierzel, een diamanten, een gouden boot; en

Boot betékent ook zéker vaartuig; het meervoud van het eerste is *booten*, en het meervoud van het tweede is *boots*.

Is dit alles, wat omtrent het meervoud inagt te némen is?

Men moet in het maken van het meervoud ook op de volgende régelen letten:

- I. Dat zommige woorden, die, in het enkelvoud, met eenen médeklinker eindigen, dien médeklinker verdubbelen, als: *bed*—*bedden*, *stof*—*stoffen*, *brug*—*bruggen*, *bal*—*ballen*, *ton*—*tonnen*, *zak*—*zakken*, *zon*—*zonnen*, *kan*—*kannen*, *lip*—*lippen*, *zot*—*zotten*, *kat*—*katten*, *lat*—*latten*, *dam*—*dammen*, *kam*—*kammen*, *ham*—*hammen*, *pad*—*padden*, *mal*—*mallen*, e. z. v.
- II. Dat de woorden, die, in het enkelvoud, met eene vrouwlijke *e* eindigen, voor het meer-

voud alleenlijk eene *n* aannemen, als: *offerhande* — *offerhanden*.

III. Dat de woorden, die, in het enkelvoud, in *heid* uitgaan, in het meervoud *heden* in *béden* veranderen, als: *hoogheid* — *hoogheden*, *gerechtigheid* — *gerechtigheden*.

IV. Dat de woorden, die, in het enkelvoud, met *f* eindigen, de *f* in *v* veranderen, als: *brief* — *brieven*, *dief* — *dieven*, *gaaf* — *gaaven*; doch *mof* maakt in het meervoud *moffen*, *straf* maakt *straffen*, e. z. v.

Zijn er ook niet eenige zelfstandige woorden, welker meervoud onrégelmatig is?

De volgende maken derzelver meervoud onrégelmatig: *Eij* maakt in het meervoud *eijeren*, *gemoed* — *gemoederen*, *hoen* — *hoenders* of *hoenderen*, *kind* — *kinders* of *kinderen*, *kalf* — *kalveren*, *lam* — *lammeren*, *lied* — *liederen*, *rad* — *raderen*, *reden* — *redenen*, *rund* — *runders* of *runderen*, *been* — *beenderen*, *stad* — *steden*, *lid* — *leden*, *schip* — *schépen*, *leer* — *leeringen*, *bedrog* — *bedriegerijën*, *raad* — *raadgévingen*.

Zijn er ook zelfstandige woorden, die geen meervoud hebben?

Daar zijn zeer veele woorden in het Néederduitsch, die niet in het meervoud gebruikt worden, als:

I. De naamen van metaalen en delfstoffen: *goud*, *koper*, *ijzer*, *tin*, *zwavel*, *pek*, *lijm*, *harst*, *glas*.

II. De naamen van veele vrugten en gewassen: *tarw*, *rog*, *garst*, *haver*, *boekweit*, *gras*,

booi, hennip, kennip, vlas, rijst, gierst, hof, riet, meel, blom, zémel, e. z. v.

III. De naamen der verhévelingen, en lugtsgefteldheden: *hagel, sneeuw, rijp, ijfel, daauw, mist, donder, blikzém, bitte, koude, e. z. v.*

IV. De volgenden hebben insgelijks geen meervoud: *geklap, gerammel, bloed, zweet, mest, brein, tugt, trouw, ijver, geloof, vlijt, waan, woeker, pest, jigt, pragt, praal, staatsie, slaap, rust, ernst, jeugd, jongheid, maagdom, wasdom, ouderdom, haat, toorn, grayschap, wraakzugt, wraaklust, zugt, vrees, nijd, moed, honger, smaak; bij dewelken men nog kan voegen: aart, adel, adem, baat, buskruit, dank, deeg, draf, drek, eer, egt, geld, gruis, handel, heil, hinder, kaf, klei, léder, leem, midden, min, molm, modder, oorlof, roest, roet, slijk, stof, vee, verlof, wasch, e. z. v.*

Vind men in het Néderduitsch ook woorden, die alléén in het meervoud gebruikt worden?

Daar zijn er eenigen, als: *hersenen, voorouders, ouders, lieden, e. z. v.*

VAN DE BUIGINGEN DER NAAMWOORDEN.

Zijn de zelfstandige woorden, in beide getallen, niet onderworpen aan zekere buigingen, door zogenoemde naamvallen?

De zelfstandige woorden zijn onderworpen aan de buigingen door de volgende zes naamvallen: *Noemer, téler, géver, aanklager, roeper, né-*

mer; anders ook genoemd: *Werker*, *eigenaar*, *ontvanger*, *lijder*, *geroepene*, *derver*.

Wat is de noemer of werker?

Deze naamval heeft, in het enkelvoud, de geslagtledjes: *de*, *het*. *een*, *eene*; en, in het meervoud, *de*. Wanneer men zegt: *de koning regeert zijne onderdaanen*, staat *de koning* in den noemer; want als men vraagt: *wie regeert?* is het antwoord: *de koning*; dus is *de koning* de werker of bedrijver. Zo ook: *de moeder onderwijst haare kinderen*. *Wie onderwijst?* — *de moeder*; derhalven is de moeder de werkende of bedrijvende persoon. Men moet zorgvuldig vermijden, dezen eersten naamval door het lidwoordje *den* aantewijzen, gelijk zulks in de gemeene gesprekken veel geschied, en door onkundige schrijvers gedaan word.

Wat is de téler of eigenaar?

De téler heeft de volgende geslagtledjes:

Manl. enkelv. *des*, *van den*, *eens*, *van eenen*.

Manl. meerv. *der*, *van de*.

Vrouwl. enkelv. *der*, *van de*, *eener*, *van eene*.

Vrouwl. meerv. *der*, *van de*.

Onzijdig enkelv. *van het*, *des*, *eens*, *van een*.

Onzijdig meerv. *van de*, *der*.

Wanneer men zegt: *de wijsheid des mans*, *van den man*, *eens mans* of *van eenen man*; *de kuisheid der vrouw*, *van de vrouw*, *eener vrouw* of *van eene vrouw*; *de vlugheid van het kind*, *des kinds*, *eens kinds* of *van een kind*, staan *man*, *wrouw* en *kind* in den tweeden naamval; want als men vraagt: *wiens wijsheid?* is het antwoord:

des mans of van den man. — Wier kuischheid? — der vrouw of van de vrouw. — Welks, wiens vlugheid? — des kinds of van het kind. — De man is dus eigenaar der wijsheid; de vrouw eigenaarsse der kuischheid; en het kind eigenaar der vlugheid.

Waar door kan men den téler al verder onderkennen?

Wanneer men, in het manlijk geslacht, in plaats der woordleedjes *van den, van dien*, kan zeggen: *des, diens*; en, in het vrouwlijk geslacht, in plaats der woordleedjes *van de, van die*, —: *der of dier*, zonder den zin te krenken, dan is het een vast bewijs, dat *van den, van dien* en *van de, van die* voor den téler of tweeden naamval staan. De *téler* is ook van den *némer* onderscheiden, door dat de eerste van een zelfstandig woord, en de tweede van een werkwoord geregeerd word. Zo dat, wanneer er twee zelfstandige woorden zijn, en het eene van het andere gezegd word, het tweede zelfstandig woord in den *téler* staat.

Vind men egter somwijlen geen uitdrukkingen, die ten aanzien van den téler of némer dubbelzinnig zijn?

De volgende en dergelijke uitdrukkingen zijn dubbelzinnig. *Hij heeft het huis van mijnen neef gekogt. Hij heeft de boekerij van zijnen oom geerfd.* De vraag is hier, of men, in het eerste geval, moet verstaan, dat hij mijns neefs huis (dat is, het huis, het welk mijnen neef toebehoorde) gekogt heeft, dan of hij het huis ge-

kogt heeft van mijnen neef, (dat is, dat mijn neef het aan hem verkogt heeft). In den eersten zin zou *neef* in den *téler*, en in den tweeden zin in den *némer* staan. — In het tweede geval, is de vraag, of men het verstaan moet, dat hij zijns ooms boekerij (dat is, de boekerij, die zijnen oom toebehoorde) geërfd heeft van een' ander; dan of men het verstaan moet, dat hij de boekerij heeft geërfd van zijnen oom zelven. In den eersten zin zou *oom* in den *téler*, en in den tweeden zin in den *némer* staan. Wanneer men deeze spreekwijzen dus uitdrukt: *Hij heeft mijns neefs huis gekogt: Hij heeft zijns ooms boekerij geërfd*, word de *téler* duidelijk aangewézen.

Zijn er ook geen zélfstandige woorden, die het woordleedje des niet wél kunnen dulden?

Men vind eenige woorden, die, zonder hardigheid, met het woordleedje *des* niet kunnen gebogen worden, als: *de hoogte des masts, de borstels des varkens, de woede des beests*, zo ook *des Godsdiensts, des vleeschs, des geests e. z. v.* luid hard; men zegt derhalven béter: *de hoogte van den mast, de borstels van het varken, de woede van het beest e. z. v.* Den *téler* door de woordleedjes *van den* of *van het* aanwijzende, kan men de hardigheid, door de buiging met *des* veroorzaakt, altijd vermijden.

Wat noemt men géver of noemer?

Deze naamval word uitgedrukt door de woordleedjes *den, aan den, cenon, aan eenen* in het manlijk enkelvoud; — *den* of *aan de* in het

manlijk meervoud; — *der, aan de, eener,* aan eene in het vrouwlijk enkelvoud; — *den* of *aan de* in het vrouwlijk meervoud; — en *aan het* voor het onzijdig enkelvoud, en *aan de* voor het onzijdig meervoud. Een perfoon of eene zaak word gezegd in den derden naamval te staan, wanneer dezelve iet ontvangt, of aan dezelve iet toegebracht word. Men kan dezen naamval onderkennen door de vraagen *wien?* *aan wien?* *aan wie?* *aan wat?* *waar aan?* gelijk uit de volgende voorbeelden duidelyk blykt.

Men heeft *den vorste* de zaak te kennen gegeven, of men heeft de zaak *aan den vorst* te kennen gegeven.

Aan wien of *aan wie* heeft men de zaak te kennen gegeven? *Aan den vorst.*

Hij heeft het *der vrouwe*, of *aan de vrouw* bekend gemaakt.

Aan wien of *aan wie* heeft hij het bekend gemaakt? *Aan de vrouw?*

Zij hebben het *den volke*, of *aan het volk* voorgedragen.

Aan wien of *aan wie* hebben zij het voorgedragen? *Aan het volk.*

Het kwam *den man*, *der vrouwe*, *den volke* wonderlyk voor, zulks te horen.

Aan wien of *aan wie* kwam het wonderlyk voor? *Aan den man; aan de vrouw, aan het volk.*

Het is *den mannen*, *den vrouwen*, *den kinderen* aangeboren.

Wien of *aan wie* is het aangeboren? *Den mannen, den vrouwen, den kinderen.*

De Arabieren hangen *den kameelen* gemeenlyk bellen *aan den hals.*

* *Wat noemt men aanklager of lijder.*

De aanklager of vierde naamval word uitgedrukt door de woordleedjes *den, de, eenen, eene, het,* en hangt af van een werkend of bedrijvend werkwoord, het welk denzelven regeert, als: Ik heb *den brief* gezonden; hij heeft *den knecht* weggejaagd; ik heb *een paerd* gekogt; wij hebben *eene gebeurdnis* gehoord. *Brief, knecht, paerd, gebeurdnis* staan in den vierden naamval; want men vraagt: wie of wat is gezonden? weggejaagd? gekogt? gehoord? men antwoordt: de brief, de knecht, het paerd, eene gebeurdnis. Daartégen staan dezelve woorden in den *noemer* of eersten naamval, wanneer men zegt: de brief is weggezonden; de knecht is weggejaagd, het paerd word geslagen, de gebeurdnis is voorgevallen. Want men kan geen vierden naamval in eenen volkomen zin vinden, zonder dat dezelve eenen eersten naamval vóór of agter zig hebbe. Ook kan geen persoon of zaak door een lijdend werkwoord in den vierden naamval gesteld worden.

Wat is de roeper of geroepene?

Deze vijfde naamval word in het roepen of aanspreken gebruikt, en veeltijds zonder geslagtwoord, als: *Hémel!* hoor het geroep der ellendelingen! Hoe word gij dus, *o édele deugd!* te snood veragt! *Mijn vriend!* bewijs mij die gunst! *O édele vrijheid!* hoe lang zal de snoode heerschzigt u zoeken te vertrappen!

* *Wat noemt men némer of derver?*

De némer of zesde naamval word met de volgende woordleedjes aangeduid: *van, van den, van eenen, van de, van eene, van het, van een.* Men kan dezen naamval ook onderkennen door de vraagen: *van wien? van wie? van wat? van waar? waarvan? waaruit?* als: De brief komt *van Amsterdam*; hij is *van den vorst* bemind; hij heeft het geld *van den bankier* ontvangen; ik heb die zaak *van de vrouw* vernomen; hij is *van eenen grooten ramp* verlost; zij is *van het paerd* gevallen; zij is *van eene groote plaag* bevrijd. Van waar komt de brief? *van Amsterdam*. Van wien is hij bemind? *van den vorst*. Van wien heeft hij het geld ontvangen? *van den bankier, e. z. v.* Een duidelijk kenmerk van den zesden naamval is, wanneer *van den* of *van het* niet in *des* noch *van de* in *der* kan veranderd worden.

Wat noemt men eenen volstrekten némer of derver?

Een volstreckte *némer* maakt, zonder de hulp van een werkwoord, eenen volstrekten zin uit. Hij drukt iét *volstrekt* uit, als: gedurende *den oorlog*; aangezien *den ramp*, uit dit geval ontstaan; gehoord *den last*, aan den veldheer gegeven; ondanks *den haat*; niéttegenstaande *den druk*; gemerkt *den twist*, die onder het volk heerscht, e. z. v.

Zoud gij eenige voorbeelden van de onderscheiden buigingen kunnen géven?

N. De mensch is van God geschapen, om hem te verheerlijken.

- T. De zoon *des menschen* is in de waereld gekomen, om zondaaren zalig te maken.
- G. God heeft *den mensche* magt gegeven over al het gedierte.
- A. God heeft *den mensch* naar zijn beeld geschapen.
- R. *O mensch!* eer uwen schepper.
- N. God eischt *van den mensch*, hem te gehoorzamen en hem te dienen.
- N. *De vrouw* zal geen heerschappij voeren over den man.
- T. De man is het hoofd *der vrouwe*.
- G. De man heeft *der vrouwe* de schuld gegeven.
- A. De man moet *de vrouw* beminnen.
- R. *O vrouw!* zie toe, en wagt u voor verleidende gelégenheden.
- N. De man heeft veel *van de vrouw* moeten verdragen.
- N. *Het volk* werd oproerig.
- T. De overheden *des volks* moeten geen onderdrukkers van hetzelfde wézen.
- G. De vorst heeft *den volke* veele gunsten bewézen.
- A. De koning belastte *het volk* met zwaare schattingen.
- R. *O volk!* laat u niet verblinden.
- N. De vorst ontving de hulde *van het volk*.
- N. *Een held* vermijd de gevaaren, zonder dezelven te vrézen.
- T. De dapperheid *eens helds* blijkt uit zijne bedrijven.
- G. Men moet *eeren held* den wélverdienden lof géven.

- A. Ik beschouw hem als *eenen held*, die het volk van den dwingeland kan verlossen.
- N. Het volk heeft zijne vrijheid bekomen van *eenen held*, die alles voor hetzelfde gewaagd heeft.
- N. *Eene ziekte*, hoe gering dezelve zij, kan gevaarlijk worden.
- T. De *hévigheid eener ziekte* heeft hem in dien staat gebragt.
- G. Men schrijft het *eener ziekte* toe, die hij gehad heeft.
- A. Hij heeft *eene ziekte* gehad; waar door hij zeer verzwakt is.
- N. Hij heeft hem *van eene ziekte* genézen, die anderen ongeneeslijk oordeelden.
- N. *Een paerd* is een moedig dier.
- T. De *sterkte eens paerds* is daartoe niet genoegzaam.
- G. Hij deed *een paerd* den toom aan.
- A. Hij verloor *een paerd* door het hard rennen.
- N. Hij heeft eenen slag *van een paerd* gekrégen.
- N. De mannen, de vrouwen, de kinderen zijn op de markt.
- T. De deugden der mannen, der vrouwen, der kinderen zijn bekend.
- G. Hij gaf het geld den of aan de mannen, den of aan de vrouwen, den of aan de kinderen.
- A. Ik zag de mannen, de vrouwen, de kinderen zig verzamelen op de markt.
- R. O mannen! o vrouwen! o kinderen! wat zal er van ulieden worden?
- N. Spreekt gij van de mannen, of van de vrouwen, en niet van de kinderen?

VAN DE BIJVOEGLIJKE NAAM-
WOORDEN.

Wat zijn bijvoeglijke naamwoorden?

Bijvoeglijke naamwoorden drukken de hoedanigheid of de eigenschap der zelfstandige naamwoorden uit.

Zijn de bijvoeglijke naamwoorden veranderlijk of onveranderlijk?

De bijvoeglijke naamwoorden behoren, gelijk wij reeds gezegd hebben, tot de veranderlijke woorden. Zij zijn ook aan de buigingen, door de naamvallen, in hunne geslagten, onderworpen; doch er worden geen geslagtwoordjes vóór dezelve gesteld, ten zij dat de zelfstandige naamwoorden er bijgevoegd zijn.

Hoe vormen de bijvoeglijke naamwoorden derzelve meervoud?

De bijvoeglijke naamwoorden vormen derzelve meervoud met eene *e* aanténemen, als: een groot paerd, groote paerden; een klein kind, kleine kinderen; een verstandig man, verstandige mannen; een wonderlijk mensch, wonderlijke menschen; een arbeidszaam man, arbeidzaame mannen. De bijvoeglijke naamwoorden van ééne lettergreep, die, agter eenen enkelen zelfklinker, op eenen médeklinker uitgaan, verdubbelen den médeklinker, waaröp zij uitgaan, als: glad — gladde, smal — smalle, dik — dikke, vet — vette, dom — domme, bot — botte, zot — zotte, dun — dunne, gek — gekke, e. z. v.

Hoe veranderen de bijvoeglijke naamwoorden voor het vrouwlijke?

Voor het vrouwlijke nemen de bijvoeglijke naamwoorden, éven als voor het meervoud, eene *e* aan, als: een *kloek* man, eene *kloeke* vrouw, een *dapper* held, eene *dappere* daad, e. z. v.

Nemen de bijvoeglijke naamwoorden zomwijlen ook geen e voor het manlijk enkelvoud aan?

Deze verandering heeft plaats, wanneer men vóór de manlijke bijvoeglijke naamwoorden de woordleedjes *de* of *die*, en voor de onzijdigen *dat* of *het* plaatst, als: *de vroom* of *die vroom* man, *dat groot* of *het groot* paerd, *de* of *die* *bemind* man, *het* of *dat* *bemind* kind. Men zegt wel: een *vroom* man, een *groot* paerd, een *bemind* man, een *bemind* kind; maar niet: *de* of *die vroom* of *bemind* man, *het* of *dat groot* paerd, *het* of *dat bemind* kind.

Ontstaat er zelfs zomtjids niet een groot verschil in het schrijven van bijvoeglijke naamwoorden, met of zonder eene e?

Dit verschil blijkt uit de volgende voorbeelden:
 Een groot dichter betékent eenen dichter, die een groot meester in de kunst is.
 Een goed dichter betékent een' bekwaam' dichter. Maar
 Een groote dichter betékent een' dichter, die van eene groote gestalte is. En
 Een goede dichter betékent een' goedäartig dichter.

Een groot meester betékent een' meester, die bekwaam is, die zijne zaaken wél verstaat. Hetzelfde betékent een goed meester. Maar

Een groote meester betékent een' meester, die groot van gestalte is. En

Een goede meester betékent een goedäartig, zagtzinnig meester.

Een sterk arbeider betékent eenen arbeider, die sterk, veel en aanhoudend arbeid. Maar

Een sterke arbeider betékent eenen arbeider van groote sterkte en kragt.

Een gemeenschrijver betékent een' schrijver van geringe bekwaamheid.

Een gemeene schrijver betékent een' gering' ongeägt' schrijver.

Hoe eindigen de bijvoeglijke naamwoorden?

De bijvoeglijke naamwoorden hebben veelerlei uitgangen. Zommigen hebben eenen vermenngden uitgang, als: *wijd, breed, hoog, dik, dun, wijs, groot, dapper, dof, e. z. v.*

Anderen gaan uit in *lijk*, en dezen zijn van zelfstandige naamwoorden of van werkwoorden

afgeleid, als: *gemaklijk, gevaarlijk, godlijk, redelijk, lichaamlijk e. z. v. doenlijk, mogelijk, zienlijk, wenschlijk, e. z. v.* als afgeleid

wordende van *gemak, gevaar, god, réde, lichaam, doen, mogen, zien, wenschen.*

Moeten deze bijvoeglijke naamwoorden niet geschreven worden: gemakkelijk, gevaarlijk, goddelijk, e. z. v.?

Dit doet men wel in de dichtkunde om den maatklank, maar niet in ongebonden stijl.

Welken uitgang hebben de bijvoeglijke naamwoorden al verder?

Eenigen eindigen in *sch*, als: *aardsch, kindsch, hémelsch, Fransch, Hollandsch, e. z. v.* Anderen in *ig*, als: *moedig, ijverig, vernuftig, verstandig, e. z. v.* komende van de zelfstandige naamwoorden *moed, ijver, vernuft, verstand.* Zommigen gaan ook uit in *zaam* als: *deugdzaam, werkzaam, heilzaam, arbeidzaam, gehoorzaam, e. z. v.* Dezen komen van de zelfstandige naamwoorden *deugd, werk, heil, arbeid, gehoor.* Eenigen in *loos*, als: *naamloos, trouwloos, vrugeloos, troostloos, e. z. v.* Deze uitgang toont het gebrek of de derving van iets aan; doch men wagte zig, om, met zommigen, te zeggen: *een talloos getal*; want aan een *getal zonder getal* is geen denkbeeld te hegten. Anderen in *baar*, als: *kenbaar, leverbaar, verstaanbaar, verschoonbaar, draagbaar, e. z. v.* Dezen komen van de werkwoorden *kennen, leveren, vereren, verstaan, verschonen, dragen.* Daar is er ook, die in *agtig* uitgaan, als: *wateragtig, zuuragtig, schelmagtig, e. z. v.*

Zijn er ook geen bijvoeglijke naamwoorden die op en uitgaan?

De stoflijke bijnaamwoorden gaan op *en* uit, als *aarden, houten, gouden, zilveren, ijzeren, staalen, glazen, linnen, wollen, e. z. v.* Een aarden pot, eene aarden kan, een aarden vat, een gouden ring, een ijzeren bout, een linnen kleed, eene hairen zeef, e. z. v.

Wat moet ten aanzien der bijvoeglijke naam

woorden, die ook als deelwoorden voorkomen, en op en eindigen, in agt genomen worden?

De taalkenners zijn het hierin niet eens. — Zommigen laten in het meervoud en vrouwlijk de *n* vallen, als: *verwonnen man, verwonne vrouw, verwonne mannen of vrouwen*; anderen nemen eene *e* aan, als: *verwonnen man, verwonnene vrouw, verwonnene mannen of vrouwen*; doch de meesten schrijven tegenwoordig deze bijvoeglijke naamwoorden zonder buiging, éven als de stoflijke bijnaamwoorden, als: *een verwonnen man, eene verwonnen vrouw, een verwonnen kind, verwonnen mannen, vrouwen, kinderen*. Deze schrijfwijze is ook de gevoeglijkste; terwijl men de eerste in het geheel niet moet volgen, dewijl geen bijvoeglijke woorden het vrouwlijk geslacht of het meervoudig getal door vermindering eener letter kunnen maken.

Is er niet een groot onderscheid in de betekenis der bijvoeglijke woorden, die op lijk en baar uitgaan?

Zekerlijk. Zo betékent *befmetlijk* eene zaak, die befmet of vuil maakt, en *befmetbaar* eene zaak, die befmet of vuil gemaakt kan worden. *Pek, teer, vet* e. z. v. zijn befmetlijke dingen; eene lichte koleur is zeer befmetbaar. Een *troostlijk woord* is een woord, dat de kragt heeft van te vertroosten; eene *troostbaare vrouw* is eene vrouw, die voor troostlijke woorden vatbaar is. *Verdraagbaar* word gezegd van een ding, dat men van de eene plaats naar de anderé kan dragen; *verdraaglijke woorden* zijn woorden, die men kan dulden. *Beweeglijke woorden* zijn woor-

den, die de kracht hebben van iemands gemoed te bewegen; een *beweegbaar gemoed* is een gemoed, dat zig laat bewegen.

Wat onderscheid is er tusfchen de bijvoeglijke woorden berugt en beroemd?

Van iemand, die zig eenen naam gemaakt heeft door fchelmerijen en ondeugden, zegt men: hij is *berugt*; maar van iemand, die zig door geleerdheid, groote daaden e. z. v. eenen naam verworven heeft, zegt men: hij is *beroemd*. — *Onberugt* betékent *onbesproken*.

Wat verftaat men door de vergelijking der bijvoeglijke woorden?

Deze is eene verhoging of verlaging van derzelver betékenis tot het volgend naamwoord, in vergelijking van een of meer dergelijke dingen. — Daar zijn drie trappen van vergelijking, als: de *stellende*, de *vergotende* of *vergelijkende* en de *overtreffende* trap. — Door den stellenden trap word de zaak, zo als zij natuurlijk is, betékend, als: *hoog*, *laag*, *breed*, e. z. v. — Door den vergrotenden of vergelijkenden trap, bij den stellenden vergeléken, word eene zaak boven eene andere verhéven, door *er* daar bij te voegen, als: *hooger*, *laager*, *breeder*, e. z. v. — Door den overtreffenden trap word eene zaak ten hoogften boven alle anderen, daar bij vergeléken, verhéven, door het bijvoegen van *ft* of *ste*, als: de *hoogfte*, de *laagfte*, de *breedfte*, e. z. v. — Bij den stellenden trap word *als*, en bij den vergrotenden of vergelijkenden trap *dan* veréischt, als: deze berg is zo hoog *als* die,

maar deze toren is hooger *dan* die. Dus maakt *als* altijd eene gelijkstelling, en *dan* eene tégenstelling. Het laatste woordje word ook gebruikt na de woorden *ander, anders, niet, nooit, geen, niemand*, als: ik wil geen *ander dan* dat; dit is anders gemaakt *dan* dat; het is niet *dan* goud, wat men ziet; hij komt nooit *dan* in den winter; daar zijn er geen, *dan* die; daar is niemand *dan* hij.

Zijn er geen bijvoeglijke naamwoorden, die in de vergelijking onrégelmatig zijn?

De volgenden zijn onrégelmatig. *Goed bétér, best, allerbest; kwaad, erger, ergst, allerérgst; veel, meer, meest, allermeest*; waar bij men kan aanmerken, dat men moet zeggen: *goedkoop, bétérkoop, bestekoop*, en niet: *goedkoper, goedkoopste*.

Is er niet nog iet omtrent den overtreffenden trap aantemerken?

Men drukt dezen trap ook uit door het voorgevoegd *aller*, als: *allerhoogst, allerlaagst, allersterkst, e. z. v.* Ook worden de bijvoeglijke naamen en deelwoorden nog tot nadruklijker betekenis gebragt, wanneer men vóór den stellenden trap *groot, hoog, over, door, wél* p'aatst, als: *grootinogend, grootágtbaar; hoogmogend, hoogédel, hooggeleerd; overschoon, overheerlijk; doorkundig, doorérvaren, doorgeleerd; wélgeboren, wélédel, e. z. v.*

Zijn de bijvoeglijke naamen ook niet aan de buigingen onderworpen?

Zij worden op de volgende wijze gebogen.

Manl. enkelv.

- N. Een groot man.
- T. Eens grooten mans.
- G. Eenen grooten manne.
- A. Eenen grooten man.
- R. O groote man.
- N. Van eenen grooten man.

Manl. meerv.

- N. Groote mans of mannen.
- T. Van groote mannen.
- G. Grooten of aan groote mannen.
- A. Groote mannen.
- R. O groote mannen.
- N. Van groote mannen.

Vrouwl. enkelv.

- N. Eene deugdzaame vrouw.
- T. Eener deugdzaame vrouwe.
- G. Eener of aan eene deugdzaame vrouw.
- A. Eene deugdzaame vrouw.
- R. O deugdzaame vrouw.
- N. Van eene deugdzaame vrouw.

Vrouwl. meerv.

- N. Deugdzaame vrouwen.
- T. Van deugdzaame vrouwen.
- G. Deugdzaam en of aan deugdzaame vrouwen.
- A. Deugdzaame vrouwen.

- R. O deugdzaame vrouwen.
 N. Van deugdzaame vrouwen.

Onzijdig enkelv.

- N. Een woelig kind.
 T. Eens woeligen kinds.
 G. Aan een woelig kind.
 A. Een woelig kind.
 R. O woelig kind.
 N. Van een woelig kind.

Onzijdig meerv.

- N. Woelige kinders of kinderen.
 T. Van woelige kinders.
 G. Woeligen of aan woelige kinderen.
 A. Woelige kinders.
 R. O woelige kinders.
 N. Van woelige kinders.

De buiging met de woordleedjes *de* en *let* verschilt in de buiging der bijvoeglijke woorden niet van de bovenstaande voorbeelden.

VAN DE VOORNAAMWOORDEN.

Wat zijn voornaamwoorden?

Voornaamwoorden, bij zommigen ook wel steêwoorden genoemd, zijn woorden, die in den stand van zelfstandige of bijvoeglijke woorden gesteld zijnde, personen of zaaken aanduiden, die iets doen, lijden, zijn, of worden.

Hoe veelerlei voornaamwoorden zijn er?

Vijfderlei, als: *Perfoonlijke, betreklijke, vragende, bezittende, aanwijzende.* — De perfoonlijken zijn, *ik, gij, hij, zij, wij, gij, zij,* névens het onzijdig verhaalwoord *het*, en het algemeen perfoonlijk woord *men.* — De betreklijken zijn: *die, dat, welke, dewelke, dezelve, hetzelfde.* — De vragenden zijn: *wie? wat? welke? welk?* — De bezittenden zijn: *mijne, uwe, zijne, hunne, haare, onze.* — De aanwijzenden zijn: *die, dat, dit, deze, dezelfde, hetzelfde.* — Verders zijn er ook nog onbepaalde voornaamwoorden, als: *alle, allerlei, allerhande, elkander, menige, beide, iets, dergelijke, eenige, zommige, etlijke, veele, andere, zodanig, de geen, zulk, zéker. elk, een ieder, een iegelijk, iemand, niemand.*

Hoe worden de perfoonlijke voornaamwoorden gebogen?

Dezen worden op de volgende wijze gebogen:

Enkelvoud.

- N. Ik.
- T. Mijns, mijner, van mij.
- G. Mij, aan mij.
- A. Mij.
- R. O ik! o mij!
- N. Van mij.

Meervoud.

- N. Wij.
- T. Onzer, van ons.
- G. Ons, aan ons.

- A. Ons.
- R. O wij!
- N. Van ons.

Enkelvoud.

- N. Gij.
- T. Uws, uwer, van u.
- G. U, aan u.
- A. U.
- R. O gij!
- N. Van u.

Enkelvoud.

- N. Hij.
- T. Zijns, zijner, van hem.
- G. Hem, zig, aan hem.
- A. Hem, zig.
- N. Van hem, van zig.

Meervoud.

- N. Zij.
- T. Huns, hunner, van hun.
- G. Hun, aan hun.
- A. Hen, zig, ze.
- N. Van hun.

Enkelvoud vrouwl.

- N. Zij.
- T. Haars, haarer, van haar.
- G. Haar, zig, aan haar.
- A. Haar, zig.
- N. Van haar, van zig.

Meervoud vrouwl.?

- N. Zij.
 T. Haarer, van haar.
 G. Haar, zig, aan haar.
 A. Haar, ze.
 N. Van haar, van zig.

Hoe worden de voornaamwoorden Ik zelf e. z. v. gebogen?

Manl.

- N. Ik zelf.
 T. Mijns zelfs.
 G. Mij zelven.
 A. Mij zelven.
 N. Van mij zelven.

Vrouwl.

- N. Ik zelve.
 T. Mijnes zelfs.
 G. Mij, of aan mij zelve.
 A. Mij zelve.
 N. Van mij zelve.

Meerv.

- N. Wij zelve.
 T. Ons zelver.
 G. Aan ons zelven.
 A. Ons zelven.
 N. Van ons zelven.

Hoe worden de betrekkelijke voornaamwoorden gebogen?

Manl.

- N. Dezelve.
 T. Deszelven.
 G. Denzelven of aan denzelven.
 A. Denzelven.
 N. Van denzelven.

Vrouwl.

- N. Dezelve.
 T. Derzelve.
 G. Aan dezelve of derzelve.
 A. Dezelve.
 N. Van dezelve.

Onzijdig.

- N. Hetzelve.
 T. Deszelve.
 G. Aan hetzelve.
 A. Hetzelve.
 N. Van hetzelve.

Manl.

- N. Dezelfde.
 T. Deszelfden.
 G. Denzelfden.
 A. Denzelfden.
 N. Van denzelfden.

Onzijdig.

- N. Hetzelfde.
 T. Deszelfden.
 G. Aan hetzelfde.
 A. Hetzelfde.
 N. Van hetzelfde.

Manl.

- N. Welke.
 T. Welks.
 G. Aan welken.
 A. Welken.
 N. Van welken.

Onzijdig.

- N. Het welk.
 T. Welks.
 G. Aan het welk.
 A. Het welk.

Meerv.

- N. Dezelven.
 T. Derzelven.
 G. Denzelven of aan
 dezelve.
 A. Dezelven.
 N. Van dezelve.

Vrouwl.

- N. Dezelfde.
 T. Derzelfde.
 G. Derzelfde of aan de-
 zelfde.
 A. Dezelfde.
 N. Van dezelfde.

Meerv.

- N. Dezelfden.
 T. Derzelfden.
 G. Denzelfden of aan
 . . dezelfden.
 A. Dezelfden.
 N. Van dezelfden.

Vrouwl.

- N. Welke.
 T. Welker.
 G. Aan welke.
 A. Welke.
 N. Van welke.

Meerv.

- N. Welken.
 T. Welker.
 G. Aan welken.
 A. Welken.

N. Van het welk.

N. Van welken.

*Manl.**Vrouwl.*

N. Wie.

N. Wie.

T. Wiens.

T. Wier.

G. Wien.

G. Aan wie.

A. Wien.

A. Wie.

N. Van wien.

N. Van wie.

*Onzijdig.**Meerv.*

N. Wat.

N. Wie, wat.

T. Van wat.

T. Wier.

G. Aan wat.

G. Wien of aan wie.

A. Wat.

A. Wie, wat.

N. Van wat.

N. Van wie.

Hoe worden de vragende voornaamwoorden gebogen?

De vragende voornaamwoorden *welke?* *wie?* *wat?* worden gebogen éven als de bovenstaande betreklijke voornaamwoorden *welke*, *wie*, *wat*.

Hoe moeten de bezittende voornaamwoorden gebogen worden?

*Manl.**Vrouwl.*

N. Mijn.

N. Mijne.

T. Mijs of van mijnen.

T. Mijner of van mijne.

G. Mijnen of aan mijnen.

G. Mijner of aan mijne.

A. Mijnen.

A. Mijne.

N. Van mijnen.

N. Van mijne.

*Onzijdig.**Meerv.*

N. Mijn.

N. Mijne.

T. Van mijn.	T. Mijner of van mijne.
G. Aan mijn.	G. Mijner of aan mijnen.
A. Mijn.	A. Mijne.
N. Van mijn.	N. Van mijne.

Op dezelfde wijze word ook het voornaamwoord *zijn* gebogen.

<i>Manl.</i>	<i>Vrouwl.</i>
N. Onze.	N. Onze.
T. Onzes.	T. Onzer.
G. Onzen of aan onzen.	G. Onzer of aan onze.
A. Onzen.	A. Onze.
N. Van onzen.	N. Van onze.

<i>Onzijdig.</i>	<i>Meerv.</i>
N. Ons.	N. Onze.
T. Van ons.	T. Onzer of van onze.
G. Aan ons.	G. Onzen of aan onze.
A. Ons.	A. Onze.
N. Van ons.	N. Van onze.

<i>Manl.</i>	<i>Vrouwl.</i>
N. Uw.	N. Uwe.
T. Uws.	T. Uwer.
G. Uwen of aan uwen.	G. Uwer of aan uwe.
A. Uwen.	A. Uwe.
N. Van uwen.	N. Van uwe.

<i>Onzijdig.</i>	<i>Meerv.</i>
N. Uw.	N. Uwe.
T. Van uw.	T. Uwer.
G. Aan uw.	G. Aan uwe of Uwen.
A. Uw.	A. Uwe.
N. Van uw.	N. Van uwe.

Manl.

N. Hun.
 T. Huns.
 G. Hunnen ofaan hun-
 nen.
 A. Hunnen.
 N. Van hunnen.

Vrouwl.

N. Hunne.
 T. Hunner.
 G. Hunner of aan hu-
 ne.
 A. Hunne.
 N. Van hunne.

Onzijdig.

N. Hun.
 T. Huns of van hun.
 G. Aan hun.
 A. Hun.
 N. Van hun.

Meerv.

N. Hunne.
 T. Hunner.
 G. Hunnen of aan hun-
 ne.
 A. Hunne.
 N. Van hunne.

Manl.

N. Haar.
 T. Haars.
 G. Haaren.
 A. Haaren.
 N. Van haaren.

Vrouwl.

N. Haare.
 T. Haarer.
 G. Aan haare, of haare-
 rer.
 A. Haare.
 N. Van haare.

Onzijdig.

N. Haar.
 T. Haars of van haar.
 G. Aan haar.
 A. Haar.
 N. Van haar.

Meerv.

N. Haare.
 T. Haarer.
 G. Haaren of aan haare-
 re.
 A. Haare.
 N. Van haare.

*Hoe worden de aanwijzende voornaamen ge-
 noegen?*

N. De

Manl.

Vrouwl.

N. Deze.	N. Deze.
T. Dezes.	T. Dezer.
G. Dezen of aan dezen.	G. Aan deze.
A. Dezen.	A. Deze.
N. Van dezen.	N. Aan deze.

Onzijdig.

Meerv.

N. Dit.	N. Deze.
T. Van dit.	T. Dezer.
G. Aan dit.	G. Aan deze.
A. Dit.	A. Deze.
N. Van dit.	N. Van deze.

Manl.

Vrouwl.

N. Die.	N. Die.
T. Diens.	T. Dier.
G. Dien.	G. Aan die.
A. Dien.	A. Die.
N. Van Dien.	N. Van die.

Heeft men geen onderscheid in agt te nemen in het gebruik der voornaamwoorden hem, hen, hun?

Er is een groot onderscheid in het gebruik dezer woordjes. *Hem* word van een manlijk zelftanlig woord in het enkelvoud gebruikt: *hen* en *hun* dienen voor het meervoud. — *Hen* is ook de vierde, en *hun* de derde naamval, in het manlijk meervoud.

Gebruikt men ook wel niet ze voor hen en voor haar?

Men kan zulks gevoeglijk doen; doch *ze* in den

eersten naamval voor *zij* te gebruiken, gelijk zommigen doen, schrijvende: *ze kwam, ze kwamen, ze deed, ze deden e. z. v.*, is volstrekt aftekeuren, zo wel als *we* voor *wij*, *me* voor *mij*, en *ge* voor *gij*, te gebruiken. — Schoon men nu *ze, we, e. z. v.*; in gemeenzaame gesprekken, om de gemaklijkheid of wélluidendheid kan gebruiken, is het egter béter in den schriftstijl geen gebruik daar van te maken, dan alleen ten hoogsten van *ze* in den aanklager.

Wat moet men omtrent de voornaamwoorden mijn, zijn, hun, haar, ons, uw in den téler in agt némen?

Dat men nooit schrijve, gelijk zommigen doen *mijn broeders vrouw, zijn buurmans dogter, hun vaders huis, haar mans broeder; maar mijns broeders vrouw, zijns buurmans dogter, huns vaders huis, e. z. v.*

Begaan zommigen ook niet eenen grooten mislag omtrent het gebruik der voornaamwoorden hem, haar, hun en zig; hemzelve, haarzelve, henzelven, hunzelve en zigzelve?

Er is een groot onderscheid tusschen *zig, zigzelve*, en de voorgaanden: *zig* is betrekkelijk op den persoon of de zaak zelve, waar van men spreekt, en word altijd in eenen weérkérender zin gebruikt. — *Hij heeft zig bekeerd*, betékent, dat hij *zigzelve* bekeerd heeft; maar *hij heeft hem bekeerd*, betékent, dat hij een' ander bekeerd heeft. *Hij heeft zig gekwetst*, dat i

zigzelven; maar, *hij heeft hem gekwetst*, dat is *een' ander'*.

Hij heeft *hemzelven* ongelukkig gemaakt.

Zij heeft al die rampen *haarzelve* te wijten.

Zij hebben *benzelven* of *haarzelven* in het verderf gestort.

Zij hebben het *hunzelven* te wijten.

Hemzelven moet zijn *zigzelven*.

Haarzelve ——— *zigzelve*.

Henzelven of

Haarzelven ——— *zigzelven*.

Hunzelven ——— *zigzelven*.

Hoe word het voornaamwoord hij, voor een' persoon genomen, die zelf iet doet, of die van zigzelven spreekt, gebogen?

Het voornaamwoord *hij*, hetwelk in het vrouwelijke *zij*, en in het onzijdige *het* heeft, word op de volgende wijze gebogen:

Enkelv. manl.

Enkelv. vrouwl.

N. Hij.

N. Zij.

T. Zijns.

T. Haars.

G. Zig of aan zig.

G. Zig of aan zig.

A. Zig.

A. Zig.

N. Van zig.

N. Van zig.

Meerv. manl.

Meerv. vrouwl.

N. Zij.

N. Zij.

T. Hunner.

T. Haarer.

G. Zig of aan zig.

G. Zig of aan zig.

A. Zig.

A. Zig.

N. Van zig.

N. Van zig.

Enkelv. Onzijdig. *Meerv. Onzijdig.*

N. Het.	N. Zij.
T. Zijns.	T. Hunner.
G. Zig of aan zig.	G. Zig of aan zig.
A. Zig.	A. Zig.
N. Van zig.	N. Van zig.

Hoe worden de voornaamwoorden hij, zij, het, voor een' persoon of voor eene zaak genomen, waarvan een ander spreekt, gebogen?

Deze voornaamwoorden worden dus gebogen:

Enkelv. manl. *Enkelv. vrouwl.*

N. Hij.	N. Zij.
T. Van hem.	T. Van haar.
G. Hem of aan hem.	G. Haar of aan haar.
A. Hem.	A. Haar.
N. Van hem.	N. Van haar.

Meerv. manl. *Meerv. vrouwl.*

N. Zij.	N. Zij.
T. Hunner.	T. Haarer.
G. Hun of aan hun.	G. Haar of aan haar.
A. Hen of ze.	A. Haar.
N. Van hun.	N. Van haar.

Enkelv. onzijdig. *Meerv. onzijdig.*

N. Het.	N. Zij.
T. Van het.	T. Hunner.
G. Aan het.	G. Hun of aan hun.

A. Het.
N. Van het.

A. Hen of ze.
N. Van hun.

VAN DE WERKWOORDEN.

Wat zijn werkwoorden?

Werkwoorden zijn veranderlijke woorden, welker voornaamst gebruik is, de verzekering of het oordeel, dat wij van zaaken vellen, te betékenen, en die de *daad*, de *lijding* of het *wézen* van een' perfoon of van eene zaak uitdrukken.

Hoe veelerlei soorten van werkwoorden zijn er dan?

Daar zijn drierlei soorten van werkwoorden, als: *bedrijvende*, *lijdende*, en *onzijdige* werkwoorden. — De bedrijvende werkwoorden géven het *doen* of *bedrijven* van iets te kennen, als: *schrijven*, *bedriegen*, *bouwen*, *dienen*, e. z. v. — De lijdende werkwoorden betékenen eene lijding, aandoening, ondervinding of ge-
waarwording van iets, als: *verágt worden*, *gebrézen worden*, *bemind worden*, *gestraft worden*, *gekweld worden*, e. z. v. — De onzijdige werkwoorden drukken zomtijds eene daad, en dikwijls niets uit; men kan dezelve van de bedrijvende werkwoorden onderscheiden, door dat men bij de onzijdigen nooit kan stellen, *iemand* of *iets*, maar wel bij de bedrijvenden, als: *komen*, *gaan*, *slapen*, *blijven*, *staan*, e. z. v. Men kan niet zeggen: iemand of iets komen, gaan, e. z. v.

Hoe worden de werkwoorden verder onderscheiden?

In *persoonlijke* en *onpersoonlijke* werkwoorden. — De persoonlijke werkwoorden worden door de persoonlijke voornaamwoorden *ik, gij, hij, zij* enkelvoud, en *wij, gij, zij* meervoud, veranderd, als: *beminnen* — *ik bemin, gij bemint, hij bemint, zij bemint, wij beminnen, gij bemint, zij beminnen.* — De onpersoonlijke werkwoorden worden alleenlijk door den derden persoon, met het woordje *het*, veranderd, als: *waaijen, régenen, vriezen, sneeuwen* — *het waait, het régent, het vriest, het sneeuwt.* —

Is er behalven deze verandering der werkwoorden niet nog eene andere?

De werkwoorden worden, in hunne tijdvoegingen, ook veranderd naar hunne *wijzen* en *tijden*.

Hoe veele wijzen zijn er in elk werkwoord?

Daar zijn vierderlei *wijzen* in elk werkwoord: als: de *aantonende*, de *bijvoegende*, de *gebiedende* en de *onbepaalde wijze*.

Wat is de aantonende wijze in een werkwoord?

Door de aantonende wijze word iet eenvoudig, naar de verscheidenheid der tijden, aangetoond, zonder dat dezelve noodzakelijk van de woorden, die haar kunnen voorafgegaan zijn, afhangt, als: *ik bemin de wétenschappen, ik denk aan uwe zaak, gij hebt mij vermaak gedaan.* In deze

spreekwijzen onderstellen de tijden: *ik bemin, ik denk, gij hebt gedaan*, geen voorafgaand woord, waarvan zij afhangen.

Wat is de bijvoegende wijze?

De bijvoegende wijze word gebruikt om de verscheiden tijden der werkwoorden, met eene noodzaaklijke afhanging van eenige voorafgaande woorden, uittedrukken; en in deze wijze moet men zig eenigzins rigten naar de *bij- en voegwoorden*: *zo, als, dat, opdat, e. z. v.*, als: *zo ik zegge, dat ik kwame, op dat ik zoeke, e. z. v.* In deze spreekwijzen onderstellen de tijden: *ik zegge, ik kwame, ik zoeke*, noodzaaklijk eenige woorden, die dezelve voorgaan, en waarvan zij afhangen.

Wat verstaat men door de gebiedende wijze?

De gebiedende wijze dient om eene daad van gebieden, bevelen, verzoeken en vermanen in de werkwoorden te betékenen, als: *vrees God, eert den koning, geef mij gehoor, beöfent de deugd, e. z. v.*, het welk zo veel is, als of ik zeide: *ik beveel u, ik vermaan u*, God te vrezén, den koning te éren; *ik beveel u, vermaan u, verzoek u*, mij gehoor te géven.

Wat is de onbepaalde wijze?

De onbepaalde wijze word dus genoemd, om dat zij noch persoon, noch getal, noch wijze, noch tijd bepaalt; want als ik zeg: *beminnen, spréken, eindigen*, doe ik alleenlijk de betékenis dezer werkwoorden verstaan, die in eenen

algemeenen zin zijn, zonder er iet meer bijtevoegen.

Wat verstaat men door tijdvoegingen?

De tijdvoegingen zijn veranderingen en buigingen der werkwoorden, volgens de verscheidenheid der *wijzen, tijden en perfoonen*.

Hoe veelerlei is de tijdvoeging?

Tweederlei; namelijk de *gerégelde* of gelijkvloeiende, en de *ongerégelde* of ongelijkvloeiende. — De gerégelde tijdvoeging is die, waarin de werkwoorden hunne wortel- of stamletters door al de tijden behouden, als: *leef, ik leef, ik leefde, ik heb geleefd*. — De ongerégelde tijdvoeging is die, waarin de werkwoorden hunne wortel- of stamletters in de afgeleide tijden veranderen, als: *spreek, ik spreek, ik sprak, ik heb gesproken*.

Hoe veele tijden onderscheid men?

Daar zijn eigenlijk maar drie tijden, welken zijn, de *tégenwoordige*, de *voorlédén*, en de *toekomende tijd*. Men noemt deze tijden *de natuurlijke tijden*. Al de anderen worden tot dezelveu gebragt. — De tégenwoordige tijd betékent eene zaak, die is, of die geschied in den tijd, waarin men spreekt, als: *ik schrijf eenen brief*. — De voorlédén tijd betékent eene zaak, die geschied is in den afgelopen tijd, of in den tijd, die reeds voorbij is, als: *ik schreef eenen brief, of ik heb eenen brief geschréven*. — De toekomende tijd betékent eene zaak, die geschie-

den zal in eenen tijd, die nog niet is, maar nog eerst moet komen, als: *ik zal eenen brief schrijven.*

Hoe veele perfoonen zijn in de werkwoorden aantemerken?

In de werkwoorden komen drie perfoonen voor, als: de *eerste perfoon*, die spreekt, *ik* voor het enkelvoud manl. en vrouwl., *ik spreek, ik ga, ik loop*, en *wij* voor het meervoud manl. en vrouwl., *wij spreken, wij gaan, wij lopen*; — de *tweede perfoon*, tot wien men spreekt, *gij* voor het enkelvoud manl. en vrouwl., *gij spreekt, gij gaat, gij loopt*, en *gijlieden* voor het meervoud manl. en vrouwl., *gijl. spreekt, gijl. gaat, gijl. loopt*; — de *derde perfoon*, van wien men, als van eenen afwézenden, spreekt, *hij, zij, het* voor het enkelvoud manl., vrouwl. en onz., *hij of zij spreekt, hij of zij gaat, het gaat, hij, zij of het loopt*, en *zij* voor het meerv. manl., vrouwl. en onz., *zij spreken, gaan, lopen.*

Hoe veele hulpwoorden heeft men in het Nederduitsch?

Daar zijn vier hulpwoorden, als: *hebben, zijn, zullen* en *worden*. Het hulpwoord *hebben* maakt al de volmaakte tijden in al de wijzen der bedrijvende werkwoorden; het hulpwoord *zijn* maakt al de volmaakte tijden in al de wijzen der lijdende werkwoorden; door het hulpwoord *zullen*, zonder hetwelk de andere hulpwoorden niet opgemaakt kunnen worden, worden al de toekomstige tijden gevormd in al de wijzen van al de

werkwoorden; en door het hulpwoord *worden* worden al de lijdende werkwoorden gevormd.

Zijn er behalven deze vier hulpwoorden niet nog eenige anderen?

De volgenden kunnen ook tot de hulpwoorden geteld worden, die bij de werkwoorden gebruikt worden, doch in hunne tijdvoegingen gebrekkelijk zijn, als: *kunnen, mogen, willen, moeten, durven, laten, helpen, doen.*

Kunt gij mij een voorbeeld geven der buiging of tijdvoeging van het hulpwoord hebben?

Het hulpwoord *hebben* word dus gebogen:

Aantonende wijze.

De tegenwoordige tijd.

<i>Enkelv.</i>	<i>Meerv.</i>
Ik heb.	Wij hebben.
Gij hebt.	Gijlieden hebt.
Hij heeft.	Zij hebben.

De onvolmaakte voorleden tijd.

<i>Enkelv.</i>	<i>Meerv.</i>
Ik had.	Wij hadden.
Gij had.	Gijlieden had.
Hij had.	Zij hadden.

De volmaakte voorleden tijd.

<i>Enkelv.</i>	<i>Meerv.</i>
Ik heb gehad.	Wij hebben gehad.

Gij hebt gehad.
Hij heeft gehad.

Gijlieden hebt gehad.
Zij hebben gehad.

De meer dan volmaakte voorleden tijd.

Enkelv.

Ik had gehad.
Gij had gehad.
Hij had gehad.

Meerv.

Wij hadden gehad.
Gijlieden had gehad.
Zij hadden gehad.

De toekomstige tijd.

Enkelv.

Ik zal hebben.
Gij zult hebben.
Hij zal hebben.

Meerv.

Wij zullen hebben.
Gijlieden zult hebben.
Zij zullen hebben.

De gebiedende wijze.

De onbepaalde wijze.

Heb.
Dat hij hebbe.
Laten wij hebben.
Hebt.
Dat zij hebben.

Hebben.
Gehad hebben.
Te hebben.
Van te hebben.
Om te hebben.

Deelwoorden.

Hebbende.
Gehad hebbende.

Bijvoegende wijze.

De tegenwoordige tijd.

Enkelv.

Dat ik hebbe.

Meerv.

Dat wij hebben.

Dat gij hebt.
Dat hij hebbe.

Dat gijlieden hebt.
Dat zij hebben.

De voorwaardelijke tegenwoordige tijd.

Enkelv.
Ik zou hebben.
Gij zoud hebben.
Hij zou hebben.

Meerv.
Wij zouden hebben.
Gijl. zoud hebben.
Zij zouden hebben.

De onvolmaakte tijd.

Enkelv.
Dat ik hadde.
Dat gij had.
Dat hij hadde.

Meerv.
Dat wij hadden.
Dat gijlieden haddet.
Dat zij hadden.

De voorlêden tijd.

Enkelv.
Dat ik gehad hebbe.
Dat gij gehad hebt.
Dat hij gehad hebbe.

Meerv.
Dat wij gehad hebben.
Dat gijl. gehad hebt.
Dat zij gehad hebben.

De voorwaardelijke voorlêden tijd.

Enkelv.
Ik zou gehad hebben.
Gij zoud gehad hebben.
Hij zou gehad hebben.

Meerv.
Wij zouden gehad hebben.
Gijl. zoud gehad hebben.
Zij zouden gehad hebben.

De volmaakte voorlédén tijd.

Enkelv.

Meerv.

Dat ik gehad hadde.

Dat wij gehad hadden.

Dat gij gehad had.

Dat gijl. gehad haddet.

Dat hij gehad hadde.

Dat zij gehad hadden.

De toekomende tijd.

Enkelv.

Meerv.

Ik zal gehad hebben.

Wij zullen gehad hebben.

Gij zult gehad hebben.

Gijl. zult gehad hebben.

Hij zal gehad hebben.

Zij zullen gehad hebben.

Hoe word het hulpwoord zijn gebogen?

De buiging van het hulpwoord *zijn* is deze:

Aantonende wijze.

De tégenwoordige tijd.

Enkelv.

Meerv.

Ik ben.

Wij zijn.

Gij zijt.

Gijl. zijt.

Hij is.

Zij zijn.

De onvolmaakte voorlédén tijd.

Enkelv.

Meerv.

Ik was.

Wij waren.

Gij waart.

Gijl. waart.

Hij was.

Zij waren.

De volmaakte voorleden tijd.

Enkelv.
Ik ben geweest.
Gij zijt geweest.
Hij is geweest.

Meerv.
Wij zijn geweest.
Gijl. zijt geweest.
Zij zijn geweest.

De meer dan volmaakte voorleden tijd.

Enkelv.
Ik was geweest.
Gij waart geweest.
Hij was geweest.

Meerv.
Wij waren geweest.
Gijl. waart geweest.
Zij waren geweest.

De toekomende tijd.

Enkelv.
Ik zal zijn.
Gij zult zijn.
Hij zal zijn.

Meerv.
Wij zullen zijn.
Gijl. zult zijn.
Zij zullen zijn.

Gebiedende wijze.

Zijt.
Dat hij zij.
Laten wij zijn.
Zijt.
Dat zij zijn.

Onbepaalde wijze.

Zijn.
Geweesst zijn.
Te zijn.
Van te zijn.
Om te zijn.

Deelwoorden.

Zijnde.
Geweesst zijnde.

Bijvoegende wijze.

De tegenwoordige tijd.

<i>Enkelv.</i>	<i>Meerv.</i>
Dat ik zij.	Dat wij zijn.
Dat gij zijt.	Dat gijl. zijt.
Dat hij zij.	Dat zij zijn.

De voorwaardelijke tegenwoordige tijd.

<i>Enkelv.</i>	<i>Meerv.</i>
Ik zou zijn.	Wij zouden zijn.
Gij zoud zijn.	Gijl. zoud zijn.
Hij zou zijn.	Zij zouden zijn.

De onvolmaakte tijd.

<i>Enkelv.</i>	<i>Meerv.</i>
Dat ik ware.	Dat wij waren.
Dat gij waart.	Dat gijl. waart.
Dat hij ware.	Dat zij waren.

De voorlêden tijd.

<i>Enkelv.</i>	<i>Meerv.</i>
Dat ik geweest zij.	Dat wij geweest zijn.
Dat gij geweest zijt.	Dat gijl. geweest zijt.
Dat hij geweest zij.	Dat zij geweest zijn.

De voorwaardelijke voorlêden tijd.

<i>Enkelv.</i>	<i>Meerv.</i>
Ik zou geweest zijn.	Wij zouden geweest zijn.
Gij zoud geweest zijn.	Gijl. zoud geweest zijn.

Hij zou geweest zijn. Zij zouden geweest zijn.

De volmaakte voorleden tijd.

Enkelv.

Meerv.

Dat ik geweest ware.	Dat wij geweest waren.
Dat gij geweest waart.	Dat gijl. geweest waart.
Dat hij geweest ware.	Dat zij geweest waren.

De toekomende tijd.

Enkelv.

Meerv.

Ik zal geweest zijn.	Wij zullen geweest zijn.
Gij zult geweest zijn.	Gijl. zult geweest zijn.
Hij zal geweest zijn.	Zij zullen geweest zijn.

Hoe word het hulpwoord zullen gebogen ?

Dit hulpwoord heeft alleen de twee volgende tijden :

Aantonende wijze.

Bijvoegende wijze.

Ik zal.	Ik zou.
Gij zult.	Gij zoud.
Hij zal.	Hij zou.
Wij zullen.	Wij zouden.
Gijl. zult.	Gijl. zoud.
Zij zullen.	Zij zouden.

Hoe word het hulpwoord worden gebogen ?

Het hulpwoord *worden* word op de volgende wijze gebogen :

Aantonende wijze.

De tegenwoordige tijd.

<i>Enkelv.</i>	<i>Meerv.</i>
Ik word.	Wij worden.
Gij word.	Gijl. word.
Hij word.	Zij worden.

De onvolmaakte voorleden tijd.

<i>Enkelv.</i>	<i>Meerv.</i>
Ik werd.	Wij werden.
Gij werd.	Gijl. werd.
Hij werd.	Zij werden.

De volmaakte voorleden tijd.

<i>Enkelv.</i>	<i>Meerv.</i>
Ik ben geworden.	Wij zijn geworden.
Gij zijt geworden.	Gijl. zijt geworden.
Hij is geworden.	Zij zijn geworden.

De meer dan volmaakte voorleden tijd.

<i>Enkelv.</i>	<i>Meerv.</i>
Ik was geworden.	Wij waren geworden.
Gij waart geworden.	Gijl. waart geworden.
Hij was geworden.	Zij waren geworden.

De toekomstige tijd.

<i>Enkelv.</i>	<i>Meerv.</i>
Ik zal worden.	Wij zullen worden.
Gij zult worden.	Gijl. zult worden.
Hij zal worden.	Zij zullen worden.

De gebiedende wijze. De onbepaalde wijze.

Word.	Worden.
Dat hij worde.	Geworden zijn.
Laten wij worden.	Te worden.
Word.	Van te worden.
Dat zij worden.	Om te worden.

Deelwoorden.

Wordende.
Geworden.
Zijnde geworden.
Zullende worden.

Bijvoegende wijze.

De tegenwoordige tijd.

<i>Enkelv.</i>	<i>Meerv.</i>
Dat ik worde.	Dat wij worden.
Dat gij word.	Dat gijl. word.
Dat hij worde.	Dat zij worden.

De voorwaardelijke tegenwoordige tijd.

<i>Enkelv.</i>	<i>Meerv.</i>
Ik zou worden.	Wij zouden worden.
Gij zoud worden.	Gijl. zoud worden.
Hij zou worden.	Zij zouden worden.

De onvolmaakte tijd.

<i>Enkelv.</i>	<i>Meerv.</i>
Dat ik wierde.	Dat wij wierden.

NEDERDUITSCHÉ SPRAAKKUNST. 67.

Dat gij wierd.
Dat hij wierde.

Dat gijl. wierd.
Dat zij wierden.

De voorlêden tijd.

Enkelv.

Meerv.

Dat ik geworden zij.
Dat gij geworden zijt.
Dat hij geworden zij.

Dat wij geworden zijn.
Dat gijl. geworden zijt.
Dat zij geworden zijn.

De voorwaardelijke voorlêden tijd.

Enkelv.

Meerv.

Ik zou geworden zijn.

Wij zouden geworden zijn.

Gij zoud geworden zijn.

Gijl. zoud geworden zijn.

Hij zou geworden zijn.

Zij zouden geworden zijn.

De volmaakte voorlêden tijd.

Enkelv.

Meerv.

Dat ik geworden ware.

Dat wij geworden waren.

Dat gij geworden waart.

Dat gijl. geworden waart

Dat hij geworden ware.

Dat zij geworden waren.

De toekomstige tijd.

Enkelv.

Meerv.

Ik zal geworden zijn.

Wij zullen geworden zijn.

Gij zult geworden zijn. Gijl. zult geworden
zijn.
Hij zal geworden zijn. Zij zullen geworden
zijn.

Hoe buigt men de overige hulpwoorden?

Om niet te uitgebreid te zijn, zullen wij alleen-
lijk den eersten persoon van de voorlêden en
toekomstige tijden aantonen, na de tégenwoor-
digen in al de perfoonen gebogen te hebben;
wijl het gemakkelijk zal vallen, in de eersten de
overige perfoonen te buigen.

Kunnen.

Ik kan, gij kunt, hij kan, wij kunnen, gijl.
kunt, zij kunnen.
Ik kon, e. z. v., ik heb gekonnen, e. z. v.,
ik zal kunnen. e. z. v. Dat ik kunne, e. z. v.,
dat ik konde. e. z. v. Kunnende, gekonnen.

Mogen.

Ik mag, gij moogt, hij mag, wij mogen, gijl.
moogt, zij mogen.
Ik mogt, — ik heb gemogt, — ik zal
mogen. Dat ik moge, — dat ik mogte. —
Mogende, gemogt.

Willen.

Ik wil, gij wilt, hij wil, wij willen, gijl.
wilt, zij willen.
Ik wilde, — ik heb gewild, — ik zal
willen. Dat ik wille, — dat ik wilde, —
Willende, gewild.

Moeten.

Ik moet, gij moet, hij moet, wij moeten, gijl.
moet, zij moeten.
Ik moest, — ik heb gemoeten, ik zal moe-
ten. — Dat ik moete, — dat ik moeste.
— Moetende, gemoeten.

Durven.

Ik durf, gij durft, hij durft, wij durven, gijl.
durft, zij durven.
Ik durfde, — ik heb gedurfd, — ik zal
durven. — Dat ik durve, — dat ik durf-
de. — Durvende, gedurfd.

Laten.

Ik laat, gij laat, hij laat, wij laten, gijl. laat,
zij laten.
Ik liet, — ik heb gelaten, — ik zal laten.
— Dat ik late, — dat ik liete. — La-
ende, gelaten.

Helpen.

Ik help, gij helpt, hij helpt, wij helpen, gijl.
helpt, zij helpen.
Ik hielp, — ik heb geholpen, — ik zal
helpen. — Dat ik helpe, — dat ik hiel-
pe. — Helpende, geholpen.

Doen.

Ik doe, gij doet, hij doet, wij doen, gijl. doet,
zij doer.

Ik deed, — ik heb gedaan, — ik zal doen. —
 Dat ik doe, — dat ik deede. — Doende,
 gedaan.

Hoe veelerei tijdvoegingen zijn er?

In het Néderduitsch komen verscheiden tijdvoegingen voor; en dezen worden niet bepaald volgens de onderscheiden uitgangen der werkwoorden, gelijk in het Fransch, in welke taal men zig ten aanzien der tijdvoegingen rigt naar de vier onderscheiden uitgangen der werkwoorden; wijl de Néderduitsche werkwoorden allen in *en* uitgaan: egter kan men zulke régelen aan de hand géven, waardoor men in het Néderduitsch éven zo gemakkelijk de buiging der werkwoorden kan léren, als in het Fransch.

Welken zijn deze régelen?

Dat men als een' algemeenen régel in agt neemt, dat de tégenwoordige tijd gevormd word van de onbepaalde wijze door *en* te verwerpen, als: *handelen* — *ik handel*, *sluimeren* — *ik sluimer*, *zégelen* — *ik zégel*, *e. z. v.*; doch, als een dubbele médeklinker vóór *en* komt, word één médeklinker ook verworpen, als: *bukken* — *ik buk*, *kappen* — *ik kap*, *bannen* — *ik ban*, *e. z. v.* — Dus, den tégenwoordigen tijd gevonden hebbende, vormt men van dezen den onvolmaakten voorléden tijd; en dit geschied op zévenderlei wijzen.

Welken zijn deze zéven onderscheiden wijzen?

Dezen zijn: I. dat men agter den tégenwoordi-

gen tijd de lettergreep *de* voegt, als: *ik handel* — *ik handelde*, *ik sluimer* — *ik sluimerde*, *ik zégel* — *ik zégelde*, e. z. v. — II. dat men agter den tégenwoordigen tijd de lettergreep *te* voegt, als: *ik buk* — *ik bukte*, *ik kap* — *ik kapte*, *ik maak* — *ik maakte*, *ik groet* — *ik groette*, *ik smeed* — *ik smeedde*, *ik wagt* — *ik wagtte*, *ik red* — *ik redde*, e. z. v. — III. dat men de *ij*, in den tégenwoordigen tijd, in *ee* voor den voorlédén tijd verandert, als: *ik blijf* — *ik bleef*, *ik gelijk* — *ik geleek*, *ik strijd* — *ik streed*, e. z. v.

Zijn hier geen uitzonderingen van?

Verfcheiden werkwoorden zijn hiervan uitgezonderd, gelijk in de lijst van werkwoorden, hier na volgende, zal aangetoond worden, waarin de uitzonderingen telkens naar rang zullen bijgevoegd worden.

Welken zijn dan de vier overige onderscheiden wijzen?

Dezen zijn: IV. dat men *ui*, in den tégenwoordigen tijd, in *oo* voor den voorlédén tijd verandert, als: *ik kruip* — *ik kroop*, *ik ruik* — *ik rook*, *ik sluit* — *ik sloot*, e. z. v., waarvan egter wéder eenige uitzonderingen zijn, gelijk men hierna zal zien. — V. dat men de *i*, in den tégenwoordigen tijd, in *o* voor den voorlédén tijd verandert, als: *ik drink* — *ik dronk*, *ik vind* — *ik vond*, *ik zing* — *ik zong*, e. z. v. — VI. dat men *ie*, in den tégenwoordigen tijd, in *oo* voor den voorlédén

tijd verandert, als: *ik bied* — *ik bood*, *ik kies* — *ik koos*, *ik schiet* — *ik schoot*, e. z. v. — VII. dat men *ce*, in den tegenwoordigen tijd, in *a* voor den voorlêden tijd verandert, als: *ik geef* — *ik gaf*, *ik spreek* — *ik sprak*, *ik treed* — *ik trad*, e. z. v., op welke beide laatste ook weêr eenige uitzonderingen zijn.

Hoe worden de tegenwoordige deelwoorden gevormd?

Het tegenwoordige deelwoord word gemaakt met *de* agter de onbepaalde wijze te voegen, als: *handelen* — *handelende*, *strijden* — *strijdende*, *ruiken* — *ruikende*, *vinden* — *vindende*, *bieden* — *biedende*, *spreken* — *sprekende*.

Hoe worden de deelwoorden van den voorlêden tijd gevormd?

De deelwoorden van den voorlêden tijd hebben het voorgevoegde *ge*, en eindigen in *d* of in *t*. — Zij eindigen namelijk in *d*, wanneer de eerste persoon van den onvolmaakten voorlêden tijd der aantonnende wijze in *de* eindigt, als: *ik handelde* — *gehandeld*, *ik stelde* — *gesteld*, e. z. v.; maar zij eindigen in *te*, wanneer de eerste persoon van den onvolmaakten voorlêden tijd der aantonnende wijze in *te* eindigt, als: *ik bukte* — *gebukt*, *ik raakte* — *geraakt*, e. z. v.

Gaan egter zommigen van deze deelwoorden niet op en uit?

De deelwoorden, welken gevormd worden van werkwoorden, die hier voor onder den III., IV., V., VI., en VII. rang gesteld zijn, gaan uit in *en*, als: *blijven*, *strijden* — *gebleven*, *gestreden*; *kruipen*, *ruiken* — *gekropen*, *geroken*; *drinken*, *vinden* — *gedronken*, *gevonden*; *bieden*, *kiezen* — *geboden*, *gekozen*; *geven*, *spreken* — *gegeven*, *gesproken*, e. z. v.

Hebben al de voorlěden deelwoorden het voor-gevoegde ge?

De voorlěden deelwoorden, welken gevormd worden van werkwoorden, die met *be*, *ge*, *her*, *ont*, *over* en *ver* beginnen, hebben geen voorgevoegd *ge*, als: *beminnen*, *bedrijven* — *bemind*, *bedreven*; *gebruiken*, *gebieden* — *gebruikt*, *geboden*; *herwinnen*, *hervormen* — *herwonnen*, *hervormd*, *ontbinden*, *ontvoliegen* — *ontbonden*, *ontvlogen*; *overdenken*, *overwěgen* — *overdagt*, *overwogen*; *verliezen*, *verderven* — *verloren*, *verdorven*. Doch het voorgevoegde *ge* word in zommige voorlěden deelwoorden met een voorzettel al of niet gebruikt, naar de onderscheiden betěkenis dier werkwoorden.

Kunt gij dit met voorbeelden ophelderen?

De voorlěden deelwoorden van *misrěkenen*, *misgrijpen* zijn *misgerěkend* en *misgegrěpen*, wanneer het voorzettel *mis* scheidbaar is; anders zijn dezelve, *wěderkěrende* gebruikt worden-*de*, *misrěkend*, *misgrěpen*: *ik heb mij misrěkend*, *misgrěpen*. Hetzelfde onderscheid in de betěkenis der deelwoorden heeft ook plaats in

de volgende voorbeelden, die dit verschil tévens duidelijker zullen aantonen:

Doorlopen. — Ik heb dat boek *doorlopen*.

Doorlopen. — Ik heb het gansche bosch *doorgelopen*.

Overwégen. — Ik heb die zaak *overwogen*.

Overwégen. — Ik heb tien pond *overgewogen*.

Onderdrukken. — Hij heeft zijn volk *onderdrukt*.

Onderdrukken. — Ik heb dat goed *ondergedrukt*.

Voldoen. — Ik heb aan uwe begeerte *volstaan*.

Voldoen. — Ik heb het vat *volgedaan*.

Zoud gij het hier voor gestelde omtrent de verscheiden wijzen, om den onvolmaakten tijd uit den tegenwoordigen te vormen, nader kunnen ophelderen door voorbeelden, met bijvoeging der uitzonderingen?

Om die régelen zo veel mogelijk bevatlijk te maken, zal de volgende lijst van werkwoorden, met bijvoeging van den eersten persoon des tegenwoordigen en des onvolmaakten voorléden tijds, névens het voorléden deelwoord, wel het geschiktste zijn; alleenlijk één woord in alle perfoonen voegende, ten einde zulks tot eene handleiding voor de overigen diene.

I.

Tegenw.tijd. Voorl.tijd. Deelwoord.

Ademen -- ik adem -- ik ademde -- geädemd.
gij ademt -- gij ademde..

hij ademt -- hij ademde
 wij ademen -- wij ademden
 gijl. ademt -- gijl. ademde
 zij ademen -- zij ademden

Ankeren	-- ik anker	-- ankerde	-- geänkerd.
Bouwen	-- ik bouw	-- bouwde	-- gebouwd.
Derven	-- ik derf	-- derfde	-- gederfd.
Dienen	-- ik dien	-- diende	-- gediend.
Eeren	-- ik eer	-- eerde	-- geëerd.
Erven	-- ik erf	-- erfde	-- geërfd.
Flikkeren	-- ik flikker	-- flikkerde	-- geflikkerd.
Gieren	-- ik gier	-- gierde	-- gegierd.
Graauwen	-- ik graauw	-- graauwde	-- gegraauwd.
Handelen	-- ik handel	-- handelde	-- gehandeld.
Horen	-- ik hoor	-- hoorde	-- gehoord.
Jagen	-- ik jaag	-- jaagde	-- gejaagd.
Jammeren	-- ik jammer	-- jammerde	-- gemjammerd.
Klagen	-- ik klaag	-- klaagde	-- geklaagd.
Kwellen	-- ik kwel	-- kwelde	-- gekweld.
Léven	-- ik leef	-- leefde	-- geleefd.
Mazelen	-- ik mazel	-- mazelde	-- gemazeld.
Moedigen	-- ik moedig	-- moedigde	-- gemoedigd.
Naderen	-- ik nader	-- naderde	-- genaderd.
Niezen	-- ik nies	-- niesde	-- geniesd.
Oordélen	-- ik oordeel	-- oordeelde	-- geöordeeld.
Plonderen	-- ik plonder	-- plonderde	-- geplonderd.
Reizen	-- ik reis	-- reisde	-- gereisd.
Rékenen	-- ik réken	-- rékende	-- gerékend.
Scheuren	-- ik schein	-- scheurde	-- gefcheurd.
Sluimeren	-- ik sluimer	-- sluimerde	-- gefluimerd.
Temmen	-- ik tem	-- temde	-- getemd.
Teugelen	-- ik teugel	-- teugelde	-- geteugeld.
Vleijen	-- ik vlei	-- vleide	-- gevleid.
Vragen	-- ik vraag	-- vraagde	-- gevraagd.
Vrézen	-- ik vrees	-- vreesde	-- gevreesd.
Wagen	-- ik waag	-- waagde	-- gewaagd.

Wonen	-- ik woon	-- woonde	-- gewoond.
Ijlen	-- ik ij	-- ijde	-- geijld.
Ijveren	-- ik ijver	-- ijverde	-- geijverd.
Zaaijen	-- ik zaai	-- zaaide	-- gezaaid.
Zégelen	-- ik zégel	-- zégelde	-- gezégeld.

Daar zijn werkwoorden, die hun voorléden tijd op tweederlei wijze maken, als: *jagen*, *vragen* en *raden* maken *ik jaagde* en *ik joeg* — *ik vraagde* en *ik vroeg* — *ik raadde* en *ik ried*.

II.

Bukken	-- ik buk	-- bukte	-- gebukt.
Dopen	-- ik doop	-- doopte	-- gedoopt.
Drukken	-- ik druk	-- drukte	-- gedrukt.
Eischen	-- ik eisch	-- eischte	-- geëischt.
Foppen	-- ik fop	-- fopte	-- gefopt.
Gisfen	-- ik gis	-- giste	-- gegist.
Hinken	-- ik hink	-- hinkte	-- gehinkt.
Hopen	-- ik hoop	-- hoopte	-- gehoopt.
Jeuken	-- ik jeuk	-- jeukte	-- gejeukt.
Kloppen	-- ik klop	-- klopte	-- geklopt.
Kwetzen	-- ik kwets	-- kwetste	-- gekwetst.
Leschen	-- ik lesch	-- leschte	-- gelescht.
Maken	-- ik maak	-- maakte	-- gemaakt.
Merken	-- ik merk	-- merkte	-- gemerkt.
Naken	-- ik naak	-- naakte	-- genaakt.
Passen	-- ik pas	-- paste	-- gepast.
Raken	-- ik raak	-- raakte	-- geraakt.
Scheppen	-- ik schep	-- schepte	-- geschept.
Scherpen	-- ik scherp	-- scherpte	-- gescherpt.
Visfen	-- ik vis	-- viste	-- gevist.
Vloeken	-- ik vloek	-- vloekte	-- gevloekt.
Wenschen	-- ik wensch	-- wenschte	-- gewenscht.
Ijken	-- ik ijk	-- ijkte	-- geijkt.
Zwetzen	-- ik zwets	-- zwetste	-- gezwetst.

De volgende werkwoorden in den tegenwoordigen tijd *d* of *t* hebbende, verdubbelen de *d* of *t* in den voorleden tijd.

Antwoorden-	ik antwoord-	antwoordde-	geantwoord.
Agten	-- ik agt	-- agtte	-- geägt.
Bloeden	-- ik bloed	-- bloedde	-- gebloed.
Boeten	-- ik boet	-- boette	-- geboet.
Doden	-- ik dood	-- doodde	-- gedood.
Fluiten	-- ik fluit	-- fluitte	-- gefluit.
Groeten	-- ik groet	-- groette	-- gegroet.
Hoeden	-- ik hoed	-- hoedde	-- gehoed.
Haten	-- ik haat	-- haatte	-- gehaat.
Jagten	-- ik jagt	-- jagtte	-- gejagt.
Kleden	-- ik kleed	-- kleedde	-- gekleed.
Knotten	-- ik knot	-- knotte	-- geknot.
Laden	-- ik laad	-- laadde	-- geladen.
Lusten	-- ik lust	-- lustte	-- gelust.
Mijden	-- ik mijd	-- mijdde	-- gemijd.
Muiten	-- ik muit	-- muitte	-- gemuit.
Natten	-- ik nat	-- natte	-- genat.
Netten	-- ik net	-- nette	-- genet.
Noden	-- ik nood	-- noodde	-- genood.
Pagten	-- ik pagt	-- pagtte	-- gepagt.
Redden	-- ik red	-- redde	-- gered.
Rusten	-- ik rust	-- rustte	-- gerust.
Schatten	-- ik schat	-- schatte	-- gefchat.
Sméden	-- ik smeed	-- smeedde	-- gefmeed.
Tragten	-- ik tragt	-- tragtte	-- getragt.
Troosten	-- ik troost	-- troostte	-- getroost.
Uiten	-- ik uit	-- uitte	-- geüit.
Vasten	-- ik vast	-- vastte	-- gevast.
Voeden	-- ik voed	-- voedde	-- gevoed.
Wagten	-- ik wagt	-- wagtte	-- gewagt.
Weiden	-- ik weid	-- weidde	-- geweid.
Wieden	-- ik wied	-- wiedde	-- gewied.
Ziften	-- ik zift	-- ziftte	-- gezift.

Zugren	-- ik zugt	-- zugtte	-- gezugt.
Zwéten	-- ik zweet	-- zweette	-- gezweet.

III.

Belijden	-- ik belijd	-- beleed	-- beléden.
Blijven	-- ik blijf	-- bleef	-- gebléven.
Bijten	-- ik bijt	-- beet	-- gebéten.
Drijven	-- ik drijf	-- dreef	-- gedréven.
Dijën	-- ik dije	-- dee	-- gedégen.
Glijden	-- ik glijd	-- gleed	-- gegléden.
Grijpen	-- ik grijp	-- greep	-- gegrépen.
Krijgen	-- ik krijg	-- kreeg	-- gekrégen.
Kijken	-- ik kijk	-- keek	-- gekéken.
Lijden	-- ik lijd	-- leed	-- geléden.
Lijken	-- ik lijk	-- leek	-- geléken.
Nijgen	-- ik nijg	-- neeg	-- genégen.
Nijpen	-- ik nijp	-- neep	-- genépen.
Ontbijten	-- ik ontbijt	-- ontbeet	-- ontbéten.
Overlijden	-- ik overlijd	-- overleed	-- overléden.
Prijzen	-- ik prijs	-- prees	-- geprézen.
Rijden	-- ik rijd	-- reed	-- geréden.
Rijzen	-- ik rijt	-- rees	-- gerézen.
Schrijven	-- ik schrijf	-- schreef	-- geschréven.
Schijnen	-- ik schijn	-- scheen	-- geschénen.
Slijten	-- ik slijt	-- sleet	-- gesléten.
Strijden	-- ik strijd	-- streed	-- gestréden.
Stijgen	-- ik stijg	-- steeg	-- gestégen.
Wijken	-- ik wijk	-- week	-- gewéken.
Wijzen	-- ik wijs	-- wees	-- gewézen.
Zwijgen	-- ik zwijg	-- zweeg	-- gezwégen.
Zwijmen	-- ik zwijm	-- zweem	-- gezwémen.

De volgende werkwoorden behouden de *ij* in al de tijden, en zijn dus régelmatig.

Benijden	-- ik benijd	-- benijdde	-- benijd.
----------	--------------	-------------	------------

Bedijken -- ik bedijk -- bedijkte -- bedijkt.
 Beslijken -- ik beslijk -- beslijkte -- beslijkt.
 Bevljigten -- ik bevljigt -- bevljigtde -- bevljigtg.

Op deze wijze worden al de volgende werk-
 woorden gebogen.

Bijten. (†)	Mijden.	Vrijden.
Frijten.	Mijten.	Verwijden.
Gerijven.	Mijmeren.	Verflijmen.
Grijzen.	Mijnen.	Verwijderen.
Gijzelen.	Ontlijven.	Verbrijsfelen.
Hijgen.	Ondermijnen.	Verblijden.
Hijfsen.	Prijken.	Verfijnen.
Hijliken.	Pijnen.	Verrijken.
Kastijden.	Pijpen.	Verbijsteren.
Krijgen. (**)	Rijmen.	Verwijten.
Krijfschen.	Rijpen.	Verwijven.
Krijten. (†)	Stijven.	Vijlen.
Kwijnen.	Spijzen.	Vlijmen.
Lijmen.	Twijfelen.	Vlijĳen.
Lijnen.	Twijgen.	Wijden.
Lijsten.	Twijnen.	Zwijmelen.

IV.

Buigen	-- ik buig	-- boog	-- gebogen.
Druipen	-- ik druip	-- droop	-- gedropen.
Duiken	-- ik duik	-- dook	-- gedoken.
Kluisven	-- ik kluif	-- kloof	-- gekloven.
Kruipen	-- ik kruip	-- kroop	-- gekropen.
Luiken	-- ik luik	-- look	-- geloken.

(*) Eene bijt maken, eene opening in het ijs
 hakken.

(**) Oorlog voeren, oorlogen.

(†) Met krijt bestrijken, in krijt zetten.

Ruiken	-- ik ruik	-- rook	-- geroken.
Schuiven	-- ik schuif	-- schoof	-- geschoven.
Snuiten	-- ik snuit	-- snoot	-- gesnoten.
Sluiten	-- ik sluit	-- sloot	-- gesloten.
Stuiven	-- ik stuif	-- stoof	-- gestoven.
Zuigen	-- ik zuig	-- zoog	-- gezogen.
Zuipen	-- ik zuip	-- zoop	-- gezopen.

De volgende werkwoorden zijn regelmatig, en behouden de *ui*.

Builen	-- ik buil	-- builde	-- gebuild.
Huilen	-- ik huil	-- huilde	-- gehuild.
Huizen	-- ik huis	-- huisde	-- gehuisd.
Kuipen	-- ik kuip	-- kupte	-- gekuipt.
Pruilen	-- ik pruif	-- pruide	-- gepruild.
Puilen	-- ik puil	-- puilde	-- gepuild.
Ruilen	-- ik ruil	-- ruilde	-- geruild.
Ruimen	-- ik ruim	-- ruimde	-- geruimd.
Ruifchen	-- ik ruifsch	-- ruifschte	-- geruifsch.
Spuiten	-- ik spuit	-- spuitte	-- gespuut.
Suizen	-- ik fuis	-- fuisde	-- gefuisd.
Wuiven	-- ik wuif	-- wuifte	-- gewuift.

Klivoen maakt *ik kluiſ* — *kluiſde* — *gekluiſd*, en ook *ik kluiſ* — *kloof* — *gekloven*.

Schuilen maakt *ik ſchuil* — *ſchuide* — *geſchuid*, en ook *ik ſchuil* — *ſchool* — *geſcholen*.

Zogen (de borst géven) maakt *ik zoog*, *zoogde*, *gezoogd*; maar *zuigen* (de borst zuigen) maakt *ik zuig*, *zoog*, *gezogen*.

V.

Binden	-- ik bind	-- bond	-- gebonden.
Blinken	-- ik blink	-- blonk	-- geblonken.
Dingen	+ ik ding	-- dong	-- gedongen.

Drin-

Drinken	-- ik drink	-- dronk	-- gedronken.
Dwingen	-- ik dwing	-- dwong	-- gedwongen.
Glimmen	-- ik glim	-- glom	-- geglimmen.
Klimmen	-- ik klim	-- klom	-- geklimmen.
Klinken	-- ik klink	-- klonk	-- geklonken.
Krimpen	-- ik krimp	-- kromp	-- gekrompen.
Spinnen	-- ik spin	-- spon	-- gesponnen.
Springen	-- ik spring	-- sprong	-- gesprongen.
Stinken	-- ik stink	-- stonk	-- gestonken.
Vinden	-- ik vind	-- vond	-- gevonden.
Winden	-- ik wind	-- wond	-- gewonden.
Winnen	-- ik win	-- won	-- gewonnen.
Wringen	-- ik wring	-- wrong	-- gewrongen.
Zingen	-- ik zing	-- zong	-- gezongen.
Zinken	-- ik zink	-- zonk	-- gezonken.

VI.

Bedriegen	-- ik bedrieg	-- bedroog	-- bedrogen.
Bieden	-- ik bied	-- bood	-- geboden.
Genieten	-- ik geniet	-- genoot	-- genoten.
Gieten	-- ik giet	-- goot	-- gegoten.
Kiezen	-- ik kies	-- koos	-- gekozen.
Liegen	-- ik lieg	-- loog	-- gelogen.
Schieten	-- ik schiet	-- schoot	-- geschoten.
Vlieden	-- ik vlied	-- vlood	-- gevloeden.
Vliegen	-- ik vlieg	-- vloog	-- gevlogen.
Vriezen	-- het vriest	-- vroor	-- gevroren.
Verliezen	-- ik verlies	-- verloor	-- verloren.
Zieden	-- ik zied	-- zood	-- gezoden.

De volgende werkwoorden zijn regelmatig.

Niezen	-- ik nies	-- niesde	-- geniesd.
Wieden	-- ik wied	-- wiede	-- gewied.
Wiegen	-- ik wieg	-- wiegde	-- gewiegd.

F

VII.

Bréken	-- ik breek	-- brak	-- gebroken.
Bevélen	-- ik beveel	-- beval	-- bevolen.
Eten	-- ik eet	-- at	-- gegéten.
Géven	-- ik geef	-- gaf	-- gegéven.
Genézen	-- ik genees	-- genas	-- genézen.
Lézen	-- ik lees	-- las	-- gelézen.
Méten	-- ik meet	-- mac	-- geméten.
Némen	-- ik neem	-- nam	-- genomen.
Spréken	-- ik spreek	-- sprak	-- gesproken.
Stéken	-- ik steek	-- stak	-- gestoken.
Stélen	-- ik steel	-- stal	-- gestolen.
Tréden	-- ik treed	-- trad	-- geurédén.
Vergéten	-- ik vergeet	-- vergat	-- vergéten.
Vergéven	-- ik vergeef	-- vergaf	-- vergéven.
Vréten	-- ik vreet	-- vrat	-- gevréten.

De volgende werkwoorden behouden de stamletters *ee* van den tégenwoordigen tijd.

Béven	-- ik beef	-- beefde	-- gebeefd.
Délen	-- ik deel	-- deelde	-- gedeeld.
Eren	-- ik eer	-- eerde	-- geëerd.
Kléden	-- ik klee	-- klee	-- gekleed.
Kwélen	-- ik kweel	-- kweelde	-- gekweeld.
Léven	-- ik leef	-- leefde	-- geleefd.
Léren	-- ik leer	-- leerde	-- geleerd.
Ménen	-- ik meen	-- meende	-- gemeend.
Préken	-- ik preek	-- preekte	-- gepreekt.
Sméren	-- ik smeer	-- smeerde	-- gesmeerd.
Snéven	-- ik sneef	-- sneefde	-- gesneefd.
Stréven	-- ik streef	-- streefde	-- gestreefd.
Téren	-- ik teer	-- teerde	-- geteerd.
Végen	-- ik veeg	-- veegde	-- geveegd.
Vrézen	-- ik vrees	-- vreesde	-- gevreesd.
Wéven	-- ik weef	-- weefde	-- geweeft.

NEDERDUITSCHÉ SPRAAKKUNST. 83

Zwéten -- ik zweet -- zweette -- gezweet.

De volgende werkwoorden kunnen niet onder de bovengemelden gerangschikt worden.

Bakken	• ik bak	-- bakte	-- gebakken.
Bannen	-- ik ban	-- bande	-- gebannen.
Beleggen(*)	• ik beleg	-- belag	-- belegd.
Beleggen(**)	• ik beleg	-- beleide	-- beleid.
Bersten	-- ik berst	-- borst	-- geborsten.
Beslapen	-- ik beslaap	-- besliep	-- beslapen.
Blazen	-- ik blaas	-- blies	-- geblazen.
Bidden	-- ik bid	-- bad	-- gebáden.
Braden	-- ik braad	-- bried	-- gebraden.
Brengen	-- ik breng	• bragt	-- gebragt.
Brouwen	-- ik brouw	-- brouwde	-- gebrouwen.
Delven	-- ik delf	-- dolf	-- gedolven.
Denken	-- ik denk	-- dagt	-- gedagt.
Doen	-- ik doe	-- deed	-- gedaan.
Dragen	-- ik draag	-- droeg	-- gedragen.
Drinken	-- ik drink	-- dronk	-- gedronken.
Dunken	-- mij dunkt	-- dagt	-- gedagt.
Gaan	-- ik ga	-- ging	-- gegaan.
Graven	-- ik graaf	-- groef	-- gegraven.
Hangen	-- ik hang	-- hong	-- gehangen.
Heffen	• ik hef	-- hief	-- gehéven.
Helpen	-- ik help	-- hielp	-- geholpen.
Houden	-- ik houd	-- hield	-- gehouden.
Houwen	-- ik houw	-- hieuw	-- gehouwen.
Komen	• ik kom	-- kwam	-- gekomen.
Kopen	-- ik koop	-- kocht	-- gekocht.
Laten	-- ik laat	-- liet	-- gelaten.
Leggen	-- ik leg	-- leid	-- gelegd.
Liggen	• ik lig	-- lag	-- gelégen.

(*) Bezomen, beslaan, dekken.

(**) Overleggen, beschikken.

Lopen	-- ik loop	. liep	-- gelopen.
Melken	-- ik melk	-- molk	-- gemolken.
Moeten	-- ik moet	-- moest	-- gemoeten.
Ontheffen	-- ik onthef	-- onthief	-- onthéven.
Ontvangen	-- ik ontvang	-- ontving	-- ontvangen.
Raden	-- ik raad	-- ried	-- geraden.
Roepen	-- ik roep	-- riep	-- geroepen.
Schelden	-- ik scheld	-- schold	-- gescholden.
Schenden (*)	-- ik schend	-- schond	-- geschonden.
Schenden (**)	-- ik schend	-- schendde	-- geschend.
Scheppen(†)	-- ik schep	-- schiep	-- geschapen.
Scheppen(††)	-- ik schep	-- schepde	-- geschept.
Schéren	-- ik scheer	-- schoor	-- geschoren.
Slaan	-- ik sla	-- floeg	-- geflagen.
Slapen	-- ik slaap	-- stiep	-- geflapen.
Smelten	-- ik smelt	-- smolt	-- gesmolten.
Staan	-- ik sta	-- stond	-- gestaan.
Sterven	-- ik sterf	-- stierf	-- gestorven.
Stoten	-- ik stoot	-- stiet	-- gestoten.
Treffen	-- ik tref	-- trof	-- getroffen.
Trekken	-- ik trek	-- trok	-- getrokken.
Varen	-- ik vaar	-- voer	-- gevaren.
Vallen	-- ik val	-- viel	-- gevallen.
Vangen	-- ik vang	-- ving	-- gevangen.
Vegten	-- ik veegt	-- vogt	-- gevogten.
Verbergen	-- ik verberg	-- verborg	-- verborgen.
Vergelden	-- ik vergeld	-- vergold	-- vergolden.
Verheffen	-- ik verhef	-- verhief	-- verhéven.
Verkerven	-- ik verkerf	-- verkorf	-- verkorven.
Verlaten	-- ik verlaat	-- verliet	-- verlaten.
Vlegten	-- ik vlegt	-- vloegt	-- gevlogten.
Vragen	-- ik vraag	-- vroeg	-- gevraagd.

(*) Beschadigen, bederven.

(**) Eer-agting - goeden naam - roven.

(†) Voordbrengen uit niets.

(††) Putten.

Wasfen	-- ik was	-- wies	-- gewasfen.
Waschen	-- ik wasch	-- wiesch	-- gewaschen.
Wégen	-- ik weeg	-- woeg	-- gewogen.
Werven	-- ik weif	-- wierf	-- geworven.
Werken (*)	-- ik werk	-- wrogt	-- gewrogt.
Werken (**)	-- ik werk	-- werkte	-- gewerkt.
Werpen	-- ik werp	-- wierp	-- geworpen.
Wréken	-- ik wreek	-- wreekte	-- gewroken.
Zeggen	-- ik zeg	-- zeide	-- gezegd.
Zenden	-- ik zend	-- zond	-- gezonden.
Zien	-- ik zie	-- zag	-- gezien.
Zitten	-- ik zit	-- zat	-- gezéten.
Zoeken	-- ik zoek	-- zocht	-- gezocht.
Zwéren	-- ik zweer	-- zwoer	-- gezworen.
Zwellen	-- ik zwel	-- zwol	-- gezwollen.
Zwelgen	-- ik zwelg	-- zwolg	-- gezwolgen.

Wat zijn onpersoonlijke werkwoorden, en hoe worden dezelve gebogen?

Onpersoonlijke werkwoorden drukken daaden uit, die buiten den mensch geschieden, en alleenlijk in den derden persoon van het enkelvoud, door het onpersoonlijke woordleedje *het*, gebogen worden, als:

Het régent, vriest, waait, blijkt, schijnt. —

Het régende, vroor, waaide, bleek, schein. —

Het heeft gerégend, gevrozen, gewaaid, is gebléken, heeft geschénen. —

Het zal régenen, vriezen, waaijen, blijken, schijnen. —

Het verdriet mij, berouwt mij, spijt mij, jamert mij, lust mij, smaakt mij. —

Het verdroot mij, berouwde mij, spect mij,

() Maken, voordbrengen.

(**) Arbeiden.

jammerde mij, lustte mij, smaakte mij. —
 Het heeft mij verdrotten, berouwd, gespéten,
 gejammerd, gelust, gesmaakt. —
 Het zal mij verdrieten, berouwen, spijten, jam-
 meren, lusten, smaken. —

*Worden zommige persoonlijke werkwoorden
 ook wel niet in onpersoonlijken veranderd?*

Het veranderen van persoonlijke werkwoorden
 in onpersoonlijken geschied door den onbepaal-
 den noemer *men*, als:

Men spreekt, men sprak, men heeft gespro-
 ken. —

Men zegt, men zeide, men heeft gezegd. —

Men weet, men wist, men heeft gewéten. —

Men denkt, men dagt, men heeft gedagt. —

*Hoe worden de weêrkérende werkwoorden
 gebogen?*

De weêrkérende werkwoorden worden dus ver-
 anderd:

Ik bedenk mij.

Gij bedenkt u.

Hij bedenkt zig.

Wij bedenken ons.

Gijl. bedenkt u.

Zij bedenken zig.

Ik bedagt mij.

Gij bedagt u.

Hij bedagt zig, e. z. v.

Ik heb mij bedagt.

Gij hebt u bedagt.
 Hij heeft zig bedagt.
 Wij hebben ons bedagt.
 Gijl. hebt u bedagt.
 Zij hebben zig bedagt.

Ik zal mij bedenken.
 Gij zult u bedenken.
 Hij zal zig bedenken, e. z. v.

Bedenk u.
 Dat hij zig bedenke.
 Laten wij ons bedenken, e. z. v.

VAN DE DEELWOORDEN.

Wat noemt gij deelwoorden?

De deelwoorden zijn tweederlei, *bedrijvende* of *tégenwoordige*, en *lijdende* of *voordeden* deelwoorden. De eersten zijn, als deelwoorden, wel onveranderlijk; doch, wanneer zij als bijvoeglijke woorden gebruikt worden, zijn zij veranderlijk en worden gebogen.

Kunt gij dit door voorbeelden ophelderen?

De man, de vrouw, het kind *étende*, *drinkende*, *slapende*, *gaande*, *zittende*, e. z. v.

De mannen, de vrouwen, de kinderen *étende*, *drinkende*, *slapende*, *gaande*, *zittende*, e. z. v.

De man zijne vrouw *dreigende*.

De vrouw haaren man *dreigende*.

Het kind den hond *dreigende*.

De mannen, de vrouwen, de kinderen elkander *dreigende*.

Deze deelwoorden, gevormd wordende van de werkwoorden, door het bijvoegen van *de*, zijn onveranderlijk; maar de volgende deelwoorden, gebruikt wordende als bijvoeglijke woorden, worden gebogen, als:

Manl.

- N. Een slapende man.
- T. Eens slapenden mans.
- G. Eenen slapenden man.
- A. Eenen slapenden man.
- N. Van eenen slapenden man.

Vrouwl.

- N. Eene slapende vrouw.
- T. Eener slapende vrouw.
- G. Eener of aan eene slapende vrouw.
- A. Eene slapende vrouw.
- N. Van eene slapende vrouw.

Onzijdig.

- N. Een slapend kind.
- T. Eens slapenden kinds.
- G. Aan een slapend kind.
- A. Een slapend kind.
- N. Van een slapend kind.

1 Met het woordleedje *de* word het deelwoord op de volgende wijze gebogen:

Manl.

- N. De slapende man.
 T. Des slapenden mans.
 G. Den slapenden man.
 A. Den slapenden man.
 R. O slapende man!
 N. Van den slapenden Man.

Vrouwl.

- N. De slapende vrouw.
 T. Der slapende vrouw.
 G. Der of aan de slapende vrouw.
 A. De slapende vrouw.
 R. O slapende vrouw!
 N. Van de slapende vrouw.

Onzijdig.

- N. Het slapende kind.
 T. Des slapenden kinds.
 G. Aan het slapende kind.
 A. Het slapende kind.
 R. O slapend kind!
 N. Van het slapende kind.

In het meervoud is het deelwoord, in alle geslagten en gevallen, onveranderlijk.

VAN DE BIJWOORDEN.

Wat verstaat men door bijwoorden?

Bijwoorden zijn onveranderlijke woorden, welken bij naamwoorden, werkwoorden en deel-

woorden geplaatst wordende, dienen om de toevallige omftandigheden en hoedanigheden der dingen uitgedrukken, maar voor zig zelven geen daad, lijdning, naam of perfoon betékenen. Zij worden bijwoorden genoemd, om dat zij bij eene réden gevoegd worden, om de bijzondere omftandigheden daarvan te kennen te géven.

Hoe veele zaaken heeft men in de bijwoorden aantemerken?

Men heeft in deze woorden aantemerken 1. hunne *betékenis*, 2. hunne *gedaante*, 3. hunne *gestalte*. In zommigen heeft men ook de *vergrotting* aan te merken.

Is de betékenis der bijwoorden niet verschillende?

De betékenis der bijwoorden is zeer verschillende; want daar zijn bijwoorden —

1. Van *hoedanigheid*, als: *weinig, veel, genoeg, matig, overvloedig, e. z. v.*
2. Van *plaats*, als: *hier, elders, ergens, verre, nabij, buiten, binnen, voorwaard, agterwaard, e. z. v.*
3. Van *tijd*, als: *van daag, morgen, heden, tegenwoordig, van den nacht, gisteren, terfpond, nooit, nimmer, toen, zomwijlen, zomtijds, altijd, midlerwijl, vroeg, laat, wanneer, steeds, doorgaans, e. z. v.*
4. Van *orde*, als: *hierna, daarna, voordaan, namaals, eindelijk, ten eerften, naderhand, e. z. v.*
5. Van *getal*, als: *eens, eenmaal, tienmaal, dikmaal, dikwijls, zelden, veelmaal, e. z. v.*

6. Van *hoedanigheid*, als: *wel*, *kwalijk*, *prijz-lijk*, *eerlijk*, *redelijk*, *tamelijk*, *langzaam*, *schielijk*, *snel*, *ras*, *traag*, *slopt*, e. z. v.
7. Van *bevestiging*, als: *ja*, *indedaad*, *zeker*, *gewis*, *ongetwijfeld*, e. z. v.
8. Van *ontkenning*, als: *neen*, *niet*, *geenzins*, e. z. v.
9. Van *aanwijzing*, als: *zie*, *zie hier*, *te wé-ten*, *namelijk*, e. z. v.
10. Van *aanmoediging*, als: *welüan*, *voord*, *wakker*, *lustig*, e. z. v.
11. Van *verzameling*, als: *te gelijk*, *tévens*, *te zamen*, *gezamenlijk*, e. z. v.
12. Van *afzondering*, als: *bijzonderlijk*, *inzon-derheid*, *alleenlijk*, *slegts*, e. z. v.
13. Van *gelijkenis*, als: *gelijk*, *gelijkerwijs*, *als*, *alsóf*, *insgelijks*, *desgelijks*, *bijna als*, *stukswijze*, *vraagswijze*, e. z. v.
14. Van *verkiezing*, als: *eer*, *liever*, *veelëer*, *vooräl*, *voornaamlijk*, e. z. v.
15. Van *twijfeling*, als: *mischien*, *veelligt*, *mogelijk*, e. z. v.
16. Van *vergrotiug*, als: *zeer*, *gansch*, *geheel-lijk*, *geheel en al*, *allezins*, *veelzins*, e. z. v.
17. Van *ondervraging*, als: *hoe*, *waar*, *of*, *wanneer*, *waaröm*, *op wat wijze*, e. z. v.
18. Van *toegéving*, als: *gesteld*, *voorondersteld*, *het zij zo*, *genomen*, e. z. v.
19. Van *vermindering*, als: *te nauwernood*, *naauwlijks*, *schier*, *bezwaarlijk*, e. z. v.

Worden zommige bijwoorden niet afgeleid van bijvoeglijke en zelfstandige naamwoor-den?

Zommige bijwoorden worden afgeleid van bij-

voeglijke naamwoorden, als: *lichtlijk* van *ligt*,
 — *zwaarlijk* van *zwaar*, — *vroomlijk* van
vroom, — *snellijk* van *snel*, e. z. v.

De bijwoorden *dagelijks*, *daadlijk*, *naamlijk*,
haastlijk, e. z. v. worden van de zelfstandige
 naamwoorden *dag*, *daad*, *naam*, *haast*, e. z. v.
 afgeleid.

*Zijn er ook geen bijwoorden, die tévens bij-
 voeglijke naamwoorden zijn?*

Zommige bijwoorden, in *lijk* uitgaande, zijn
 bijvoeglijke naamwoorden, en worden als bij-
 woorden gebruikt, gelijk uit de volgende voor-
 beelden blijkt.

Bijvoeglijke woorden.

Eenen *hartlijken* dronk doen.
 Het is een *eerlijk* perfoon.
 Eene *deugdlijke* schuld.
 Hij gaf een *vrijpostig* antwoord.
 Het is eene *smertlijke* tijding.
 Een *zoet* kind.

Bijwoorden.

Hij bemint haar *hartlijk*.
 Gij handelt niet *eerlijk* met hem.
 Dit mensch gedraagt zig *deugdlijk*.
 Men moet zo *vrijpostig* niet antwoorden.
 Hij behandelt hem *smertlijk*.
 Hij doet zijn werk *vrij zoet*.

*Zijn er ook op zommige bijwoorden niet
 eenige aanmerkingen te maken?*

Op de bijwoorden *ooit* en *nooit*, *immer* of *immermeer* en *nimmer* of *nimmermeer*, *tégen*, *tégens* en *jégens* kunnen de volgende aanmerkingen gemaakt worden :

Ooit en *immer* zijn omtrent van dezelfde betekenis, zo wel als *nooit* en *nimmer* het zijn. Men zegt :

Wie zou *ooit* gedacht hebben, dat hij tot zulke dwaasheden zou vervallen?

Wie heeft *ooit* of *immer* zulke dingen beleefd?

Ik had *nooit* of *nimmer* gedacht, dat de zaken zó zouden gelopen hebben.

Ik heb *nooit* of *nimmer* van zulke dingen gehoord.

Ik kwam hem op de straat *tégen*. Dit geeft eene ontmoeting te kennen.

Hij heeft zig *tégens* mij verklaard. Dit duidt eene tégenkanting, vijandschap aan.

Hij was vriendelijk en beleefd *jégens* mij. Hij toonde zig wélgezind *jégens* mij. Dit betékent vriendschap.

Heeft de Nederduitsche taal dit niet eigen, dat zij van allerlei soorten van woorden bijwoorden kan vormen?

Ja; en dit geschied door eene *s* agter het woord te voegen, als:

Van de zelfstandige naamwoorden *nagt*, *morgen*, *avond* komen door bijvoeging van de *s* *nagts*, *morgens*, *avonds*.

Van de bijvoeglijke naamwoorden *regt*, *slegt* komen *regts*, *slegts*.

Van de werkwoorden *doorgaan*, *willen*, *wéten* komen *doorgaans*, *willens*, *wétens*.

VAN DE VOEGWOORDEN.

Wat zijn voegwoorden, ook wel zamenvoegzels genoemd?

Voegwoorden zijn onveranderlijke woorden, door dewelken woorden en rédens zamenvoegd worden; en hiervan noemt men dezelve ook zamenvoegzels.

Hoe veelerlei foorten van deze woorden zijn er?

Men onderscheid de voegwoorden

1. in *zamenbindende*, welken woorden aan elkander binden, als: *en, ook, méde, alsméde, mitsgaders, insgelijks, benevens, daarenboven, nog*;
2. in *redengevende*, die uit de voorgestelde réden een besluit trekken, als: *want, dewijl, op dat, om dat, doordien, vermits, naardien, aangezien, mits, nademaal*;
3. in *besluitende*, die van het voorgaande réden géven, als: *derhalven, dienvolgens, daarom, dan, weshalven, overmits*;
4. in *toestaande*, die iet toestaan, daar het voorgaande tégen schijnt te strijden, als: *hoewel, alhoewel, schoon, offchoon, ten zij dat*;
5. in *tégenstellende*, die iet stellen, dat tégens het vorige aanloopt, als: *maar, doch, egter, nogthans, evenwel, niettemin*;
6. in *voorwaardelijke*, die het gezegde, onder zékere voorwaarde, aandringen, als: *indien, bij aldien, ten zij, ten ware, zo, voor zo verze*;
7. in *uitzonderende*, die eene uitzondering ma

ken op het gezegde, als: *behalven, uitgenomen, uitgezonderd, desniettegenstaande,*

8. in *vullende*, die eerder tot sieraad, dan uit noodzaaklijkheid, gebruikt worden, als: *toch, juist, nu, vrij.*

VAN DE VOORTZETZELS.

Wat noemt men voorzetzels?

Voorzetzels zijn onveranderlijke woorden, die vóór, of agter, de naamwoorden gesteld worden, en derzelve omstandigheden aanwijzen. De volgende woordjes zijn allen voorzetzels.

Aan.	Met.	Te.
Agter.	Na.	Tégen.
Af.	Naar.	Tégenover.
Bij.	Naartoe.	Ten.
Behalven.	Naast.	Ter.
Benéden.	Névens.	Tot.
Binnen.	Om.	Tusfchen.
Boven.	Onder.	Van.
Buiten.	Omtrent.	Van wége.
Digt bij.	Op.	Volgens.
Door.	Over.	Voor.
Jégens.	Random.	Voorbij.
In.	Zédert.	Wégens.
Langs.	Sints.	Zonder.

Hoe onderscheid men de voorzetzels?

Men onderscheid de voorzetzels in *scheidbaare* en in *onscheidbaare*. De scheidbaare voorzetzels worden, in de verandering der werkwoorden, verplaatst, als: van *aandoen, inkomen,*

najagen, overblijven, e. z. v. worden de voorzetzels *aan, in, na, over* verplaatst agter de werkwoorden, als: *ik doe aan, kom in, ik jaag na, ik blijf over, e. z. v.* De onscheidbaare voorzetzels worden altijd vóór naam- en werkwoorden gesteld, en nooit op zig zelven alleen, als: *aal, ant, be, ge, er, her, on, ont, verwan, in aaloud, antwoord, bedekken, erlangen, gelid, geleid, herboren, onzinnig, ontloopen, verwinnen, wangedrag, e. z. v.*

Zijn er geen voorzetzels der werkwoorden, die zomtjids scheidbaar en zomtjids onscheidbaar zijn?

Men moet daaromtrent letten, dat, wanneer de deelwoorden zonder het tusschengevoegde *ge* gemaakt worden, de voorzetzels onscheidbaar zijn, als: *ondervragen, overdenken e. z. v.* Men zegt: *ik ondervraag, ik overdenk.* De deelwoorden zijn *ondervraagd, overdagt.*

Regeren de voorzetzels ook niet onderscheiden naamvallen?

De voorzetzels beheerschen den *téler, géver, aanklager* en *némer*; doch hiervan zal in de woordvoeging gesproken worden.

Hebt gij niet iets aantemerken omtrent eenige voorzetzels?

Omtrent de voorzetzels *na* en *naar, te* en *tot* staat aantemerken, dat *na* doorgaans gebruikt word in deze en dergelijke spreekwijzen: *Na hem kwam een ander. Na het innemen van*
Troi-

Troije. Ik zal u *na* kersmis komen bezoeken. Ik zal niet eer schrijven dan *na* dat ik tijding van zijnen vader zal ontvangen hebben. Dit *na* word kort uitgesproken; doch in de volgende en dergelijke spreekwijzen word *na* langer uitgesproken, als: op twee of drie *ná*. Die gebouwen staan heel *ná* aan elkander. Men moet eenen vorst niet te *ná* komen. Die zaak is elk wel éven *ná*, maar niet éven nut. Hij heeft mij te *ná* gesproken. Dat is op verre *ná* nog niet gedaan. Ergens *ná* aan toe komen. Iets heel *ná* nemen. — *Naar* geeft eene beweging te kennen, als: Ik ga *naar* Parijs. Hij kwam *naar* mij toe. Hij ging *naar* het posthuis. *Naar*, als een bijvoeglijk woord gebruikt, word lang uitgesproken, en betékt *vervaarlijk*, *ijslijk* e. z. v., als: Een *náár* geroep. Eene *náäre* omstandigheid. — *Om-* trent *te* en *tot* moet in agt genomen worden, dat *te* eene rust of beweging in eene plaats, en *tot* eene beweging tot eene zékere plaats aanduid, als: hij woont *te* Amsterdam. Hij reisde den eersten dag *tot* Kleef en overnachtte aldaar. Veelel begaan derhalven eenen misslag, schrijven de op de opschriften van eenen brief: *tot* Rotterdam, *tot* Leiden, *tot* Amsterdam e. z. v. in plaats van: *te* Rotterdam, *te* Leiden, *te* Amsterdam e. z. v.

VAN DE TUSSCHENWERPZELS.

Wat zijn tusfschenwerpzels?

Tusfschenwerpzels zijn onbuigzaamé woorden, die tusfschen eene réde worden ingeworpen, om de gemoedsbewéging van den spréker uittedruk-

ken. Zij maken op zig zelve eene volkomen zin uit. Men kan dezelve onderscheiden in tusschenwerpzels

1. Van verwondering, als: *o! is het mogelijk! jemeni!*
2. Van wensching: *och of! och dat!*
3. Van blijdschap: *ha! goed!*
4. Van droefheid: *ach! och! helaas, eilaas! o ramp! ei mij!*
5. Van sméking: *ei! ei lieve! ei toch!*
6. Van bedreiging: *wee!*
7. Van goedkeuring: *braaf!*
8. Van verfmading: *foet! o schande!*
9. Van geroep: *ho! hei! hem!*
10. Van gelach: *ha ha ha!*
11. Van geweent: *och! o mij!*
12. Van stilhouding: *sus! stil! st!*

VAN DE WOORDVOEGING.

Wat verstaat men door de woordvoeging?

Door de *woordvoeging* of *woordschikking* verstaat men dat deel der spraakkunst, het welk de woorden van eene réde geschiktlijk leert zamenstellen, en bij elkander voegen, om daar door eene réde wélvloeiende en verstaanbaar te maken.

Wat moet te dien einde in het algemeen in agt genomen worden?

Men moet in agt némen, dat de woorden gesteld worden in derzelve natuurlijke *overéenkoms*, in derzelve juiste *beheersching*, en op derzelve behoortlike *plaats*.

Hoe veelerei is de overeenkomst?

Deze is tweederlei, namelijk de overeenkomst van woorden, onderworpen aan het getal, en de overeenkomst van woorden, niet onderworpen aan het getal.

Hoe veelerei is de overeenkomst der woorden, onderworpen aan het getal?

Deze overeenkomst is vierderlei, als: 1. Van een *geslagtwoord* met deszelfs naamwoord. 2. Van een *zelfstandig* met een *zelfstandig* naamwoord. 3. Van een *zelfstandig* met een *bijvoeglijk* naamwoord. 4. Van een *zelfstandig naamwoord* met een *werkwoord*.

Welke régelen moeten tot de overeenkomst van het geslagtwoord met deszelfs naamwoord gebragt worden?

De geslagtwoorden, zo wel het bepalende *de en het*, als het onbepalende *een, eene, een* moeten altijd met derzelver naamwoorden overeenkomen in geslagt, getal en geval, als: *de man, de vrouw, het kind, een man; eene vrouw, een kind; de mannen, de vrouwen, de kinderen; des mans, der vrouwe, des kinds, eens mans, eener vrouwe, eens kinds; der mannen, der vrouwen, der kinderen.*

Maar, wat moet men omtrent de geslagtwoorden in agt nemen, wanneer er twee zelfstandige woorden bij elkander komen, waarvan het laatste eene hoedanigheid, ee-

nen eernaam of eene amptsbediening te kennen geeft?

Het geslagt woord word als dan maar eens, en wel vóór het eerste zelfstandige naamwoord gesteld, als: *de heer, hoofdman, de heeren, hoofdmannen*; maar nooit moet men zeggen: *de heer, de hoofdman, e. z. v.*, noch in den roeper: *mijn heer de burgemeester, e. z. v.*, maar: *heer burgemeester, e. z. v.*

Moeten de geslagtwoorden, wanneer verscheiden naamwoorden op elkander volgen, vóór elk naamwoord herhaald worden?

Wanneer al deze naamwoorden hetzelfde geslagtwoord vóór zig vereischen, worden de geslagtwoorden niet herhaald; want men zegt: *de vrees, schrik en ontsteldnis* waren algemeen; ten wate men de geslagtwoorden wilde herhalen, om nadruk aan de bewoording te géven, als: *de vrees, de schrik, de ontsteldnis lagen op elks gelaat.* — Anders is het, wanneer de geslagtwoorden verschillen; want dan moeten dezelve herhaald worden, als: *de vader en het kind, de lugt en het water, e. z. v.*

Worden de geslagtwoorden ook niet wel eens geheel verzwégen?

De geslagtwoorden worden dikwijls verzwégen, wanneer van verscheiden zamengevoegde naamwoorden, in eene réde, dezelfde zaak getuigd word, als: *een waar Christen moet huis, broeders, zusters, vaders, moeder, vrouw, kinder: om GODS wil verlaten.*

NEDERDUITSCH SPRAAKKUNST. 101

Vorderen de werkwoorden niet zomwijlen de geslagtwoorden het en een voor zig?

De onbepaalde werkwoorden, als onzijdige naamwoorden gebruikt wordende, hebben die geslagtwoorden vóór zig, als: *het eten en drincken zijn onontbeerlijke zaaken voor het dierlijk léven; zo dra hij zulks zag, stelde hij het op een lopen.*

Welken régel heeft men in de overeenkomst van een zelfstandig met een zelfstandig naamwoord waartenemen?

Twee zelfstandige naamwoorden, waar van het eene het andere verklaart, moeten in denzelfden naamval overeenkomen, buiten de beheersching, als: *het slot Oppenhowe, het dorp Ewijk, het steedje Heusden, de Engel Gabriël, e. z. v.* — Doch, deze zamer gevoegde zelfstandige naamwoorden, schoon in den naamval zamenstemmende, behoeven met elkander niet overeentekomen in het geslag of in het getal, als: *de wétenschappen - mijn vermaak; de boeken, zijn tijdverdrijf; de jagt en de visserij, mijne bezigheid; de dichters, mijne uitspanning, e. z. v.*

Welken zijn de régels in de overeenkomst tusschen een zelfstandig en een bijvoeglijk naamwoord?

Een zelfstandig en bijvoeglijk naamwoord bij elkander komende, moeten in geslag, getal en naamval overeenkomen, als: *een verstandig man, eene verstandige vrouw; een schoon man,*

eene schoone vrouw; een goed woord mist niet eene goede plaats te vinden.

Word het zelfstandige woord nooit vóór het bijvoeglijke woord gesteld?

In het Néederduitsch kan het bijvoeglijke nooit agter het zelfstandige woord gesteld worden; maar, wanneer er iet ter nadere opheldering bijgevoegd word, kan men zeer wél zeggen: *een vorst, voorzigtig en kloekmoedig in zijne bedrijven; eene vrouw, schoon en deugdzaam; de burgers, rijk en pragtig.* Men ziet, dat de bijvoeglijke naamwoorden als dan met de zelfstandigen niet overeenkomen in het geslacht, noch in het getal. Ondertuschen schijnen deze uitdrukkingen tot de uitlating te behoren, en aangevuld te kunnen worden door de woorden *die is*, of *die zijn*, bij voorbeeld: *een vorst, die voorzigtig en kloekmoedig is in zijne bedrijven; de burgers, die rijk en pragtig zijn.*

Hebt gij niets aantemerken op de bijvoeglijke naamwoorden zulk, zodanig, hoedanig, al of alle?

Deze bijvoeglijke naamwoorden ontvangen nooit een geslachtwoord vóór zig; want men schrijft: *zulk een man, zulk eene vrouw; zodanig eene zaak, zodanig een geval; hoedanig een geweld; al de menschen*; maar men moet nooit schrijven of zeggen: *de zulk een man, e. z. v.* Doch, wanneer men deze bijvoeglijke naamwoorden als zelfstandigen gebruikt, nemen zij het geslachtwoord vóór zig, als: *de zulken, de zodanigen, e. z. v.*

Maar moeten deze bijvoeglijke naamwoorden niet met de zelfstandigen overeenkomen?

Daar dezelve*n* bijwoordelijk worden gebruikt, kunnen zij niet verbogen worden. Men kan niet zeggen: *zulke eene vrouw, zodanige eene zaak, e. z. v.* Om dezelfde redenen kan men ook niet zeggen: *zo groote eene liefde, te stoute eene taal, al te schandelijke eene daad*; maar men moet zeggen: *zo groot eene liefde, te stout eene taal, al te schandelijk eene daad.* Doch zonder het geslagtwoord zegt men: *zo groote liefde, te stoute taal, al te schandelijke daad.*

Wat moet in agt genomen worden, als er twee of meer bijvoeglijke naamwoorden, verenigd door een voegwoord, in de réde komen?

Deze bijvoeglijke naamwoorden moeten allen met het zelfstandige naamwoord in geslagt, getal en naamvál overeenkomen, het zij dat het geslagtwoord voorafgaat of uitgelaten word, als: *de dappere en kloekmoedige krijgslieden; nieuw aangewonnen en wélbebouwde landen.*

Heeft dezelfde overeenkomst ook niet plaats tuschen een zelfstandig naamwoord en een deekwoord?

Het deelwoord moet ook met het zelfstandige naamwoord overeenkomen, als: *de zwervende herders; de glinsterende maan; de tintelende sterren; het hollend paerd.*

Word het deelwoord wel agter een zelfstandig naamwoord gesteld?

Het deelwoord komt wel agter het zelfstandige naamwoord, wanneer er een werk of eene daad door verstaan word, als: *de zon schoot rijkende derzelver straalen door de wolken; de landman wint zwellende en zwoegende zijn brood*: maar anders gaat hetzelfde nooit agter een zelfstandig naamwoord. — Hier bij kan men aanmerken, dat het deelwoord, het zij bedrijvende of lijdende, als het vóór of agter een onzijdig zelfstandig naamwoord komt, en het geslagtwoord er vóór staat, de *e* tot sluitletter heeft, als: *het spelende kind; het huppelende geitje; het bloeiende en groeiende boomgewas. Het kind, spelende; het boomgewas, bloeiende en groeiende.*

Welke régel moet in de overeenkomst tuschen een voornaamwoord en een zelfstandig naamwoord in agt genomen worden?

Het voornaamwoord moet altijd met het zelfstandige naamwoord in geslagt, getal en naamval overeenkomen, en vóór het naamwoord geplaatst worden, als: *mijn vader, mijne moeder, mijn kind, uw vader, onze ouders, hun koning, haare dogters, zijne vrienden.*

Zijn hiervan geen uitzonderingen?

De betrekkelijke voornaamwoorden *die, dat, wie, welke* worden hiervan uitgezonderd; want dezen komen wel overëen met het voorgaande zelfstandige naamwoord, in geslagt en getal;

maar niet noodzaaklijk in den naamval, als: *de prins, die gisteren hier kwam, is reeds weér vertrokken; de man, die gij gisteren zaagt vallen, is aan dien val overléden; het kind, dat gij bij mij gezien hebt.* — *De vorst, wiens ongeluk betreurd word; de koning, dien het wél-zijn van zijn rijk ter harte gaat; de kinders, wier ouders gij kent.* — In deze drie laatste voorbeelden is wel eene overeenkomst in geslagt en getal, maar niet in den naamval.

Waar moet het vragende voornaamwoord wat geplaatst worden?

Het vragende voornaamwoord *wat*, schoon onzijdig en enkelvoudig, word nogthans vóór naamwoorden van beide de geslagten en van het meervoudige getal gesteld, als: *door wat verstand is dat uitgevoerd? van wat man spréken zij? wat rédenen zijn hier voor?*

Welken zijn de régels in de overeenkomst tusfchen de naamwoorden en werkwoorden?

Men moet ten aanzien van de betrekking en overeenkomst tusfchen de naam- en werkwoorden aanmerken, dat de perfoonlijke en bepaalde werkwoorden den noemer van een zelfftandig naamwoord of van een voornaamwoord vóór zig hebben, in denzelfden perfoon en in hetzelfde getal; het zij het merktéken van het werkwoord, één of meer perfoonen of zaaken verbeeldende, als: *ik, gij, hij, zij, het, wij, gijlieden, zij*, of de voorleedjes *men* of *het* daar vóór staan, als: *ik spreek, gij loopt, hij schrijft,*

*zij danst, het paerd ploegt, wij drinken, gij-
lieden hebt het gehoord, zij komen uit Amster-
dam, men gelooft het niet, het régent e. z. v.*

*Word de noemer zomtijds ook niet agter het
werkwoord geplaatst?*

De noemer volgt op het werkwoord, wanneer de réde vraagswijze is, als: *heb ik niet geschré-
ven? kan zulk eene daad verschoond worden?*
e. z. v. Zo ook wanneer een enkel beheersche-
te naamval vóór het becheerschende werkwoord
of deszelfs hulpwoord komt, en dat zo wel be-
vestigender als vragender wijze, als: *dat ik het
van hem gehoord heb, spreek ik niet tégen; wat
moet men al horen?* maar, indien anders de
schikking natuurlijk zal zijn, word de noemer
nooit agter het werkwoord gezet.

*Zijn er évenwel niet nog andere gelégenhe-
den, waarin de noemer agter het werkwoord
komt?*

De noemer volgt het persoonlijke werkwoord,
wanneer de réde eene voorwaarde behelst, met
uitlating der voorwaardelijke voegwoorden *in-
dien*, zo, als: *bedriegt mijn gezigt mij niet;
bereik ik mijn oogmerk; blijft de zaak stéken,*
e. z. v.; waarvoor men anders zegt: *indien of
zo mijn gezigt mij bedroog; zo ik mijn oog-
merk bereik; indien de zaak blijft stéken.* —
Het persoonlijke werkwoord gaat ook vóór den
noemer, agter de vragende bijwoorden *hoe,*
waar, waarom, wanneer, of, als: *hoe kan de
man zo dwaas zijn! waar gaat die reis heen?
waarom volbrengt hij zijnen pligt niet? of*

denkt hij dat zulks niets is? Zo ook agter de enkele bijwoorden, als: hier zag hij; nu kom ik; morgen gaat hij; dan zal hij zeggen; toen begon de redenaar; dikwijls gebeurt het; nauwelijks was hij; ondertusfchen moet ik u zeggen; midlerwijl trok het léger; aansonds kwam de vorst; altijd zal men zien, nooit weet de mensch; mogelijk zal hij zeggen; misfchien kon de zaak nog veranderd worden, e. z. v.

Is er egter ten aanzien der bijwoorden geen uitzondering?

De noemer gaat intégendeel vóór het werkwoord, agter de bijwoorden van den onbepaalden tijd, en agter de bijwoorden van gelijkénis, als: *toen ik in huis trad; als mijn vader zal gekomen zijn; wanneer de tijdingen zullen bevestigd worden, e. z. v. — gelijk mijn broeder gezegd heeft; gelijkerwijs bij u gefchreven heeft, e. z. v.*

Zijn er ook meer gevallen, waarin de noemer agter het persoonlijke werkwoord komt?

De noemer volgt ook nog op het onpersoonlijke werkwoord, wanneer eene réde door eene voorwaarde van tijd of gevolg, of van een verhaal van eenig bedrijf voorgegaan word, als: *zodra de tijding kwam, ging een bode met dezelve; zo lang hij leeft, is er hoop; zo hij ontdekt word, heeft hij het u te danken, e. z. v. — Agter het wenshende tusfchenwerpel och gaat de noemer insgelijks agter het persoonlijke werkwoord, als: och had ik u nooit gezien!*

Is er ook niet eene overeenkomst van woorden, waarin geen getal plaats heeft?

Daar is zulk eene overeenkomst, namelijk van *bijwoorden* en van *voegwoorden* met *werkwoorden* en *naamwoorden*. De *bijwoorden* en *voegwoorden*, die de *werkwoorden* in een enkel zinslid vergezelschappen, worden doorgaans agter de *werkwoorden* gesteld, als: *ik loop ras; hij spreekt vaerdig; zij razen vreeslijk, e. z. v.* Maar *wanneer* het woordje *hoe* vreeswijze vóór de réde komt, dan gaat het *bijwoord* vóór het *naam-* en *werkwoord*, als: *hoe helder blinken de sterren! hoe treurig staat het gewas!*

Komt het bijwoord zomwijlen ook niet tuschen de naam- en werkwoorden te staan?

Het *bijwoord* komt tuschen het *naam-* en *werkwoord* te staan, *wanneer* de woorden *hoewel*, *schoon*, *naardien*, *dewijl*, *indien*, zo voorafgaan, als: *hoewel ik ras loop; schoon hij vaerdig spreekt; naardien wij langzaam treden; dewijl gij nauwlijks kunt boren; indien of zo zij spoedig komen, e. z. v.* — Deze zelfde schikking heeft plaats agter de *bijwoorden* van den onbepaalden tijd, als: *toen*, *wanneer*, *nadat*, *terwijl*, zo lang, *daar* hij trouwlijk arbeidde.

Moet het bijwoord vóór of agter het bijvoeglijke woord gezet worden?

In de overeenkomst der zelfstandige met *bijvoeglijke naamwoorden*, of met *deelwoorden*, *bijvoeglijker wijze* genomen. moet het *bijwoord* vóór het *bijvoeglijke woord* gesteld worden,

als: een zeer eerlijk mensch; eene gansch verkeerde zaak; eene schier onoverkomelijke zwaarigheid; de nauwelijks ontloken roozen, e. z. v. Zo word ook het bijwoord vóór allerlei deelwoorden geplaatst, als: de wind geweldig bulderende; de vlam zig schielijk uitbreidende; het water onvoorzien over de dijken stuwende, e. z. v. — Omtrent het bijwoord genoeg staat aantemerkē, dat hetzelfde doorgaans agter de bijvoeglijke en zelfstandige naamwoorden geplaatst word, als: een man, die boosāartig genoeg is; ik ben niet wijs genoeg in die zaak; hij heeft er moeds genoeg toe, e. z. v. Men zegt egter: hij is reeds genoeg gestraft; zij is genoeg met hem geplaagd, e. z. v.

Wat moet men in de schikking der voegwoorden in agt nemen?

De voegwoorden, of zamenvoegzels, hegten in de overeenkomst allerlei woorden zamen, verenigende dus al de deelen eener réde. De volgende voorbeelden zullen dit kunnen ophelderen. Hij en zij; hier en daar; bier of wijn; goed noch kwaad; oud maar sterk; een rijk doch néderig mensch, e. z. v.

Wat noemt gij beheersching?

De beheersching is dat geene, waar door het eene woord door het andere, in dézen of génen naamval, beheerscht of gebogen word.

Op hoe veelerlei wijzen geschied de beheersching?

De beheersching geschied op drieërlei wijzen; te wéten, van een *zelfstandig naamwoord*, van een *bedrijvend werk- en deekwoord*, en van een *voorzetzel*. Een zelfstandig naamwoord, gepaard met deszelfs geslagtwoord, beheerscht den teler van een ander zelfstandig naamwoord, als: *de glans der zonne; de kragt des mans; de dartelheid der kinderen*. Zo worden ook de bezittende voornaamwoorden voor het geslagtwoord van het beheerschte naamwoord gebruikt, als: *de dag mijner aankomst; de schoonheid uwer zuster; de handekwijze zijns broeders; de steden onzes vaderlands; de vrugtbaarheid dier gewesten*.

Maar, hoe worden eigen naamen in den teler beheerscht?

De eigen naamen, die als dan derzelve geslagtwoorden verwerpen, worden dus ook door de gemeene zelfstandige naamwoorden beheerscht, als: *Esaus eerstgeboorterecht; Kains broedermoord; Henochs wandel; Alexanders heerschzugt*. Waarvoor men anders kan zeggen: *het eerstgeboorterecht van Esau; de broedermoord van Kain, e. z. v.* Zo schrijft en zegt men ook: *Gods woord; Gods volk; Gods knechten*, het welk bétér is, dan *het woord Gods; het volk Gods*; schoon men wéderom zegt: *de man Gods*, terwijl het oor de uitdrukking *de Gods man* niet kan dulden.

Wat moet men in agt némen, als er twee woorden, in den teler gesteld, elkander volgen?

Om de wanluidende herhaling van de geslagt-woorden als dan te vermijden, moet men den eersten naamval omschrijven door *van de* of *van den*, als: *dit is een overblijfsel van de afgoderij des heidendoms; het is eene overtréding van het gebod des Allerhoogsten.* Men voelt ten eersten de wanluidendheid, wanneer men zegt: *een overblijfsel der afgoderij des heidendoms; eene overtréding des gebods des Allerhoogsten.*

Word in zommige gevallen ook niet de tweede naamval door van omschréven?

In de volgende voorbeelden, vóór een eigen en een gemeen naamwoord, word niet de eerste maar de tweede naamval door *van* omschréven, als: *Het begin der Openbaring van Joannes; de koleur der haïren van het beest; de schoonheid der gemaalin van den keizer.* Dit geschied nog gevoeglijker op deze wijze: *een benijder van eens anders wélvaart; een voorbeeld van der vrouwen ongestadigheid; een bewijs van des mans kundigheid.*

Wat hebt gij omtrent de verzamelende naamwoorden en die van maate en tijd aantemerkén?

Dezen beheerschen de zelfstandige naamwoorden ook in den téler, met uitlating der geslagt-woorden, als: *eene vlugt vogelen; twee regimenten ruiters; een eind weegs; zes weeken tijds; een vat wijns.* Het zelfde volgt men met de bijvoeglijke naamwoorden van ménigte of hoeveelheid, met uitlating van het geslagtwoord, als: *een weinig wijns; veel gewaars;*

meer zwaarigheids, e. z. v. Zo gaat de teler ook weér vóór het naamwoord, in de volgende voorbeelden: moeds genoeg; goeds genoeg; gelds genoeg; verstands genoeg, e. z. v.

Welke régels moeten in de beheersching der dadelijke of bedrijvende werk- en deelwoorden in agt genomen worden?

Bij de beheersching der bedrijvende werk- en deelwoorden moet men aanmerken, dat elk bedrijvend werkwoord den aanklager van een zelfstandig naamwoord regeert, als: *ik bemin zijnen vader; gij eert den koning; hij verdédigt zijn vaderland; wij beleven den tijd; zij vervolgen den vijand.* Dit heeft ook plaats in de wéderkerende en in zommige onzijdige werkwoorden, als: *de man schaamde zig; gij verwonderde u; wij bedagten ons; zijnen weg wandelen; onzen gang gaan; hunnen zin volgen.*

Heeft het gebruik van dezen aanklager niet in alle tijden der werkwoorden plaats?

Hetzelve heeft plaats in al de tijden, als:

Ik veragt den dwaazen hoop.

Ik agtte den man om zijne deugden.

Ik heb den vorst gezien met zijne hovelingen en lijfwagten.

Ik zal den deugdzaamen man beminnen.

Zie den vorst, omstuurwd van zijnen hofstoet.

Op dat ik den vorst moge aanschouwen.

Ik zou den verrader vervolgen.

Och mogt ik den dag beleven!

Den koning éren; het juk afwerpen.

Beheerschen zommige werkwoorden óók niet den noemer?

Daar zijn werkwoorden, die, in den tégenwoordigen tijd staande, den noemer beheerschen, als: *hij is een bekwaam man; de deugd is eene loflijke hoedanigheid; de vrees des heeren is het beginzel der wijsheid.*

Zijn er ook geen werkwoorden, die andere naamvallen beheerschen?

Zommige werkwoorden beheerschen eenen téler, als: *ik werd des verwittigd; ik bekreun mij des niet.* Anderen beheerschen eenen géver, als: *hij heeft het zijnen vader overgegeven; men hieuw der vrouwe het hoofd af; wij gaven het den kinderen; hij droeg het den volke voor.*

Hebt gij nog iet aangaande de beheersching der werkwoorden aantemerken?

Daar omtrent staat nog aantemerken, dat zommige werkwoorden, behalven den aanklager, ook den némer bij zig némen, als: *hij heeft hem gered, en van de slavernij verlost; wie zal mij verlossen uit het lichaam dezés doods?* Veele werkwoorden beheerschen ook een ander werkwoord, in de onbepaalde wijze, als: *hij gebood hem te zwijgen; hij dwong haar zijnen zin te doen; ik meende niet te komen.*

Welke naamval word door de bedrijvende zeekewoorden bekeerscht?

H.

De bedrijvende deelwoorden beheerschen den aanklager van hun werkwoord, als: *de koning ziende zijn leger op de vlugt slaan; de vader kennende de oplopendheid van zijnen zoon; Adam en Eva bemerkende hunne naaktheid, e. z. v.* Zomtijds komt het deelwoord agter den naamval, als: *bij, de gastvrijheid schendende, en zijnen huiswaard den dolk in het hart stotende; hen met den oorlog dreigende, e. z. v.* Doch men moet zig in agt nemen, het getal der deelwoorden op deze wijze niet te zeer te verménigvuldigen; maar dezelve zomwijlen door eene andere omschrijving uitdrukken. Zo kan men voor: *ter stad uitgaande, ontmoette ik hem éven buiten de poort, zeggen: toen ik ter staduitging e. z. v.*

Welke naamvallen worden door de voorzetzels beheerscht?

Zommige voorzetzels beheerschen den aanklager, anderen den némer, en eenigen beide die naamvallen.

Welke voorzetzels beheerschen den aanklager?

De voorzetzels *aan, agter, behalven, benéden, beneffens, binnen, boven, buiten, bij, door, langs, na, naar, névens, om, omtrent, onder, op, over, rondöm, sints, tégen, tusfchen, volgens, voorbij, zédert, e. z. v.* beheerschen den aanklager, als: *aan den vader; agter den berg; behalven den zoon, e. z. v.*

Welke voorzetzels beheerschen den némer?

De voorzetzels *met*, *uit*, *van*, *zonder* beheerschen den némer, als: *met kloeken moed*; *uit het geslagte*, *van de menschen*; *zonder zijne goedkeuring*.

Welke voorzetzels beheerschen beide die naamvallen?

Het voorzetzels *in* beheerscht den aanklager, wanneer het de beweging tot eene plaats uitdrukt, als: *hij kwam in de vergadering*; *hij viel in het water*. Maar het beheerscht den némer, wanneer het de rust in eene plaats te kennen geeft, als: *hij zit in de vergadering*; *hij is in verzoeking gevallen*. — Het voorzetzels *voor* beheerscht den aanklager, wanneer de voorrang in tijd daar door word uitgedrukt, als: *Abel storf voor zijne ouders*; *ik was er voor mijnen vriend*; *ik kies de wijsheid voor den rijkdom*. Maar het beheerscht den némer, wanneer men daarmede wil te kennen géven, dat men iet voor iemand, of ten gevalle van iemand, doet, als: *David vlugtte voor zijnen zoone*; *hij zorgt voor de welvaart van zijn vaderland*.

Hebt gij verder iet omtrent de beheersching der voorzetzels aan te merken?

Twee voorzetzels beheerschen zomtijds éenen naamval, als: *hij klom boven op het dak*; *onder in het vat*; *tot boven de schouders*; *van over zee*; *tégen over de kerk*; *tot aan zijne enkels*, e. z. v. — En met eenige verzetting van de twee voorzetzels, zegt men ook: *tusfchen de bergen door*; *van den grond op*, e. z. v.

Worden zommige werkwoorden ook niet door de voorzetzels beheerscht?

De werkwoorden, die als onzijdige zelfstandige naamwoorden gebruikt worden, worden ook door de voorzetzels beheerscht, als: *hij sloeg aan het kwijnen; zij sloegen aan het muiten; met het vallen van den avond, e. z. v.* Zo ook de werkwoorden in de onbepaalde wijze, met het voorafgaande woordje *te*, als: *zonder te geloven; om te komen boren; in lakens te wéven; van alles te geloven, e. z. v.*

Wat staat er omtrent de beheersching der tusfschenwerpzels aan te merken?

De tusfschenwerpzels beheerschen eigenlijk geen naamvallen; nothans schijnen *wee* en *foei* den géver te beheerschen, als: *wee mij! foei u.* — *O* veröischt den roeper, als: *o hémel?* — *Og* staat in den noemer, als: *og! ik ellendig mensch!* of ook wel in den roeper, als: *og zinnelooze!*

Tot dus verre de spraakkundige régelen afgehandeld hebbende, blijft nog over iet te zeggen van de zinscheiding. Wat verstaat men daar door?

De zinscheiding is de wijze, op welke men de deelen eener réde leert kennen, bij dewelken men moet verpozen, om derzelve verdéling aan te tonen.

Welke tékens gebruikt men daar toe?

Men gebruikt er de zes volgende tékens toe:

1. De comma of het scheidtéken. (,)
2. De comma-punt of stipnéde. (;)
3. De dubbele punt of tweeling-stip. (:)
4. De punt of het sluittéken. (.)
5. Het vraagtéken. (?)
6. Het verwonderingstéken. (!)

Bedient men zig ook niet van andere tékens?

Men bedient zig ook van dezen:

1. Van het zamenvoeginstéken. (-).
2. Van het afdélingstéken (- of ·).
3. Van het verdélingstéken (§).
4. Van het wegnémingstéken (').
5. Van het klanktéken (··).
6. Van het taaltéken (').
7. Van het kapje of gebogen téken (Λ).
8. Van het tusfchenrédenstéken (() of []),
9. Van het aanhalingstéken ("").

Waartoe dient de comma of het scheidtéken?

Dit téken dient om de woorden, naamen, spreuken en deelen eener réde te onderscheiden, als: *Zaaijen, maaijen, ploegen, dorschen e. z. v. zijn de bezigheden van den landman. — Hier aan de druifrijke kusten van Baja, waar stille meiren door zachte westewinden gestreeld, onöpboudelijk den oever kussen, en onbewolkte zonnen door de zuiverste lugt derzelver straalen schijnen. — Open toneelen der natuur, gewesten, waaruit de vrolijkheid der geschapenheid mij luidte te gemoet lacht, daar geen eenvormigheid, geen beperking, gelijk in den kerker der steden, maar daar vrijheid, overvloed, grootte en verscheidenheid van gezigten het oog bezig houden.*

Wanneer gebruikt men de comma-punt of snéde?

Door de comma-punt, welke een' volkomener zin uitdrukt, onderscheid men de spreekwijs, die onder denzelfden régel staat, of agter eene andere volgt, van dewelke zij afhankelijk is. Insgelijks word de comma-punt gebruikt tusfchen de hoofddeelen eener réden, wanneer dezelve lang zijn en veele anderen insluiten. *Men heeft voorraad van kalk en fteenen verdere bouwstoffen opgedaan; metzelaars en timmerlieden aangenomen; derhalven is alles besteld; men wacht nu alleenlijk op bevel, om een begin met bouwen te maken. — Verwifsel dit kleed tegen deze oude vodden; ont doe uw lichaam van de vuiligheden, waarmede het befmet is; grijp een koninglijk gemoed aan; maar zo dra gij den troon zult beklommen hebben e. z. v.*

Wanneer maakt men gebruik van de dubbele punt?

De dubbele punt duid een' nog volkomener zin aan, dan de comma-punt of ftipfnéde. *Hij vertoonde hem, dat het landrijk was: dat het vrugtbare akkers en weilanden had: dat de inwoners hem beminden en eerden: eindelijk vergat hij niet te melden, dat e. z. v.* Ook gebruikt men dit téken in het verhalen, wanneer men iet zal bevestigen, en eenigzins van het voorfte afstapt. Dus zet men de dubbele punt agter de volgende woorden en uitdrukkingen — *ik zeg: naamlijk: bij vertroostte haar dus: ik riep hem toe: geen nood: o neen: ik bedrieg mij: maar dit is zeker: men riep: de lijder riep zugtende uit: e. z. v.*

Waartoe dient de punt of het sluitteken?

Dit teken moet geplaatst worden aan het einde eener volkomen réde, op dewelke niets meer moet volgen. *In den schoot van den vreedzaam-akkerbouw word de drift tot gezelligheid eerst regt verwarmd. De landbouw maakt de menschen tam en beschaafd. Hij verzamelt hen in vrugtbare gewesten. Hij maakt hen door vereeniging genégener, om verkrégen kennis-sen, nuttige ontdekkingen en goede neigingen el-kander médetedélen. Hij boezemt hem agting voor de eigen bezitting, liefde tot eene besten-dige woning in.*

Wanneer bedient men zig, in het schrijven, van een vraagteken?

Het vraagteken word gezet agter eene vragende réde. *Is deze zaak strafbaar, wie heeft dan de meeste schuld, hij, die een voorbeeld geeft, of hij, die het navolgt? Hoe kan hier het denkbeeld van vijand nog met het denkbeeld van vreemde-ling bestaan, of het eerste met het laatste gepaard wézen?*

Waartoe dient het verwonderingsteken?

Men zet het verwonderingsteken op het einde van eene spreekwijze, waar door men eene verwondering of eenen uitroep, het zij van vreugde, het zij van droefheid of anderzins te kennen geeft. *Wat is zij bekoorlijk! Welk eene gebeur-nis! Wat naar gegil! Wat schriklijk bedrijf! Ben ik dan tot zulk een ramp geboren!*

*Van welk gebruik is het zamenvoegingsté-
ken?*

Dit téken word gebruikt, als men twee woorden wil zamen binden tot écn woord, het welk dan eigenlijk een zamengefeld woord moet genoemd worden. *Planten-rijk, régen-water, land-stéden, water-kasteelen, Zuid-Holland, e. z. v.* Veelen egter oordélen het niet noodzaaklijk, in alle zamengefelde woorden dit téken te gebruiken, en schrijven derhalven: *plantenrijk, régen-water, landstéden, e. z. v.*

*Bij welke gélegenheid word het verdelings-
téken gebruikt?*

Dit téken word gebruikt, wanneer men op het einde van eenen régel plaats te kort komt, om een woord volúit te zetten, en derhalven met letter-greepen moet onderscheiden. Men stelt dan dit téken agter de eerste, tweede of derde letter-greep, en begint met het overige van het woord eenen nieuwen régel. In gedrukte boeken gebruikt men het zamenvoegingstéken; maar in het schrijven bedient men zig van twee streepjes.

*Wanneer gebruikt men het verdelingstéken
of de paragraaf?*

Men gebruikt dit téken aan het begin van eene verdeling, wanneer de zaaken, die men voorstelt, in verdélingen afgedeeld zijn.

Wat geeft het wegnémingstéken te kennaen?

Dit tēken wijst eene uitlating of affnijding aan van eenen zelfklinker voor eenen anderen; zomtijds ook wel van meer letteren, bij voorbeeld, van eenen zelfklinker voor eenen anderen: *d'aarde, d'eerste, d'eeuwige, e. z. v.* — van meer letteren: *voor een' man, met mijn' broeder, op zijn' akker, van hunn' vader, 't is er dus mee gelēgen, 's mans denkwijze, 's daags, ondank're, e. z. v.* in plaats van: *voor eenen man, met mijnen broeder, op zijnen akker, van hunnen vader, het is er dus mede gelēgen, des daags, ondankbare e. z. v.*

Waartoe dient het klanktēken?

Het klanktēken dient, om den klank van den eenen zelfklinker boven den anderen te doen horen, of te onderscheiden, als: *geēvenrēdigd, beēdigen, geēerd, kuiperijēn, Arabiē, geēderd, geōpend, geēesend, e. z. v.*

Wanneer bedient men zig, in het schrijven, van een taal, of toontēken?

Met zet dit tēken veeltijds op eenen zelfklinker, inzonderheid op de *e*, om die letter te sterker te doen klinken, als: *belēven, bēdelen, bedēlen, sprēkende, e. z. v.* Ook gebruikt men wel eens deze tēkens, om de verschillende betēkenis van een woord te onderscheiden. Men schrijft: *een mensch, eene vrouw, een kind*, zonder tēkens, dewijl *een, eene* en *een* hier eene algemeene betēkenis hebben; maar men schrijft: *ik heb er maar ēēn' mensch, maar ēēne vrouw, maar ēēn kind gezien*, dewijl *ēēn', ēēne* en *ēēn* hier eene bijzondere betēkenis hebben, en het

getal 1. aanduiden, en om die réden ook met meer nadruk worden uitgesproken.

Wanneer gebruikt men het gebogen téken of kapje?

Dit téken word gebruikt, om een woord te verkorten door het wegnemen van eene lettergreep, en dit komt inzonderheid te stude tot bevordering van den maatklank in de dichtkunde, als: *benéén* voor *benéden*, *éél* voor *édel*, *gebién* voor *gebieden*, *kleéren* voor *kléderen*, *lién* voor *lieden*, *meé* voor *méde*, *neér* voor *néder*, *spoén* voor *spoeden*, *weér* voor *wéder*, e. z. v.

Waar toe dienen de tusschenstellingstékens?

Daar zijn tweeërlei tusschenstellingstékens. Het eerste, zijnde twee halvemaanswijze lijntjes, word gebruikt, wanneer men iet tusschen eene réde wil invoegen, om de zaak des te klaarer te maken, doch het welk, zonder den zin te krenken, er uitgelaten kan worden, als: *De koning één' zijner veldheeren met zesduizend man (eene magt, welke hij toereikende oordeelde) in de vesting gelaten hebbende, trok met dertig duizend man over den vloed.* — Het tweede, zijnde twee haakjes, word veeltijds gebruikt in vertalingen, wanneer de vertaler iet in den tekst invoegt of opheldert, om aantekenen, dat het woorden van den vertaler, en niet van den schrijver zijn.

Van welk een gebruik is het aanhalingstéken?

Men gebruikt het aanhalingstéken, wanneer men

iet uit een' ander' schrijver aanhaalt , stellende aan het begin en einde en vóór elken régel van het aangehaalde twee comma's, als: „ wanneer men ” zegt deze groote wijsgeer „ aan het hof „ eenige gunst wil erlangen , moet men lopen , „ kruipen , vlején en duizend laagheden be- „ gaan , strijdig met het bestaan van een' eer- „ lijk' man ”. En, wanneer in de aanhaling , die men ontleent, eene aanhaling van eenen derden , door den schrijver der eerste aanhaling ontleend, voorkomt , tékent men deze tweede aanhaling met vier comma's.

WIJ ZULLEN HIER LATEN VOLGEN EENE
LIJST VAN GELIJKLUIDENDE WOORDEN,
WELKEN EENE VERSCHILLENDE BE-
TEKENIS HEBBEN, EN OP WEL-
KER BIJZONDERE SPELLING
DIEN T AGT GEGEVEN TE
WORDEN.

A.

- Aaken*, kleine roefschuiten.
Aaken, eene stad in het hertogdom Gulik.
Aam, een zéker wijnvat.
Adm of *aém*, eene verkorting van adem.
Aard, ééne der vier hoofdstoffen.
Aart, inborst, aangeboren neiging of hoeda-
nigheid.
Aart, natuur, soort, geslacht.
Aarden, een bijvoeglijk woord. *Een aarden pot*.
Aarten, een werkwoord. Gelijken, neigen,
zwémen. *Naar iemand aarten*.
Aarten, tier hebben, groeijen, slagen. *Die*
boomen willen hier niet aarten.
Arend, zékere vogel.
Arent, eens mans naam.
Asch, overblijfsel van verbrand hout, e. z. v.
As, de spil der waereld, de as van eenen wa-
gen, molen, e. z. v.

B.

- Bédelen*, om eene aalmoes vragen.
Bedelen, iemand onderhoud van den armen géven.
Bekéren, zijn léven béteren.
Békéren, sterk drinken, den béker ligten.
Beitéren, een schip, eene schutting met teer be-
strijken.
Béteren, béter van gedrag, gezonder worden.

- Bereiden*, klaar, gereed maken, vervaerdigen.
Berijden, een paerd berijden.
Bind, van het werkwoord binden.
Bint, balk in een gebouw, voorste gedeelte van de architraaf.
Blood, beſchroomd, vreesächtig.
Bloot, naakt, ontdekt.
Blij, verheugd, verblijd, blijmoedig.
Blei, eene foort van visch.
Blijk, téken, bewijs, ſchijn.
Bleik, linnenbleik.
Blijken, aan den dag komen.
Bleiken, linnen bleiken of bléken.
Boel, eene verkorting van boedel.
Boel, eene bijzit, hoer.
Bond, van het werkwoord binden.
Bont, van onderscheiden verwen, pelswerk, pelterije.
Boom, een gewas, een lange ſtok, dien de ſchippers gebruiken, een ijzer of hout voor deuren of vensters, e. z. v.
Boem, eene verkorting van bodem.
Bood, van het werkwoord bieden.
Boot, een vaartuig, een halsjuweel.
Boord, van het ſchip, — van het werkwoord boorden.
Boort, van het werkwoord boren.
Bos, bundel, pakje.
Bosch, woud, digt houtgewas.
Bod, aanbod, aanbieding.
Bot, ſtomp, lomp, dom, viering van een touw.
Bij, een bijwoord.
Beij, eene bézië.
Bije, eene honigbije.

D.

Dicht, iet dat op rijm geſteld is, een gelicht.

Digt, dat nabij is, of dat gesloten is.
Dichten, vaerzen maken, rijmen.
Digten, scheuren en reeten stoppen, digt maken.
Doch, een zamenvoegzel, egter, nothans, maar.
Dog, eene foort van hond.

E.

Eiken, zie onder de ij.
Eisch, zie onder ij.
Engels, een zéker gewigt.
Engelsch, een bijvoeglijk woord. *Een Engelsch schip*.

G.

Gans, zékere vogel.
Gansch, geheel.
Gebed, sméking.
Gebet, nat gemaakt.
Gehard, hard gemaakt.
Gehart, beziëld, aangemoëdigd.
Geil, onkuisch, hoeragtig, — vet. *Een geile of vette ham*.
Gijl, zoet, walgächtig. *Gijl bier*. Sap van verteerde spijs.
Gelach, van het werkwoord lachen.
Gelag, vertéring in eene herberg.
Gelascht, aan een gezet.
Gelast, bevolen.
Gemoed, gewéten.
Gemoet, tégen. *Ik ging hem te gemoet*.
Gerecht, gestraft, rechtsgebied, vierschaar.
Geregt, eerste en tweede geregt van schotels, nageregt.
Geschud, deelwoord van schudden, bewogen.
Geschut, grof kanon.
Geveild, te koop gesteld of aangeboden.
Gevijld, met de vijl glad gemaakt.

- Gevleid*, geliefkoosd.
Gevlijd, gelijk gelegd.
Gewasfchen, van vuil gezuiverd.
Gewasfen, gegroeid.
Geweid, gegraasd.
Gewijd, geheiligd.
God, het opperwézen.
Got, een oude volksnaam.
Graad, trap, waardigheid, hoogte.
Graat, been van visch.
Gewed, van wedden.
Gewet, van wetten, fcherpen.
Graaven, meervoud van graaf.
Graven, begraafplaatzen.

H.

- Hard*, vast, taai, dat niet week is, overluid.
Hart, deel van 's menschen lichaam.
Have, geld en goed, alle bezittingen.
Haven, legplaats voor fchépen.
Hond, een dier.
Hont, een arm van de Schelde.
Hord, zamenvlegtzel van teenen.
Hort, floot.
Houd, van het werkwoord houden.
Hout, een gedeelte van eenen boom.

K.

- Kaard*, een volkammers werktuig.
Kaart, eene speelkaart, landkaart, zeekaart,
Kameraad, makker.
Kamerraad, zékere bediening aan het hof.
Kies, hoek- bak- of maaltand.
Kiesch, keurig, vies.
Koud, niet warm.
Kout, herdersgesprek.

Kreiten, toornig maken, vertoornen.
Krijten, in het krijt zetten, met krijt bestrijken. Huilen, wénen, grijnen.

L.

Laad, van laden.
Laat, van laten.
Lach, van lachen. *Een vriendelijke lach.*
Lag, van liggen. *Hij lag te slapen.*
Leggen, bedrijvend werkwoord. *Iet ergens leggen.*
Liggen, lijdend werkwoord. *Ergens liggen.*
Leiden, geleiden.
Liden, verdragen, dulden, ondergaan.
Leinen, den weg wijzen.
Lijnen, strépen, streepen maken.
Les, het geen men leert.
Lesch, van leschen.
Licht, schijnzel.
Ligt, niet zwaar, gemaklijk, ligtvaerdig, mischien.
Lood, zéker gewigt, zékere bergstof.
Loot, afzetzel . rank van eenen wijngaard.
Luid, overluid, hard.
Luit, zéker speeltuig.

M.

Mantje, verkleinwoord van man.
Mandje, verkleinwoord van mand.
Mars, heidensche oorlogsgod, — ronde omloop aan den mast der schépen, — kramers mars of benne.
Marsch, optogt van het krijgsvolk.
Meid, dienstmaagd.
Mijt, stapel hout, — heller of een halve penning, — diertje dat men op de kaas vind.
Mei-

- Meiden*, dienstmaagden.
Mijden, ontwijken, ontgaan, vermijden.
Meinen, ménen, van gedagten zijn.
Mijnen, iets eigenen op eene verkoping, —
 groeven onder de aarde, ondergraving om
 eene stad, — bezittende voornaam.
Mild, goed geefs.
Milt, zéker lichaamsdeel.

N.

- Neigen*, overhellen.
Nijgen, wijze van groeten der vrouwen.
Noch, ontkennend woord. *Noch het eene, noch
 het andere.*
Nog, een vermeerderend woord. *Hij heeft nog
 tijds genoeg.*
Nood, gevaar.
Noot, eene boomvrugt, — een klanktéken in de
 muziek, — eene aantékening in een boek.

O.

- Oord*, plaats, gewest.
Oort, een vierde van een stuk gèlds.

P.

- Peil*, eene maat.
Pijl, schiettuig.
Pond, een gewigt.
Pont, zéker vaarttuig.
Prei, foort van ajuin.
Prij, toenaam van een vrouwspersoon. *Eene
 looze prij.*

R.

- Raad*, onderrigt, — raadsvergadering, —
 raadsheer, — hulpmiddel.

Raat, honigraat.

Rad, vlug, — wiel.

Rat, een dier.

Recht, eisch, aanspraak, billijk en billijkheid, oefening van geregigheid.

Regt, dat niet krom is.

Reed, van rijden.

Reet, scheur.

Rein, zuiver, onbezoedeld, onbevlekt, schoon
e. z. v.

Rijn, naam van eenen vloed.

Reis, togt, — maal. *De eerste reis, eene reis of twee.*

Rijs, een takje of teentje.

Reizen, trekken. *Ergens heen reizen.*

Rijzen, opgaan, verheffen.

Ried, van het werkwoord raden.

Riet, een gewas.

Rij, lijn, régel, orde.

Rei, een stoet.

S.

Sak, vrouwekleed.

Zak, daar men iet in doet.

Schots, eene ijsíchol, — ruuw, onbeschoft, verkeerd.

Schotsch, bijvoeglijk woord. *Een schotsch vloer-
kleed.*

Sikel, Joodsche munt.

Sikkel, werktuig om het koorn te snijden.

Snood, listig, ondeugend.

Snoot, van snuiten.

Speld, een bekend tuig, dat de vrouwen meest gebruiken om zig te kléden. e. z. v.

Spelt, zéker koorngewas.

Steil, regt overëind, opwaardgaande. *Een steile berg.*

Stijl, schrijfwijze, — broodwinning, bestaanmiddel, — wijze om de maanden en dagen te tellen. *Oude en nieuwe stijl.* — stut, steun, post.

Sullen, glijën, glippen, — voor den gek houden, om den tuin leiden.

Zullen, een hulpwoord.

Sijn, téken.

Zijn, een hulpwoord, — een voornaamwoord.

T.

Tas, een stapel, een hoop.

Tasch, een tuig van de vrouwen. *Eene beugeltasch.*

Toorn, gramschap.

Toren, een hoog gebouw.

Trein, stoet, gevolg.

Trijn, vrouwe naam.

Trots, stoutheid, vermételheid, hovaardij.

Trotsch, verwaand, hovaardig, grootsch.

V.

Veër, véder, pluim.

Veer, gedeelte van een flot e. z. v. — kaai voor de schépen, daar zij afvaren en aankomen. — overtocht van eenen vloed, plaats daar men overvaart, — vaart of rit tusschen twee stéden.

Veil, klimöp, aardveil, — willig. *Die waaren zijn zeer veil. Ik heb mijn goed niet veil.*

Vijl, een werktuig om metaalen e. z. v. glad te maken.

Veilen, te koop stellen.

- Vijlen*, met de vijl glad maken.
Versieren, optooijen, opschikken.
Verzieren, uitsdenken, verzinnen, verdichte.
Vermeiden, zig verlustigen, vrolijk zijn.
Vermijden, ontwijken, ontgaan.
Verreiken, zijn' arm verwringen door denzelven te ver uit te rekken.
Verrijken, geld en goed bij een zamelen.
Vers, afdéling van een hoofdstuk.
Versch, een bijvoeglijk woord. *Versche groente*.
Vier, een getal.
Fier, trotsch, hoogmoedig.
Vleijen, liefkozen.
Vlijën, gelijk leggen.
Vlieden, vlugten, de wijk némen.
Vlieten, stromen.
Voeren, voeden, voederen, voedzel géven.
Voeren, met voering bezetten, — brengen, dragen, kruijen, — gebieden, — opstéken, — bedrijven, — onderhouden, — spréken. *Eenen rok voeren. Een schip dat 80 stukken en 500 man zal voeren. Hij zal een schip van den eersten rang voeren. Hij zal de vlag voeren. Den oorlog voeren. Eene réde voeren.*

W.

- Wadde*, droogte, ondiepte.
Watte, wollen of zijden watte.
Wand, muur, — touwwerk op de schépen, scheepswand.
Want, vischnetten, — handschoen, — een voegwoord.
Was, van het werkwoord zijn, — wasdom van iet dat groeiende is.

Wasch, van de honigbijën, — gewasfchen nat linnengoed.

Wasfen, groeijen, groot worden.

Wasfchen, fchoon maken.

Wedden, eene weddingfchap doen.

Wetten, fcherpen, fcherp maken.

Weér, wéder, wéderom, opnieuw, — lugtsgefteldheid.

Weer, verdédiging, verwéring, — zorg, moeite, — een hamel onder de fchaapen. *Zig in de weer ftellen. Hij heeft er veel weer om gedaan. Het is een weer en geen ooi.*

Wed, drenkplaats voor de paerden.

Wet, gefchréven bevél der overheid.

Weezen, meervoud van wees.

Wézen, werkwoord.

Weiken, nat maken, in het water zetten.

Wijken, uit den weg gaan.

Wicht, een klein kind.

Wigt, gewigt, zwaarte.

Wies, van wasfen, groeijen.

Wiesch, van wasfchen, reinigen.

Wild, woest, ongelaten, los, dartel, — haazen, konijnen e. z. v.

Wilt, van het werkwoord willen.

Wis, zéker, ontwijfelbaar.

Wisch, doek of flet om meê te reinigen of te fchuren, — teen of twijg.

Wei, hui van melk, — grasland.

Wij, voornaamwoord.

Weit, tarw.

Wijd, ruim, niet nauw, — ver afgelégen, niet digt bij.

Weiden, grazen.

Wijden, wijder maken, verwijden.

IJ.

Ijken, gewigten, maaten e. z. v. merken.

Eiken, eiken boomen.

Ijs, door de koude gestremd water.

Eisch, begeerte, vraag.

Z.

Zaai, van het werkwoord zaaijen.

Saai, zékere gewéven stoffe.

Zabel, zéker bontwerk om den hals.

Sabel, zéker zijdgeweer.

Zak, zie onder de S.

Zand, gedeelte van aarde.

Sant, heilig in de Roomíche kerk.

Zeide, van het werkwoord zeggen.

Zijde, zékere stoffe, voordbrengzel der zijwormen, — aanhang, streng, — gedeelte van iet.

Zeil, tuig van een fchip. e. z. v.

Zijl, waterloop.

Zége, overwinning.

Zégen, zégening, — zéker vischnet.

Zoß, zuurigheid, hitte in de maag, — koking van het water, — eene ménigte visch.

Zo, een voegwoord.

Zweed, een inboorling van Zweeden.

Zweet, uitwaasfeming door warmte.

Zijn, zie onder S.

Tot besluit van dit werkje zullen wij eene lijst géven van woorden, die de verwantschap aantonen, welke plaats vind tusfchen de letters B en P, — D en T, — en F en V, en welker betekenis grootlijks verschilt, naar dat dezelve met de eene of de andere dezer verwante letters gefchréven worden.

B en P.

- Baal*, een pak met eenige waaren.
Paal, een hout om in den grond te zetten.
Baar, eene golf door de bewéging van het water veroorzaakt. Eene draag- of doodbaar.
Paar, twee ftuks van iets.
Baard, hair aan de kin.
Paard, een last-, rij- of trekdier.
Baars, zékere visch.
Paars, zékere verwe.
Baai, een inham in zee, — zékere wollen stof.
Paai, een oud man.
Gebaard, van eenen baard voorzien, — ter waereld gebragt.
Gepaard, vereenigd.
Baren, ter waereld brengen.
Paren, zig vereenigen.
Baring, kinderbaring.
Paring, vereeniging.
Bad, om in te baden en zig te wasfchen.
Pad, zékér dier, — eén weg om te gaan.
Bak, daar men iet in kan doen. Een éttensbak.
Pak, een last, — bundel van goederen.
Bakhuis, daar men brood bakt.
Pakhuis, daar goederen bewaard worden.
Bakken, brood e. z. v. gaar maken.
Pakken, goederen pakken.

- Bakker*, die brood bakt.
Pakker, die goederen pakt.
Bal, ronde kloot.
Pal, onbeweeglijk.
Ban, verbanning.
Pan, om in te bakken, — om de huizen te dekken.
Band, om te binden.
Pand, verzekering voor iets.
Bannen, verbannen, een land of eene stad verbieden.
Pannen, om in te bakken e. z. v., — om de huizen te dekken.
Bars, knorrig, norsch.
Pars, om in te parfen.
Bas, een speeltuig.
Pas, onlangs, zo éven.
Beer, een wild dier, — het mannetje van een verken.
Peer, eene boomvrugt.
Beet, met de tanden gedaan.
Peet, doopheffer, doopgetuigen.
Bek, van eenen vogel.
Pek, dat de schoenmakers e. z. v. gebruiken.
Bellen, waarmede men geluid maakt.
Pellen, tafelgoed, — peulvrugten uit de doppen doen.
Best, van de meeste deugd.
Pest, eene besmetlijke ziekte,
Bier, zékere drank.
Pier, zékere roode worm,
Bikken, steenen hakken.
Pikken, doen de vogels.
Bil, lichaamsdeel.
Pil, een geneesmiddel.

Billen, meervoud van bil, — eenen molensteen
scherpen.

Pillen, meervoud van pil, geneesmiddel.

Binnen, ergens in, niet buiten.

Pinnen, die men in gaten slaat.

Blank, zes duiten.

Plank, een gezaagd hout.

Bol, van den hoed, — van eene bloem.

Pol, bijzit, die het met eene hoer houdt.

Boos, kwaad, verstoord.

Poos, eene wijle tijds.

Boot, een vaartuig, — halsjuweel.

Poot, van een dier.

Brij, dikke pap.

Prei, een loos vrouwspersoon.

D en T.

Dal, eene laagte tusſchen bergen.

Tal, eene zekere menigte van eenheden.

Dier, een levend ſchepzel.

Tier, ſchik, genoeg.

Dieren, beesten.

Tieren, vergenoegd zijn, — wasfen, groei-
jen, — razen en ſchreeuwen.

Durven, zig verſtouten, zig verméten.

Turven, brandſtof van veengrond gemaakt.

Doen, een werkwoord.

Toen, een bijwoord.

Drillen, een gat ergens in maken, — de wa-
penen behandelen.

Trillen, béven van ſchrik of van koude.

Dolk, zeker geweer, moordprijem.

Tolk, een taalsman, vertolker, — een duimſtokje.

Donder, een lugtverſchijnzel.

Tonder, verbrand linnen, dat men gebruikt om
vuur te slaan.

- Dak*, waarmede een huis e. z. v. gedekt is.
Tak, van eenen boom.
Dik, bijvoeglijk woord, grof, zwaar.
Tik, eene ligte aanraking.
Dobber, aan een vischtuig.
Tobber, een zwoeger, die veel werkt en weinig vordert.
Dronk, van drinken, een teug.
Tronk, onderste stam van eenen boom.
Dol, razend, uitzinnig, zinneloos.
Tol, een kinder speeltuig.
Dijën, dik worden, uitzetten.
Tijën, aan het lopen tijën.
Duigen, om vaten te maken.
Tuigen, een schip met staand en lopend wand voorzien, — tuigen der paerden, — een werkwoord, betékenende het zelfde als getuigen.
Dugtig, voldingend.
Tugtig, matig, gerégeld, kuisch.
Drek, vuiligheid.
Trek, genégenheid, — trek met de pen, — kragt met een touw, e. z. v.
Duin, zandberg aan de zee.
Tuin, omheining, schutting.
Drom, schaar, zwerm, groote ménigte.
Trom, krijgstuig.
Doch, een voegwoord.
Toch, een smeek- of verzoekwoord.
Das, dien men aan den hals draagt, — een zeker dier.
Tas, een hoop, stapel, — beurs der vrouwen.
Dam, eene bedijking.
Tam, mak, getemd.
Duren, aanhouden, van duur zijn.
Turen, loeren, sterk naar iet zien.

- Delen*, in gedeelten scheiden.
Télen, voordbrengen, fokken, kwéken.
Déren, schade of nadeel doen, moeijen.
Téren, vertéren, — iet met teer bestrijken.
Dien, voornaamwoord, — van het werkwoord dienen.
Tien, een getal, tweemaal vijf.
Dijk, waterkèring.
Tijk, van een bed.
Doppen, uit de schil doen.
Toppen, het wagen, het er aan géven, — de boven einden van een gewas e. z. v. afnemen.
Duit, een agtste van eenen stuiver.
Tuit, gedeelte van eenen pot of van eene kan.

F en V.

- Faam*, berugtheid, — verziende roemgodin.
Vaam, vadem, lengte van beide armen uitge-
 trekt, — lading.
Feest, vierdag.
Veest, wind.
Feil, misflag, misdrijf, — dweil.
Veil, zie onder de V.
Feilen, dweilen.
Veilen, zie onder de V.
Feit, misdaad, wanbedrijf.
Vijt, zékere boosäartige zweer.
Fel, boos, wreed, fors, — hard, geweldig.
Vel, huid, — blad papier.
Fiöol, een flesje.
Viöol, speeltuig, — zékere bloem.

B L A D W I J Z E R

DER

Z A A K E N.

A.	
<i>A</i> , verdubbeling van dezelve.	bl. 4.
<i>Aanbalingstéken</i> .	122.
<i>Aanklager</i> of lijder, wat die is.	29.
<i>Aantonende wijze</i> .	54.
<i>Ae</i> .	4.
<i>Afdélingstéken</i> .	120.
<i>Al</i> of <i>alle</i> , aanmerking daar op.	102.
B.	
<i>B</i> of <i>P</i> (onderscheid der woorden met) gespeld.	135.
<i>Beheersching der woorden</i> .	109—116.
<i>Buiging van naamwoorden</i> , voorbeelden daar van.	30.
<i>Bijvoegende wijze</i> .	53.
<i>Bijwoorden</i> .	89.
C.	
<i>C</i> is eene onduitsche letter.	5.
<i>CH</i> of <i>G</i> (onderscheid der woorden met) gespeld.	6.
<i>Sch.</i> zie onder de <i>S</i> .	
<i>Comma</i> of scheidtéken.	117.
<i>Commapunt</i> .	118.
D.	
<i>D</i> , sluitletter.	6.
<i>DT</i> , sluitletters.	8.
<i>D</i> of <i>T</i> (onderscheid der woorden met) gespeld.	7. en 8. 137.
<i>Deelwoorden</i> .	72, 73 en 87.
F.	
<i>F</i> of <i>V</i> (onderscheid der woorden met) gespeld.	9. 139.
G.	
<i>G</i> of <i>CH</i> (onderscheid der woorden met) gespeld.	6.

<i>Gebiedendewijze.</i>	55.
<i>Gelijkkluidende woorden.</i>	124.
<i>Geslagten der woorden.</i>	17-21.
<i>Geslagtwoorden.</i>	13.
_____ (buiging der)	14.
_____, worden dikwijls verzwégen.	100.
_____ (overeenkomst der) met het naamwoord.	99.
_____, wanneer dezelve herhaald worden.	100.
<i>Géver</i> of ontvanger, wat die is.	27.
II.	
<i>Hebben</i> , een hulpwoord, buiging van hetzelfde.	58.
<i>Hoedanig</i> , aanmerking daarop.	102.
<i>Hulpwoorden.</i>	57.
K.	
<i>Kapje</i> of gebogea téken.	122.
<i>Klanktéken.</i>	121.
L.	
<i>Lijst</i> van gelijkkluidende woorden.	124.
N.	
<i>Na</i> en <i>nd.</i>	97.
<i>Naamvallen</i> , wat die zijn.	13.
<i>Naamwoorden</i> (zelfstandige).	15.
_____ (oorspronkelijke).	15.
_____ (afleidende).	16.
_____ (eigen)	16.
_____ (gemeene).	16.
_____ (verzamelende).	111
_____, hoe de zelfstandige in verklein- woorden worden veranderd.	17.
_____, geslagten van dezelve, hoe te kennen.	18-20.
_____, hoe derzelve meervoud te ma- ken.	21-24.
_____, buiging van dezelve.	24.
_____ (bijvoeglijke).	33-42.

142 BLADWIJZER DER ZAAKEN.

<i>Naamwoorden</i> (bijvoeglijke) hoe dezelve het meervoud vormen.	33.
_____ , buigingen van dezelve.	40.
_____ , verschil derzelve met of zonder <i>e</i> gefchréven op het einde	34.
_____ vergelijking derzelve.	38.
<i>Naar en naár.</i>	97.
<i>Némer</i> of derver, wat die is.	29.
_____ (volfrekte).	30.
<i>Noémer</i> of werker, wat die is.	25.
_____ , wanneer die agter het werkwoord komt.	106.
O.	
O, verschillende klanken van dezelve.	5.
<i>Onbepaalde wijze.</i>	55.
<i>Overeenkomst der woorden.</i>	99—109.
P.	
<i>P</i> of <i>B</i> (onderscheid der woorden met) gespeld.	135.
<i>Punt</i> (dubbele)	116.
<i>Punt</i> of sluittéken.	119.
R.	
<i>Roeper</i> , wat die is.	29.
S.	
<i>S</i> of <i>Z</i> (onderscheid der woorden met) gespeld.	10 en 12.
<i>Sch</i> is noodzaaklijk in het neérduitsch aan het begin, einde en in het midden der woorden.	6.
— word op het einde der woorden als eene <i>s</i> uitgesproken.	6.
<i>Scheidtéken</i> of comma.	117.
<i>Sluittéken</i> of punt.	119.
<i>Spelling</i> (over de)	3.
<i>Stipsnéde</i> of commapunt.	118.

T.

T, sluitletter.	6.
T of D (onderscheid der woorden met) gespeld.	7 8, 137.
Taal of toontēken.	121.
Te en tot.	97.
Tēler of eigenaar, wat die is.	25.
Tusfchenwerpzel.	97.
Tusfchenstellingstēken.	122.
Tijden.	56.
————, vorming van dezelve.	70, 71.
Tijdvoegingen.	56-71.
————, buiging van dezelve.	58.

V.

V, sluitletter.	11.
V of F (onderscheid der woorden met) gespeld.	9. 139.
Verdelingstēken.	120.
Verwonderingstēken.	119.
Voegwoorden.	94.
————, fhikking derzelven.	109.
Voornaamwoorden.	41.
————, persoonlijke	42.
————, betreklijke	44.
————, vragende	46.
————, bezittende	46.
————, aanwijzende	49.
Voorzetzels.	95.
Vraagstēken.	119.

W.

Wegnemingstēken.	120.
Werkwoorden.	52.
————, bedrijvende	53.
————, lijdende	53.
————, onzijdige	53.
————, persoonlijke	54.
————, onpersoonlijke	54, 58.
————, weérkérende	86.
Woordvoeging	98.

144 BLADWIJZER DER ZAAKEN.

<i>Worden</i> (hulpwoord) buiging van hetzelfde	64
<i>Wijzen</i> der werkwoorden	
—, aantonende	54
—, bijvoegende	54
—, gebiedende	55
—, onbepaalde	55

Z.

Z of S (onderscheid der woorden met) ge- speld	10 en 12
<i>Zinscheidingstéken</i>	116.
<i>Zodanig</i> , aanmerking hier op.	102.
<i>Zulk</i> , aanmerking hier op	102.
<i>Zullen</i> (hulpwoord), buiging van hetzelfde	64.
<i>Zijn</i> (hulpwoord), buiging van hetzelfde	61.

Drukfeilen.

Bladz. 27, régel 4 van onder, noemer <i>lees</i> ontvanger.
— 117, régel 9 en
— 120, régel 21 van boven, zamenvoegingstéken <i>lees</i> zamenvoegingstéken
— 120 régel 12 van boven, verdelingstéken <i>lees</i> afdelingstéken.

1254/37

